तेलंगाना शासनाचे प्रकाशन, हैद्राबाद

तेलंगाना शासनाचे मोफत वितरण

गणित

FREE

इयत्ता 2 री

MATHEMATICS CLASS II (MARATHI)

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2018-19

तेलंगाना शासनाव्दारे प्रकाशित
हैद्राबाद

तेलंगाना शासनाचे मोफत वितरण

SCERT TELANGANA

cmyk

अपेक्षित शैक्षणिक क्षमता

गणित वर्ग २ री

विद्यार्थी श्रवण (प्रशिक्षण)

एकम, दहम च्या समुहांचा वापर करुन ९९ पर्यंतच्या संख्या लिहु आणि वाचा.

अप्रमाणित एकके वापरुन लांबीचे अंतर वजन आणि क्षमता मोजुन अंदाज आणि पृष्टी करतो.

दैनिक जिवनात दोन अंकी संख्यांची बेरीज आणि वजाबाकी करु शकतो (स्थानाची अदलाबदल करुन किंवा न करता)

विविध वस्तु , आकार आणि संख्यांना वापरुन त्यांच्या वाढवु शकतो नमुन्याला.

३डी आणि २ डी आकाराचे मुलभुत वैशिष्ट्याचे दैनिक जिवनात निरिक्षण करुन ओळखु शकतो.

माहिती गोळा करणे माहिती तक्त्यात दाखवतो आणि परस्पर संबंध काढतो.

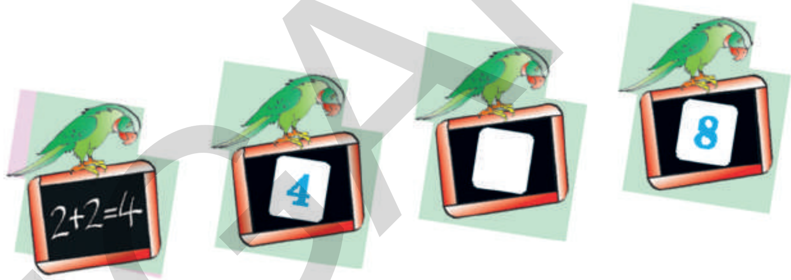

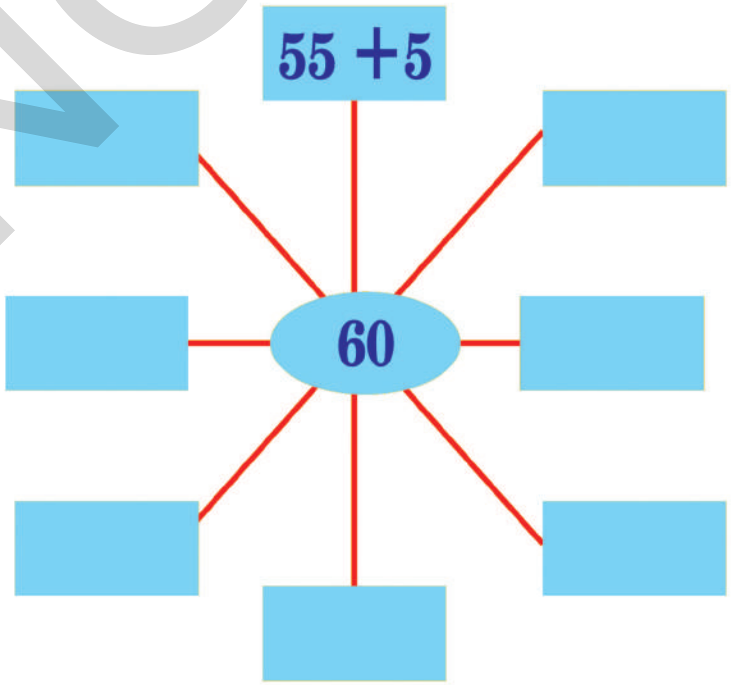

Government of Telangana

Department of Women Development & Child Welfare - Childline Foundation

When abused in or out of school.

To save the children from dangers and problems.

CHILD LINE 1098 NIGHT & DAY

24 HOUR NATIONAL HELPLINE

When the children are denied school and compelled to work.

When the family members or relatives misbehave.

1098 (Ten...Nine...Eight) dial to free service facility.

SCERT TELANGANA

गणित

इयत्ता 2 री

MATHEMATICS

CLASS II

(MARATHI MEDIUM)

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनाचे प्रकाशन, हैद्राबाद

कायदाचा आदर करा
हक्क मिळवा

शिक्षणाद्वारे प्रगती करा
वर्तणूक नम्र ठेवा

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

© Government of Telangana, Hyderabad.

First Published 2012
New Impressions 2014, 2015, 2016, 2017, 2018,2019,2020

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior permission in writing of the publisher, nor be otherwise circulated in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser.

The copy right holder of this book is the Director of School Education, Hyderabad, Telanga na.
We have used some photographs which are under creative common licence. They are acknowledged at later (page vii).

This Book has been printed on 70 G.S.M. Maplitho,
Title Page 200 G.S.M. White Art Card

तेलंगाना शासनाव्दारे मोफत वितरण 2020-21

SCERT TELANGANA

Printed in India
at the Telangana Govt. Text Book Press,
Mint Compound, Hyderabad,
Telangana.

पाठ्यपुस्तक विकास आणि प्रकाशन मंडळ

मुख्य निर्वाहन अधिकारी : **श्रीमती. बी. शेशुकुमारी**
संचालक, राज्य विद्या संशोधन शिक्षण संस्था, हैद्राबाद

मुख्य व्यवहार निर्वाहक : **श्री. आर. जेसुपादम**
संचालक, शासकीय पाठ्यपूस्तक मुद्रणालय, हैद्राबाद

निर्वाहन अधिकारी : **डॉ. एन. उपेंद्र रेड्डी**
प्रोफेसर, पाठ्य प्रणालीका आणि पुस्तकविभाग
राज्य विद्या संशोधन शिक्षण संस्था, हैद्राबाद

लेखक

श्री. जे. गुरवैय्या, MRP, पुत्तूर मंडळ, चित्तूर जिल्हा

श्री. पी. रमेश, शिक्षक, एम.पी.पी.एस. एम.एम.पुरम, वेदूरुकूपम मंडळ, चित्तूर जिल्हा

श्री, टी, लक्ष्मणकुमार, शिक्षक, एम.पी.पी.एस. गोनुगीरी, कुप्पम मंडळ चित्तूर जिल्हा

श्री, सी,एच.केशव, एम.आर.पी. मेरयालगुडा मंडळ, नलगोंडा जिल्हा

श्री. के. व्ही. श्यामसुंदरचार्युलू, शिक्षक, एस.पी.एस., कोटापल्ली, वर्धानापेटा मंडळ, वरंगल जिल्हा

श्री. वाय. वेंकट रेड्डी, शिक्षक आणि S.R.G. सदस्य, ZPHS, कुडाकुडा, नलगोंडा जिल्हा

श्री. के. राजेंद्र रेड्डी, शिक्षक आणि S.R.G. सदस्य, U.P.S., तिम्मापूर, चंदमपेट मंडळ, नलगोंडा जिल्हा

समन्वयकर्ता

श्री. के. ब्रम्हैय्या, प्रोफेसर, राज्य विद्या संशोधन संस्था, आं.प्र., हैद्राबाद

श्री. क. यादगिरी, प्राध्यापक, सहाय्यक निर्वाहन अधिकारी, राज्य विद्या संशोधन संस्था, हैद्राबाद

संपादक

श्री, के. के. व्ही, रायलू, प्राध्यापक, IASE, आं.प्र. हैद्राबाद

डॉ. पी. रमेश, प्राध्यापक, IASE, नेल्लोर

डॉ. एस. सुरेश बाबू, AMO, राजीव विद्या मिशन (SSA), आं.प्र. हैद्राबाद

श्री. बी. हरीसर्वोत्तम राव, प्राध्यापक (सेवानिवृत्त), राज्य विद्या संशोधन संस्था, हैद्राबाद

मराठी अनुवादक

श्रीमती. एम. सुजाता, एम.एस.सी.बी.एड, व्ही.डी.पी.हायस्कूल, शाह अली बंडा, हैद्राबाद

श्रीमती. जी. सीमा, बी.ए.डी.एड, व्ही.डी.पी.हायस्कूल, शाह अली बंडा, हैद्राबाद

मराठी डी.टी.पी.

राजेश दानका : संगणक चालक आदिलाबाद

SCERT TELANGANA

पुढील भागाकडे

शालेय शिक्षणामध्ये I आणि II चा वर्ग अत्यंत महत्वाचा आहे. त्यालाच आपण पाया समजतो. विद्यार्थ्यांचे उच्च वर्गातील शिक्षण हे त्याच्या प्राथमिक स्तरावर शिकलेल्या भाषेचे कौशल्य आणि गणिताच्या शिकण्यावर अवलंबून असते शाळेत येण्याआधी थोड्या प्रमाणात विद्यार्थ्यांना गणिताची कल्पना असते. त्याच कल्पनाच्या आधारावर ते गणित शिकतात.

जिवनाच्या प्रत्येक स्थितीमध्ये विद्यार्थी गणिताचा उपयोग करत असतात. गणित शिकण्यासाठी त्यांचे शिकणे आणि सुरुवात हा दृष्टीकोन ध्यानात घेऊन हे पूस्तक तयार करण्यात आलेले आहे.

राष्ट्रीय अभ्यासक्रम चौकटकार्यं 2005 आणि शिक्षणाचा हक्क 2009 ह्यांच्या मूलभूत तत्वांच्या आधारे हे पूस्तक अशा प्रकारे तयार करण्यात आलेले आहे की चौकशी आणि निरीक्षणाव्दारे विद्यार्थी गणिताचे ज्ञान प्राप्त करु शकतील. 'कृती' आणि 'प्रश्नसंग्रहांचा' ह्या पूस्तकामध्ये अशाप्रकारे समावेश करण्यात आलेला आहे की त्याव्दारे विद्यार्थ्यांना गणिताची कल्पना येईल आणि ते त्यांच्या ज्ञानाचा उपयोग करतील. ह्या पूस्तकातील प्रत्येक घटकाची सुरुवात विद्यार्थ्यांच्या जीवनामधील प्रत्येक क्षण, त्यांचा खेळ इ लक्षात घेऊन गणितीय संकल्पनाचा समावेश करण्यात आलेला आहे. गणिताची कल्पना समजणे, उदाहरणे योग्यरितीने सोडविणे, तर्कदृष्टीने विचार करणे, गणितीय भाषेमध्ये युक्तींना व्यक्त करणे इ. कौशल्य विद्यार्थी ह्या पूस्तकातील कृती आणि प्रश्नसंग्रहाद्वारे प्राप्त करु शकतील. गणिताची संकल्पना योग्यरितीने समजण्यासाठी निरनिराळ्या परिस्थीतीची आणि कृतींची चित्रे ह्या पूस्तकामध्ये मोठ्या प्रमाणावर आहेत.

गणित शिकणे हा प्रत्येक विद्यार्थ्यांचा हक्क आहे. ह्या पूस्तकाचा उपयोग करुन विद्यार्थी संख्या आणि चार मूलभूत क्रियांचे ज्ञान प्राप्त करु शकतील त्यामूळे विद्यार्थीमध्ये गणिताची आवड निर्माण होईल आणि ते गणित उत्साहाने शिकतील. आवश्यक असलेले शैक्षणीक साहित्य तयार करुन आणि विद्यार्थ्यांच्या शिकण्याच्या वेळेचा योग्य उपयोग यांची खात्री करुन शिकविणे-शिकणे ह्या कृती कराव्यात. नवीन पद्धतीनूसार हे पूस्तक तयार करण्यात आलेले आहे. सर्व शिक्षक ह्याची अंमलबजावणी करतील अशी आम्ही आशा करतो. I ली आणि II च्या वर्गासाठी जे गणितीय कौशल्य तयार करण्यात आलेले आहे ते विद्यार्थी प्राप्त करतील ह्याची आम्हाला खात्री आहे.

31-03-2011 **श्रीमती बी. शेशुकुमारी**

हैद्राबाद डायरेक्टर

SCERT, तेलंगाना, हैद्राबाद

SCERT TELANGANA

शिक्षकांना सुचना

- I आणि II च्या वर्गाचे गणिताचे पुस्तक हे NCF 2005 च्या मूलभूत तत्वानूसार आणि RTE 2009 च्या मार्गदर्शनानूसार तयार करण्यात आलेले आहे.
- विद्यार्थ्यांनी उत्साहाने गणित शिकावे असे घटक तयार करण्यात आलेले आहे.
- प्रत्येक घटकामध्ये विद्यार्थ्यांना माहीत असलेल्या गणिताच्या संकल्पनेचा सामावेश करण्यात आलेला आहे आणि योग्य प्रश्नसंग्रहाद्वारे नवीन संकल्पनांचा समावेश करण्यात आलेला आहे.
- दैनंदिन जिवनाद्वारे/अर्थपूर्ण परीस्थीतीद्वारे मूलांना संकल्पनाची ओळख प्राप्त व्हावी असे प्रश्नसंग्रह तयार करण्यात आलेले आहे. अशा प्रश्नसंग्रहामूळे विद्यार्थी तर्कदृष्ट्या विचार करणे, आपल्या युक्तींना गणितीय भाषेत व्यक्त करुन उदाहरणे सोडवू शकतील.
- प्रश्नसंग्रह आणि कृतीची योग्य योजना आखून I च्या वर्गाचा शेवट करण्यात आलेला आहे. I च्या वर्गात विद्यार्थ्यांना संख्याची संकल्पना समजेल, बेरीज आणि वजाबाकी ते करु शकतील. II री वर्गाच्या शेवटी विद्यार्थ्यांना गट तयार करुन बेरीज करणे, हातचेच्या तंत्रज्ञानाचा वापर करुन वजाबाकी करणे, गुणाकारची आणि भागाकारची मूलभूत संकल्पना माहीत होणे इ विद्यार्थ्यांना समजेल.
- प्रत्येक घटकाच्या सुरुवातीला विद्यार्थ्यांना चित्रांचे निरीक्षण करण्यास सांगितलेले आहे. त्यांच्या मागील गणिताच्या संकल्पनेच्या ज्ञानानूसार त्यांना प्रश्न विचारण्यात असलेले आहे. त्याद्वारेच प्रत्येक घटक तयार करण्यात आलेले आहे. वर्गामधील कृती करण्यासाठी. ह्या क्रियेमध्ये सहज मिळतील अशा वस्तूंचा जसे गोट्या, बिया काड्या, मण्या इ. चा उपयोग करण्यात आलेला आहे.
- पद्धतशिर मांडणी करुन उदाहरणे सोडवणे, तर्कदृष्ट्या विचार करणे. ह्यासाठी गट तयार करुन कृती करण्याचा सामावेश करण्यात आलेला आहे.
- अशाच प्रकारे विद्यार्थ्यांनी उदाहरणे सोडविण्याआधी त्यांना दिलेल्या उदाहरणांच्या सुचना समजण्यासाठी प्रोत्साहन द्या.
- पुस्तक अशा प्रकारे तयार करण्यात आलेले आहे की त्याद्वारे विद्यार्थ्यांना सखोल अभ्यास करणे, निरीक्षण करणे, संशोधन करणे, घेणे गणिताची संकल्पना समजणे उदाहरणे सोडविण्यासाठी त्यांच्या ज्ञानाचा उपयोग करणे इ. ची मदत होईल.
- विद्यार्थ्यांच्या दैनंदिन जिवनाच्या परीस्थीतीच्या चित्रांचा सामावेश करण्यात आलेला आहे.
- दैनंदिन परीस्थीतीच्या परीणामाला निरनिराळ्या प्रकारच्या खेळाद्वारे विद्यार्थी गणिताचा उपयोग करतील. ह्या पार्श्वभूमीवर आधारीत हे पूस्तक तयार करण्यात आले आहे ते संपूर्णरीत्या ह्या पूस्तकाचा उपयोग करतील आणि मूलांच्या शिकण्याच्या वेळेच्या उपयोगाची खात्री येईल.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21
SCERT TELANGANA

अभ्यासक्रम - अपेक्षीत परिणाम

घटक - 1 : उजळणी -

- 1 ते 20 पर्यंतच्या संख्या
- निरनिराळ्या वस्तू जसे प्राणी, पक्षी, झाड ह्यांना मोजणे आणि त्यांना संख्यामध्ये लिहिणे.
- वस्तूंच्या आणि लोकांच्या संख्यांचा क्रम सांगणे आणि लिहिणे
- 20 पर्यंत दिलेल्या संख्यांच्या आधी, नंतर आणि मध्ये येणारी संख्या सांगणे.
- 20 पर्यंतच्या संख्यांना चढत्या आणि उतरत्या क्रमामध्ये लिहिणे आणि त्यांची जोडी लावणे

घटक - 2 : उजळणी - 2

- वस्तूंना दशम आणि एकम मध्ये मोजणे, त्या संख्यांमध्ये किती दशम आणि एकम आहेत ते सांगणे
- 100 पर्यंतच्या संख्यांना विस्तृत स्वरुपात लिहिणे
- 100 पर्यंतच्या संख्यांना चढत्या आणि उतरत्या क्रमामध्ये लिहिणे आणि त्याची जोडी लावणे.
- दिलेल्या संख्यांमधील लहान आणि मोठी संख्या ओळखा आणि लिहा.
- निश्चित उदाहरणे तोंडी सोडाविणे
- लहान आणि मोठ्या संख्यांमध्ये असलेले संबंध ओळखा.
- निश्चित अटींवर आधारित कोडे सोडवा (जास्त, कमी)

घटक - 3 आणि 4 : 3 अंकी संख्यांची तुलना

- 1000 पर्यंतच्या संख्यांचे शतम, दशम, एकम सांगा आणि मोजा आणि त्यांच्याखाली लिहा.
- संख्येतील अकांची स्थानीक किमत आणि मूळ किमत सांगणे आणि लिहिणे.
- 3 अंकी संख्यांना विस्तृत स्तरुपात लिहिणे आणि दिलेल्या विस्तृत स्तरुपाला संख्यामध्ये लिहिणे
- दिलेल्या 3 अंकी संख्यामध्ये 100 रु, 10 रु आणि 1 रु किती आहेत ते सांगणे
- 1000 पेक्षा कमी असलेल्या संख्यांना योग्य क्रमामध्ये लिहिणे आणि त्यांना चढत्या आणि उतरत्या क्रमामध्ये लिहिणे
- 1000 पेक्षा कमी असलेल्या संख्यांच्या आधीचे, नंतरचे आणि मधील संख्या लिहिणे
- दिलेली संख्या (1000) शब्दामध्ये लिहिणे जर ती संख्या शब्दामध्ये दिलेली असल तर संख्यामध्ये लिहिणे.
- तिन अंकी संख्यापासून तयार झालेली संख्या आणि त्यामधील संख्या सांगणे.
- दोन संख्यांपेक्षा लहान असलेल्या संख्यांना दाखविण्यासाठी > < = ह्या चिन्हाचा उपयोग करा.

SCERT TELANGANA

घटक - 5 आणि 6 : संख्यांची बेरीज

- विस्तृत आणि संक्षप्ति स्तरुपातील दोन संख्यांची बेरीज
- 50 पेक्षा कमी असलेल्या संख्यांची बेरीज तोंडी सांगा.
- 'हातचा' पद्धतीचा उपयोग करुन दोन संख्यांची बेरीज.

घटक - 7 आणि 8 : संख्यांची वजाबाकी

- विस्तृत आणि संक्षीप्त स्वरुपातील दोन संख्यांची वजाबाकी
- 50 पेक्षा कमी असलेल्या संख्यांची बजाबाकी तोंडी सांगणे
- 'हातचा' पद्धतीचा उपयोग करुन दोन संख्यांची वजाबाकी

घटक - 9, 10 आणि 11 : गुणाकार

- गुणाकार म्हणजे समान संख्यांची क्रमीक बेरीज होय हे समजणे.
- स्तंभ आणि ओळीमधील संख्यांना संबंधीत असलेल्या संख्यांचा गुणाकार सांगणे
- क्रमीक पद्धतीच्या बेरजेच्या सहयोग 1 ते 9 पर्यंतचे पाढे लिहिणे.
- दोन अंकी संख्येंला एक अंकी संख्येने गुणुन गुणाकार लिहिणे.

घटक - 12 : भागाकार

- भागाकार आणि त्याचे चिन्ह '÷' ओळखणे.
- निश्चित संख्यांच्या वस्तूंना निश्चित लोकांमध्ये समान वाटणे.

घटक - 13 : लांबी

- परीमाण नसलेल्या उपकरणाच्या सहास्याने लांबी मोजणे.
- मोजण्याचे परिमाण असलेल्या उपकरणाचे किंमत ठरवणे.

घटक - 14 : वजन

- दिलेल्या वस्तूंमधील जड आणि हलक्या वस्तू ओळखणे

घटक - 15 : आकार मान/घनफळ

- दिलेल्या वस्तूंमधील जास्त आणि कमी आकार असलेल्या वस्तू ओळखणे.

घटक - 16 : वेळ

- दिवसा होत असलेल्या घटनांचे वर्णन करणे (सकाळ, दुपार इ.)
- दिवसांचे/महिन्यांचे नाव क्रमाने सांगा.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

घटक - 17 : पैसे

- नोट/नाणी ओळखा
- 100 रुपये पेक्षा कमी असलेल्या नोटचे सुटे पैसे देणे.

घटक - 18 : आकार

- निरनिराळे गणितीय आणि गणितीय आकार नसलेले आकार ओळखणे दैनंदिन जीवनामधील गणितीय आकार असलेल्या वस्तूंची त्यांच्या आकाराबरोबर जोडी लावणे, त्यांची तूलना करणे आणि जोडी लावणे (चौरस, आयत त्रिकोण ह्यांचा उपयोग करु नका) वर्तृळ, चौरस, आयत, त्रिकोण इ. चे नाव लिहा.

घटक - 19 : नोंद करा

- तक्त्यामध्ये वस्तू मोजून त्यांची नोंद करा.

SCERT TELANGANA

आपले राष्ट्रगीत

- रविंद्रनाथ टागोर

जन गण मन अधिनायक जय हे
भारत भाग्य विधाता ।
पंजाब, सिंध, गुजरात, मराठा
द्राविड उत्कल बंग ।।
विंध्य हिमाचल यमुना, गंगा
उच्छल जलधितरंग ।
तव शुभ नामे जागे ।
तव शुभ आशिष मागे ।
गाहे तव जय गाथा
जन गण मंगलदायक जय हे
भारत भाग्य विधाता ।
जय हे, जय हे, जय हे
जय जय जय जय हे ।

SCERT TELANGANA

प्रतिज्ञा

- पैडिमर्री व्यंकटा सुब्बाराव‌ु

भारत माझा देश आहे. सारे भारतीय माझे बांधव आहेत. माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे. माझ्या देशातल्या समृद्ध आणि विविधतेने नटलेल्या परंपरांचा मला अभिमान आहे. त्या परंपरांचा पाईक होण्याची पात्रता माझ्या अंगी यावी, म्हणून मी सदैव प्रयत्न करीन.मी माझ्या पालकांचा, गुरुजनांचा आणि वडीलधाऱ्या माणसांचा मान ठेवीन आणि प्रत्येकाशी सौजन्याने वागेन. प्राणी मात्रावर दया दाखविण.

माझा देश आणि माझे देशबांधव यांच्याशी निष्ठा राखण्याची मी प्रतिज्ञा करीत आहे. त्यांचे कल्याण आणि त्यांची समृद्धी ह्यांतच माझे सौख्य सामावले आहे.

अनुक्रमणिका

घटक	घटकाचे नाव	महिना	पृष्ठ क्रमांक
1.	1 ते 20 पर्यंतच्या संख्या	जुन	1
2.	10 ते 99 पर्यंतच्या संख्या	जुन	8
3.	तीन अंकी संख्या	जुलै	25
4.	तीन अंकी संख्यांची तूलना	जुलै	46
5.	संख्यांची बेरीज	ऑगस्ट	52
6.	संख्यांची बेरीज (हातचे देऊन)	ऑगस्ट	58
7.	वजाबाकी	सप्टेंबर	64
8.	संख्यांची वजाबाकी	सप्टेंबर	70
9.	संख्यांचे गुणाकार (I)	ऑक्टोबर	76
10.	पाढ्यांचा गुणाकार (1 ते 10)	नोव्हेंबर	84
11.	संख्यांचे गुणाकार (II)	नोव्हेंबर	90
12.	भागाकार एका संख्येचा दुसऱ्या संख्येनी	नोव्हेंबर	94
13.	वस्तूंची लांबी	डिसेंबर	100
14.	वस्तूंचे वजन	डिसेंबर	103
15.	द्रव पदार्थांचे मापन	डिसें/जाने	106
16.	वेळ	जानेवारी	110
17.	पैसा	फेब्रूवारी	114
18.	आकार	फेब्रूवारी	118
19.	नोंद करु या / उजळणी	मार्च	123

SCERT TELANGANA

1 अंक 1 ते 20

1. खालील चित्र पाहून वेगवेगळ्या वस्तूंची गणना करुन त्यांची संख्या लिहा.

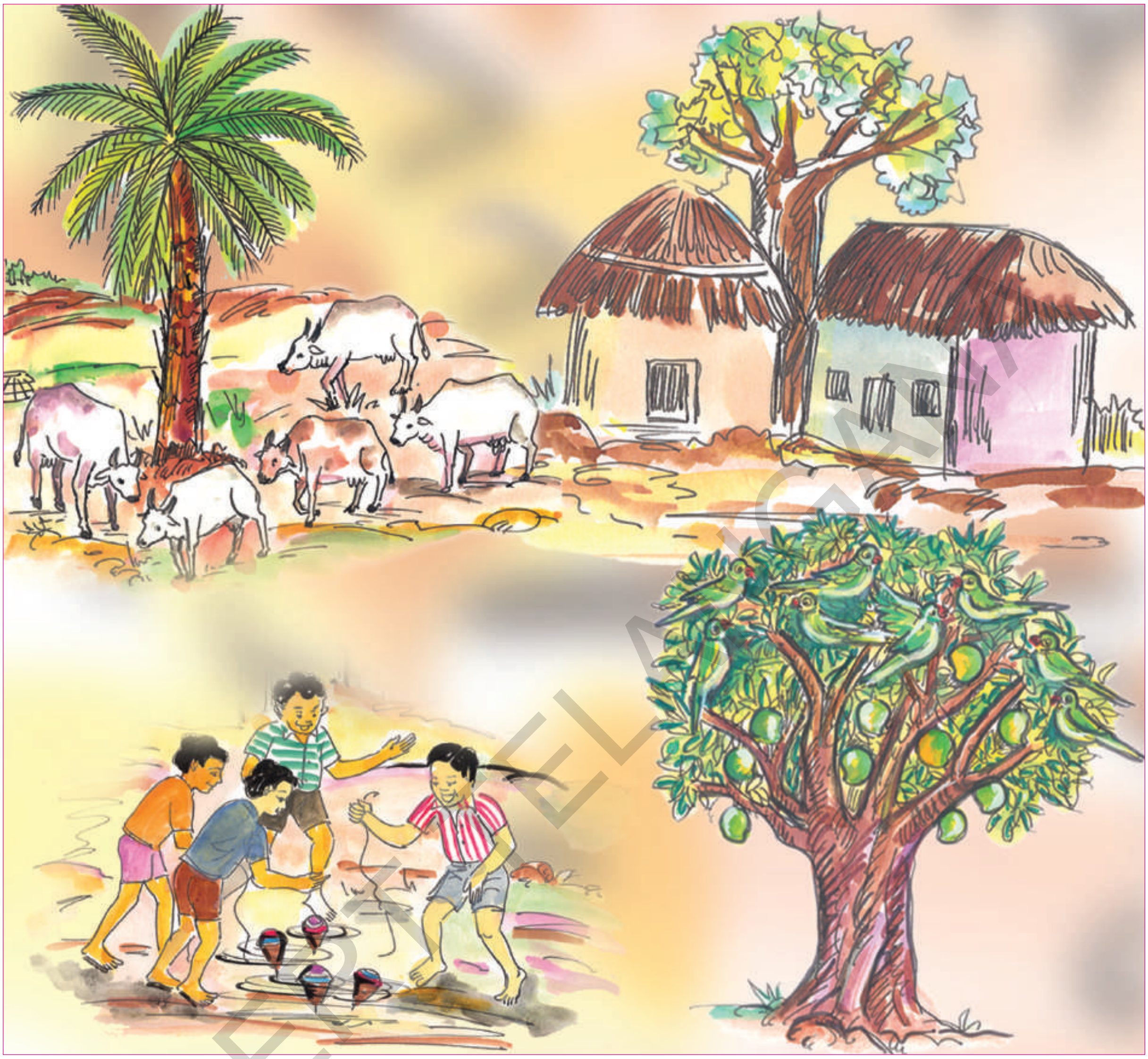

1. तिथे किती झोपड्या आहेत ?
2. तिथे किती मुले आहेत ?
3. पामच्या झाडाजवळ किती गाई चरत आहेत ?
4. झाडावरती किती आंबे दिसत आहेत ?
5. झाडावरती किती पोपट आहेत ?
6. पोपट किंवा आंबे यांच्यापैकी कोणची संख्या जास्त आहे ?

विद्यार्थ्यांना वरील चित्राचे निरीक्षण करु द्या. प्रत्येक वर्गीकरणातील गोष्टी मोजावयास सांगा. रकान्यात योग्य ते क्रमांक लिहिण्यास सांगा.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

2. खाली दिलेले चित्र पहा. प्रत्येक प्रश्नासाठी विद्यार्थ्याचे नाव लिहा.

उदा: दुसरा विद्यार्थी काण आहे? ....जॉन..........

तिसरा विद्यार्थी कोण आहे? ....

पाचवा विद्यार्थी कोण आहे? ....

बाशा विद्यार्थीचा नंबर कोणता आहे? ....

उमा विद्यार्थी कोण आहे? ....

3. खाली दिलेले चित्र पहा. दर्शविलेल्या विद्यार्थ्याचा क्रमांक लिहा.

उदा: सीता [1 ली]

लताचा क्रमांक कितवा? [ ]

हरीचा क्रमांक कितवा? [ ]

उमाचा क्रमांक कितवा? [ ]

गिरीचा क्रमांक कितवा? [ ]

रमाचा क्रमांक कितवा? [ ]

शिवाचा क्रमांक कितवा? [ ]

उषाचा क्रमांक कितवा? [ ]

विद्यार्थ्यांना चित्राचे निरीक्षण करुद्या. त्यांना कार्य समजण्यासाठी मदत करा आणि प्रत्येक प्रश्नाचे उत्तर द्या. क्रमांकाची ओळख निर्माण करुन द्या.

SCERT TELANGANA

4. चित्रे पाहून खालील प्रशांची उत्तरे लिहा. चौकटीत लिहा.

1. वरील चित्रांमध्ये प्राणी किती आहेत ?
2. तुम्हाला किती वाहने दिसत आहेत ?
3. कों बडी कोणत्या क्रमांकाच्या रकान्यात आहे ?
4. वरील पैकी किती वस्तु तुम्हाला शाळेत दिसतात ?
5. कंगवा व बिल्ली यांच्यामध्ये किती चित्रे आहेत ?
6. पाटीच्या रकान्याच्या आधीच्या रकान्याचा क्रमांक कोणता ?
7. कुलुप कोणत्या दोन संख्याच्या मध्ये आहे ?
8. माकडानंतरच्या रकान्याचा नंबर किती आहे ?
9. पुस्तक आणि सायकल याच्या मधील रकान्याचा नंबर काय ?

विद्यार्थ्यांना वरील चित्रांचे निरीक्षण करु द्या. संख्या क्रमवारेने कश्या पद्धतीने लिहतात याचे निरीक्षण करण्यासाठी त्यांना मदत करा. आधी, मध्ये आणि नंतर येणाऱ्या संख्यांची त्यांना ओळख करुन, समजावून द्या.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्पत मोफत वाटप 2020-21

प्रश्नसंग्रह

1. चित्रे मोजा. उदाहरणात दाखविल्याप्रमाणे अचूक संख्येला गोल करा.

उदा:

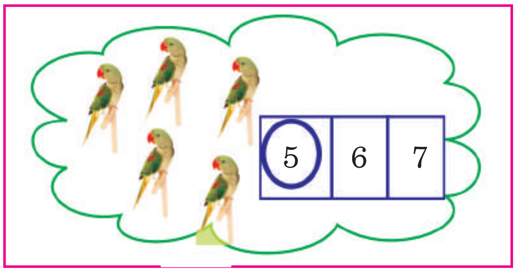

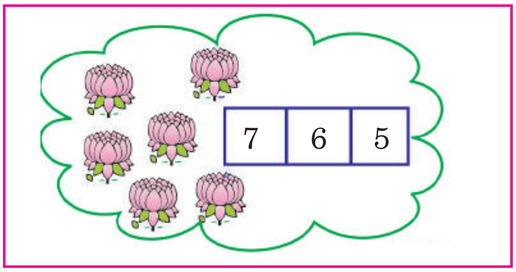

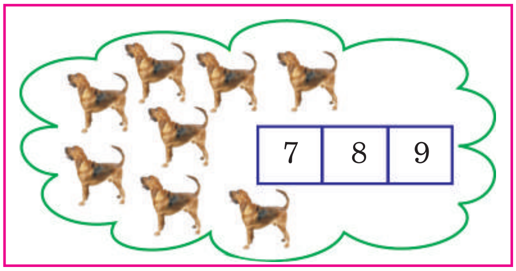

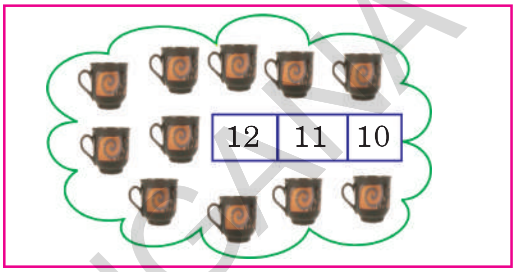

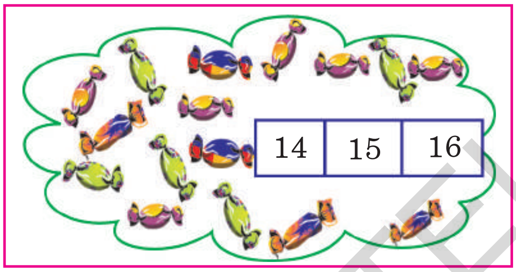

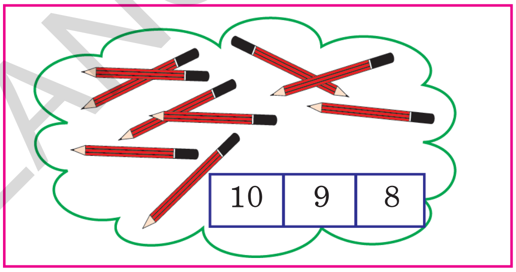

2. रकान्यांमध्ये अचूक संख्या लिहा.

1	2			5
6		8		
11				
16				20

3. 10 ते 20 मधील प्रत्येक संख्येच्या भोवती △ काढा. 10 पेक्षा लहान असणाऱ्या प्रत्येक संख्येभोवती ◯ काढा.

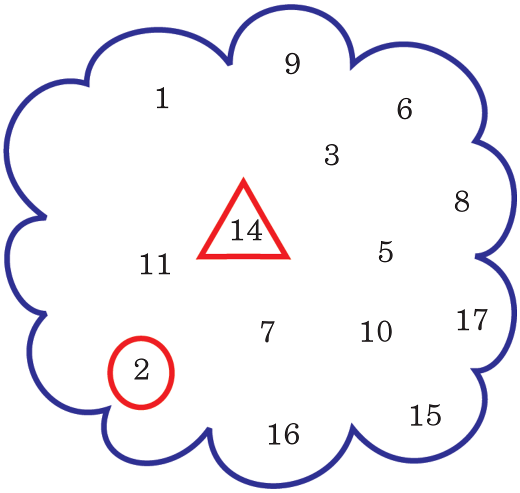

विद्यार्थ्यांना संग्रहातील 1 ते 11 पर्यंतचे प्रश्न समजून सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

4. आधी येणाऱ्या संख्या लिहा

	6	7
	9	10
	14	15
	18	19

5. मध्ये येणाऱ्या संख्या लिहा.

3		5
10		12
18		20
9		11

6. नंतर येणाऱ्या संख्या लिहा.

7	8	
10	11	
13	14	

7. आधी व नंतर येणाऱ्या संख्या लिहा.

	15	
	17	
	19	

8. उदाहरण पहा. मोठ्या संख्येला ◯ करा.

उदा:

(15)	6
8	10
15	12

5	7
17	7
10	20

विद्यार्थ्यांना सूचना समजावून सांगा. प्रत्येक गणित त्यांना स्वत:ला करु द्या.

SCERT TELANGANA

9. दिलेल्या संख्येच्या संचाचे निरीक्षण करा. रकान्यात त्यांना दोन पद्धतीने लिहा एक - ळहान संख्येकडून मोठ्या संख्येकडे आणि दुसरा: मोठ्या संख्येकडून लहान संख्येकडे.

उदा: 5, 3, 6, 4, 11

लहान्याकडून मोठ्याकडे :	3	4	5	6	11
मोठ्याकडून लहानकडे :	11	6	5	4	3

अ) 15, 3, 12, 16, 5, 18

लहान संख्येकडून मोठ्या संख्येकडे

मोठ्या संख्येकडून लहान संख्येकडे

इ) 12, 18, 10, 14, 19, 17

लहान संख्येकडून मोठ्या संख्येकडे

मोठ्या संख्येकडून लहान संख्येकडे

आ) 6, 0, 8, 3, 5, 2

लहान संख्येकडून मोठ्या संख्येकडे

मोठ्या संख्येकडून लहान संख्येकडे

ई) 2, 17, 13, 14, 8, 5

लहान संख्येकडून मोठ्या संख्येकडे

मोठ्या संख्येकडून लहान संख्येकडे

10. दिलेल्या संख्या संचाचे निरीक्षण करा. लहान व मोठ्या संख्या लिहा. उदाहरण पहा.

					मोठीसंख्या	लहान संख्या
उदा:	4	16	10	5 →	16	4
अ)	11	18	17	9 →		
आ)	20	10	5	15 →		
इ)	3	7	0	9 →		

विद्यार्थ्यांना सूचना समजावून सांगा. प्रत्येक गणित त्यांना स्वत:ला करु द्या.

SCERT TELANGANA

11. मूलाला इमारतीचा रस्ता दाखवा. संख्या योग्य पद्धतीने जोडा.

विद्यार्थ्यांना सूचना समजावून सांगा. प्रत्येक कृती/उदाहरण त्यांना स्वतःला करु द्या.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

2 10 ते 99 पर्यंतच्या संख्या

1. काडयांचे गठ्ठे व खुल्या काड्या मोजा. 10 ते 20 पर्यंतच्या संख्या लिहा.

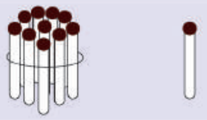
10 + 1 = 11

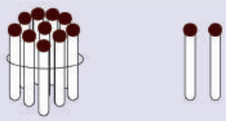
10 + 2 = 12

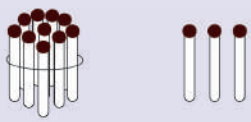
10 + □ = 13

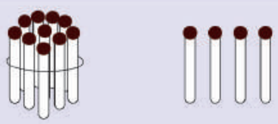
□ + 4 = 14

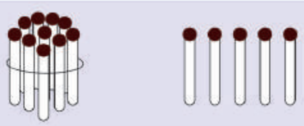
□ + □ = 15

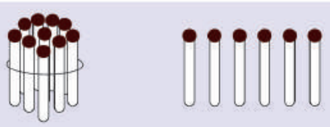
□ + □ = □

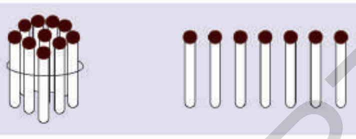
□ + □ = □

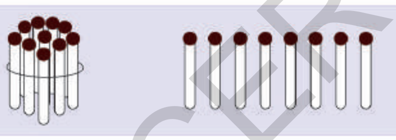
□ + □ = □

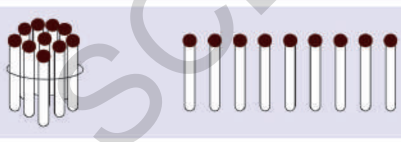
□ + □ = □

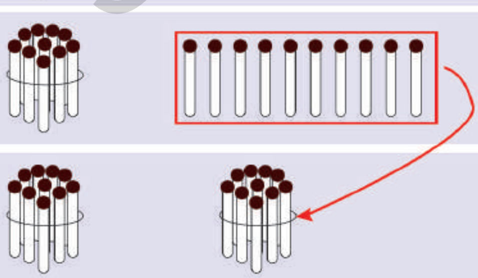
□ + □ = □

10 + 10 = 20

विद्यार्थ्यांना दशम् व एकम् मोजू द्या. त्यांना योग्य संख्या रकान्यात लिहू द्या.

SCERT TELANGANA

2. काडयांचे गठ्ठे व खुला काड्या मोजा. योग्य संख्या रिकाम्या रकान्यांमध्ये लिहा.

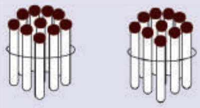

10 + ☐ = 20

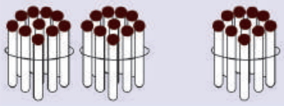

20 + ☐ = 30

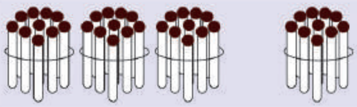

☐ + 10 = 40

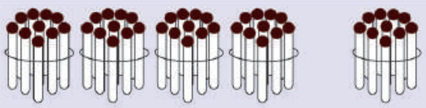

☐ + ☐ = 50

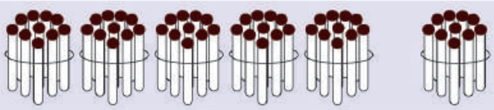

☐ + ☐ = ☐

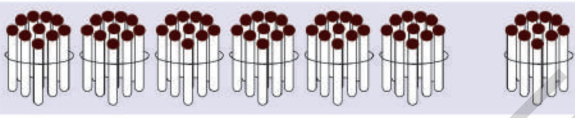

☐ + ☐ = 70

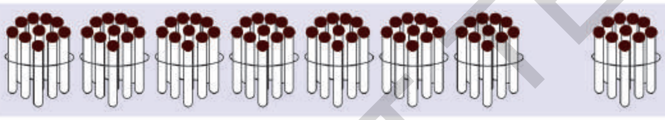

☐ + ☐ = ☐

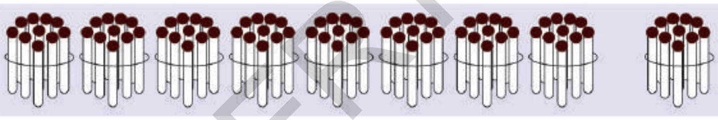

80 + ☐ = ☐

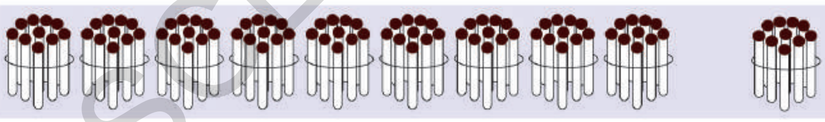

90 + ☐ = ?

3. रिबीन पहा. प्रत्येक DOT (·) वरती योग्य संख्या लिहा.

विद्यार्थ्यांना दशम एकम मोजण्यास सांगून रिकाम्या रकान्यात योग्य संख्या लिहू द्या.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

4. 21 ते 30 पर्यंतच्या संख्या

दशम		एकम		बेरीज
2 दशम	+	1 एकम		20 + 1 = 21
2 दशम	+	एकम		20 + = 22
दशम	+	3 एकम		+ 3 = 23
दशम	+	एकम		+ = 24
दशम	+	एकम		+ = 25
दशम	+	एकम		+ =
2 दशम	+	7 एकम		+ = 27
दशम	+	एकम		+ =
दशम	+	9 एकम		+ 9 = 29
2 दशम	+	10 एकम		+ =
3 दशम	+	0 एकम		30 + 0 = 30

विद्यार्थ्यांना दशम् व एकम् मोजण्यास सांगून रिकाम्या रकान्यात योग्य संख्या लिहू द्या.

SCERT TELANGANA

5. 31 ते 40 पर्यंतच्या संख्या

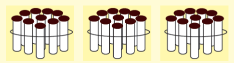

3 दशम + 1 एकम | 30 + 1 = 31

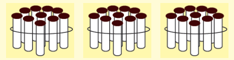

3 दशम + 2 एकम | 30 + 2 = 32

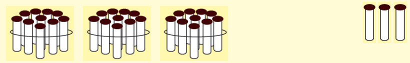

☐ दशम + ☐ एकम | ☐ + ☐ = ☐

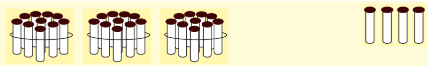

3 दशम + 4 एकम | 30 + 4 = 34

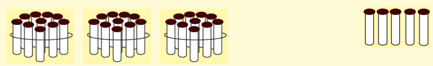

☐ दशम + 5 एकम | ☐ + ☐ = 35

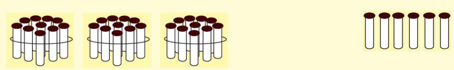

3 दशम + ☐ एकम | 30 + ☐ = 36

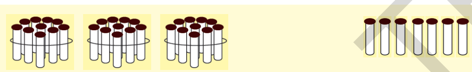

☐ दशम + ☐ एकम | ☐ + ☐ = 37

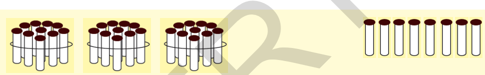

☐ दशम + ☐ एकम | ☐ + ☐ = ☐

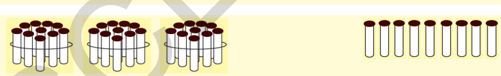

☐ दशम + ☐ एकम | ☐ + ☐ = ☐

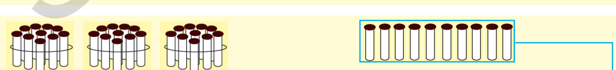

3 दशम + 10 एकम | ☐ + ☐ = ☐

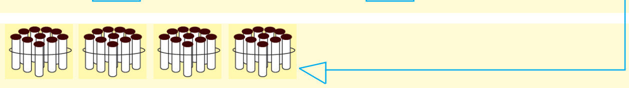

4 दशम + 0 एकम | 40 + 0 = 40

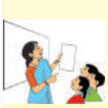

विद्यार्थ्यांना दशम् व एकम् मोजण्यास सांगून रिकाम्या रकान्यात योग्य संख्या लिहू द्या.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

6. 41 ते 50 पर्यंतच्या संख्या

4 दशम + 1 एकम — 40 + 1 = 41

☐ दशम + ☐ एकम — ☐ + ☐ = ☐

☐ दशम + 3 एकम — ☐ + 3 = 43

☐ दशम + ☐ एकम — ☐ + ☐ = ☐

4 दशम + ☐ एकम — 40 + ☐ = 45

☐ दशम + ☐ एकम — ☐ + ☐ = ☐

☐ दशम + ☐ एकम — ☐ + ☐ = ☐

☐ दशम + 8 एकम — ☐ + 8 = 48

☐ दशम + ☐ एकम — ☐ + ☐ = ☐

4 दशम + 10 एकम — ☐ + ☐ = ☐

5 दशम + 0 एकम — 50 + 0 = 50

विद्यार्थ्यांना दशम् व एकम् मोजण्यास सांगून रिकाम्या रकान्यात योग्य संख्या लिहू द्या.

SCERT TELANGANA

7. 51 ते 60 पर्यंतच्या संख्या

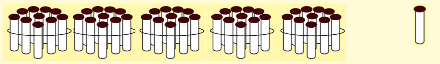

5 दशम + 1 एकम

50 + 1 = 51

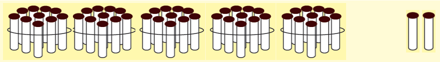

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

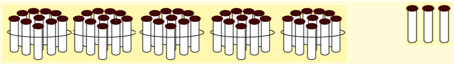

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

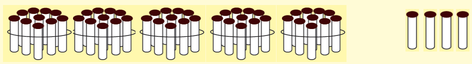

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

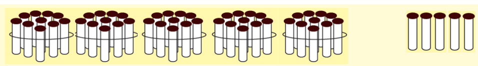

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

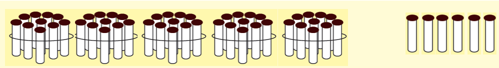

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

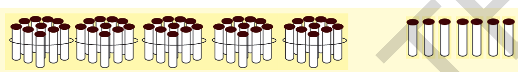

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

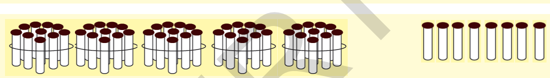

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

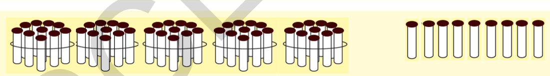

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

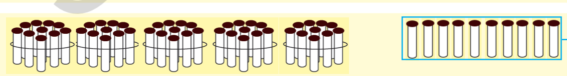

5 दशम + 10 एकम

___ + ___ = ___

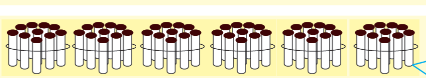

6 दशम + 0 एकम

60 + 0 = 60

विद्यार्थ्यांना दशम् व एकम् मोजण्यास सांगून रिकाम्या रकान्यात योग्य संख्या लिहू द्या.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

8. 61 ते 70 पर्यंतच्या संख्या

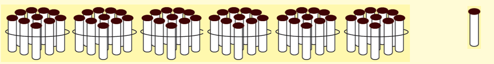

6 दशम + 1 एकम

60 + 1 = 61

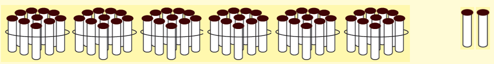

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

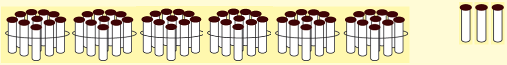

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

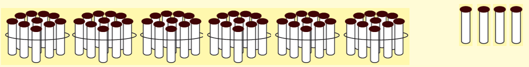

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

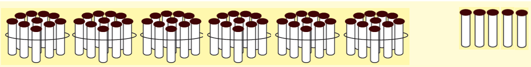

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

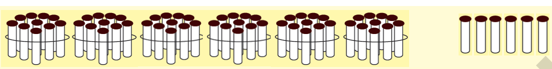

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

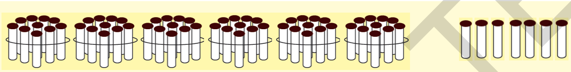

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

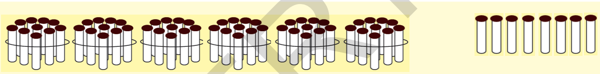

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

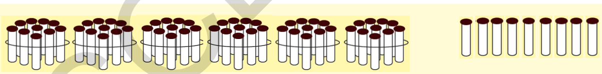

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

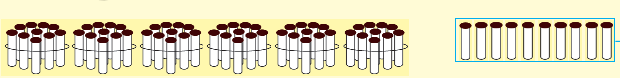

6 दशम + 10 एकम

___ + ___ = ___

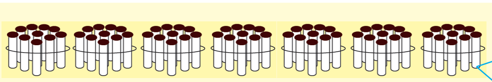

7 दशम + 0 एकम

70 + 0 = 70

विद्यार्थ्यांना दशम् व एकम् मोजू द्या. योग्य संख्या रिकाम्या रकान्यात लिहू द्या.

SCERT TELANGANA

9. 71 ते 80 पर्यंतच्या संख्या

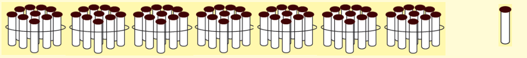

7 दशम + 1 एकम

70 + 1 = 71

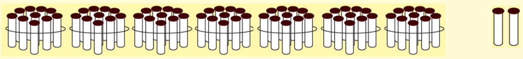

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

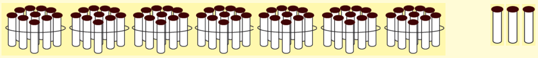

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

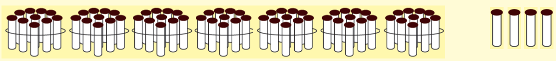

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

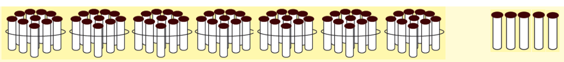

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

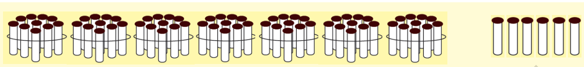

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

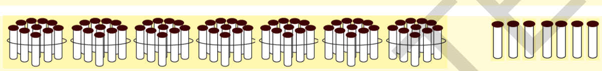

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

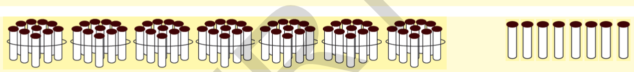

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

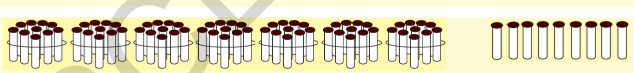

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

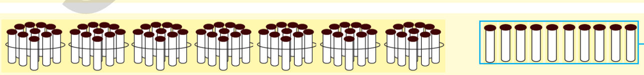

7 दशम + 10 एकम

☐ + ☐ = ☐

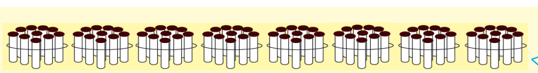

8 दशम + 0 एकम

80 + 0 = 80

विद्यार्थ्यांना दशम् व एकम् मोजू द्या. योग्य संख्या रिकाम्या रकान्यात लिहू द्या.

SCERT TELANGANA

10. 81 ते 90 पर्यंतच्या संख्या

8 दशम + 1 एकम

80 + 1 = 81

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

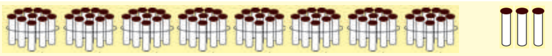

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

___ दशम + ___ एकम

___ + ___ = ___

8 दशम + 10 एकम

___ + ___ = ___

9 दशम + 0 एकम

90 + 0 = 90

विद्यार्थ्यांना दशम् व एकम् मोजू द्या. योग्य संख्या रिकाम्या रकान्यात लिहू द्या.

SCERT TELANGANA

11. 91 ते 100 पर्यंतच्या संख्या

9 दशम + 1 एकम

90 + 1 = 91

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

☐ दशम + ☐ एकम

☐ + ☐ = ☐

9 दशम + 10 एकम

90 + 10 = ?

विद्यार्थ्यांना दशम् व एकम् मोजू द्या. योग्य संख्या रिकाम्या रकान्यात लिहू द्या.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

12. संख्या चढत्या व उतरत्या क्रमाने कश्या लिहिल्या आहेत याचे निरीक्षण करा.

राधाने रवीला काही संख्या सांगितल्या त्या म्हणजे 20, 60, 50, आणि 70. तिने त्याला ह्या संख्या लहान संख्येकडून मोठ्या संख्याकडे लिहिण्यास सांगितल्या.

रवीने खालीलप्रमाणे विचार केला.

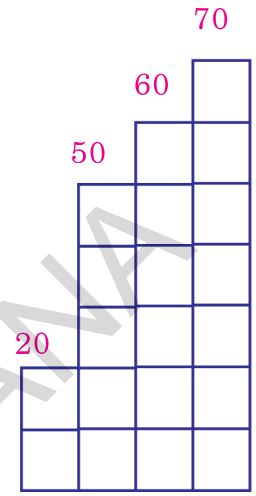

सगळयात लहान	20, 60, 50, 70	20
सगळयात लहान	60, 50, 70	50
दोघापैकी लहान	60, 70	60
उरलेली लहान		70

रवीने 20, 50, 60, 70 ह्याप्रमाणे संख्या लिहिल्या.

अशा पद्धतीने लहानसंखेकडून मोण्या संख्या लिहीत जाण्याच्या पद्धतीला चढत्या क्रमाने संख्या लिहणे म्हणतात.

त्यानंतर राधाने रवीला त्याच संख्यांचे संच मोठ्या संख्येकडून लहान संख्येकडे लिहण्यास सांगितले.

रवीने खालील प्रमाणे लिहले

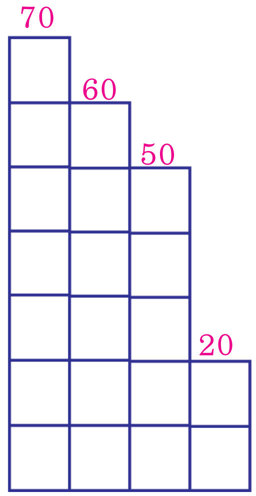

सर्वात मोठी	20, 60, 50, 70	70
सर्वात मोठी	20, 60, 50	60
दोघापैकही मोठी	20, 50	50
उरलेली संख्या		20

20, 60, 50, 70 ह्या संख्याना मोठ्या संख्येकडून लहान संख्येकडे लिहले असता संख्या 70, 60, 50, 20 ह्याप्रमाणे येतील.

अश्या पद्धतीने मोण्या संख्येकडून लहान संख्या लिहीत जाण्याच्या पद्धतीला उतरत्या क्रमाने संख्या लिहणे म्हणतात.

विद्यार्थ्यांना दिलेल्या संख्या दोन पद्धतीने लिहू द्या.

SCERT TELANGANA

प्रश्नसंग्रह

1. चित्र व संख्या यांच्या योग्य जोड्या जुळवा. एक उदाहरण दिलेले आहे

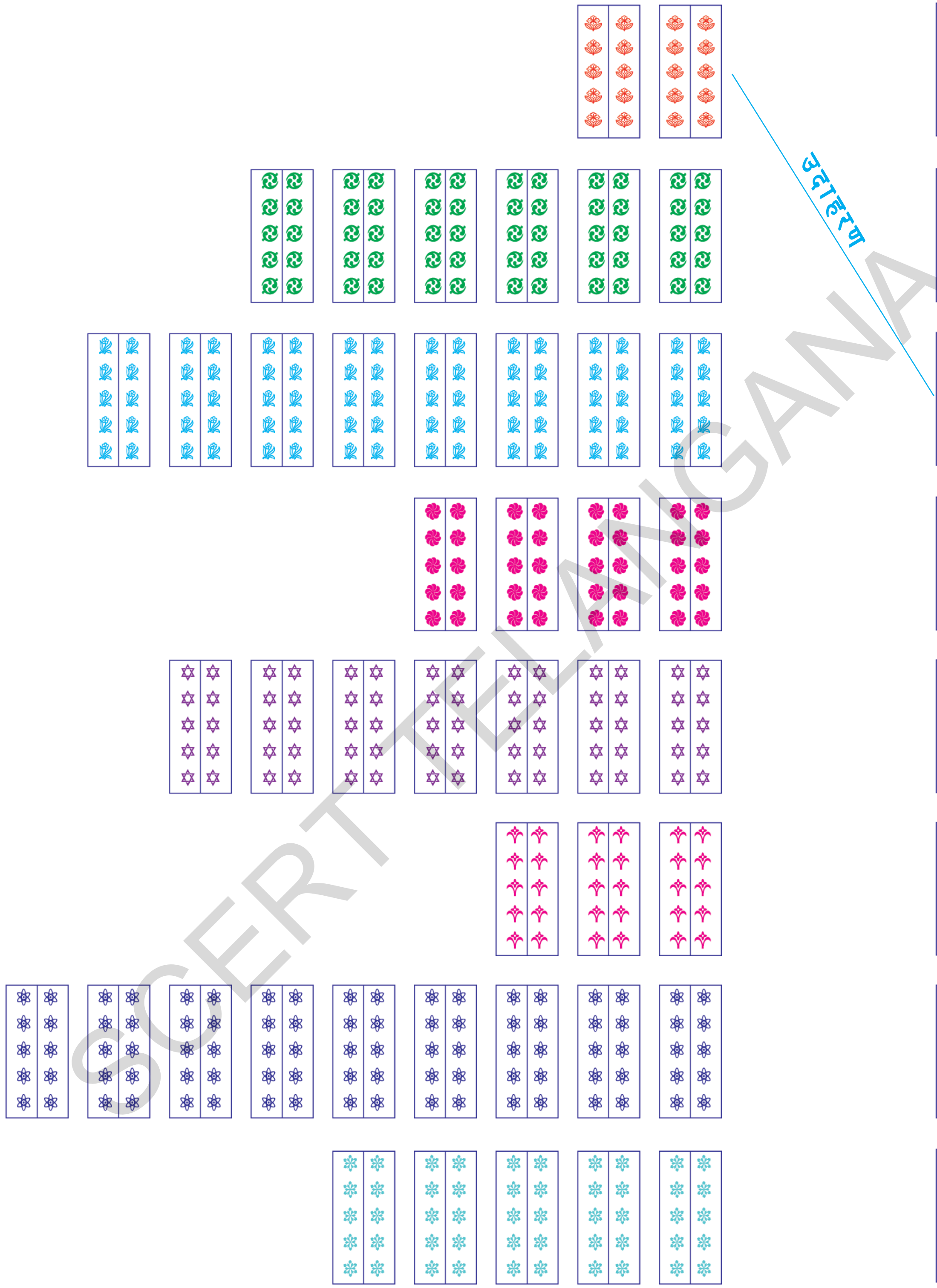

30

50

20

80

70

40

60

90

विद्यार्थ्यांना संग्रह 1 ते 15 साठी दिलेल्या सूचना समजावा. त्याना स्वतःला करण्यासाठी मदत करा.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

2. a) खालील संख्या पहा. त्यामध्ये किती दशम् आहेत ते लिहा.

उदा:-

संख्या	दशम
80	8
30	
50	
90	
20	
70	
10	

b) योग्य संख्येने रिकाम्या जागा भरा.

उदा:-

संख्या	दशम
50	5
	6
	7
40	
	2
	3
10	

3. दशम् व एकम् तील चित्रे मोजा. रकान्यात योग्य संख्या लिहा.

अ)

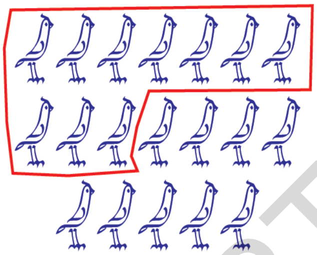

दशम् = 1

एकम् = 9

संख्या = 19

ई)

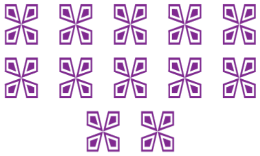

दशम् =

एकम् =

संख्या =

आ)

दशम् =

एकम् =

संख्या =

उ)

दशम् =

एकम् =

संख्या =

इ)

दशम् =

एकम् =

संख्या =

ऊ)

दशम् =

एकम् =

संख्या =

विद्यार्थ्यांना सूचना समजवा. गणित त्यांना स्वत:ला करु द्या.

SCERT TELANGANA

4. रिकाम्या रकान्यात योग्य संख्या लिहा.

उदा:	4	दशम	+	1	एकम	=	40	+	1	=	41
अ)	3	दशम	+	4	एकम	=		+	4	=	
आ)	7	दशम	+		एकम	=		+	6	=	
इ)	8	दशम	+	7	एकम	=		+		=	87
ई)	6	दशम	+		एकम	=		+	8	=	68
उ)	9	दशम	+	9	एकम	=		+		=	

5. रिकाम्या रकान्यात योग्य संख्या लिहा.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12		14			17			20
				25					
31		33					38		40
	42				46			49	
51				55			58		60
61		63				67			
	72				76			79	80
81			84				88		90
91									

विद्यार्थ्यांना सूचना समजवा. गणिते त्यांना स्वत:ला करु द्या.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

SCERT TELANGANA

6) लहान संख्येभोवती ◯ करा. उदाहरण पहा.

उदा:-	30 ◯	60	22	32	91	99
	75	55	42	22	84	82
	43	44	54	64	79	69
	39	59	95	75	59	34
	40	44	66	64	47	27

7) मोठ्या संख्येला ✓ करा.

उदा:	30	40	50	60 ✓
अ)	62	52	32	42
आ)	44	34	64	54
इ)	56	66	46	36
ई)	38	48	68	58

8) लहान संख्येभोवती ◯ काढा.

उदा:	31 ◯	61	51	41
अ)	53	63	33	43
आ)	65	35	55	45
इ)	47	57	67	37
ई)	59	49	39	69

9) दिलेली संख्या कोणत्या संख्येच्या मध्ये येते त्याला ✓ करा.

उदा:	42	40-50 ✓	50-60	30-40
अ)	62	50-60	60-70	70-80
आ)	54	40-50	50-60	60-70
इ)	36	30-40	40-50	50-60
ई)	12	10-20	0-10	20-30

विद्यार्थ्यांना सूचना समजवा. उदाहरणे त्यांना स्वत:ला करु द्या.

SCERT TELANGANA

10) खालील उदाहरणे सोडवा.

अ) रमेशकडे 50 रुपये आहेत. सिताकडे 30 रुपये आहेत कोणाकडे जास्त पैसे आहेत ? उत्तर तोंडी (मौखिक) द्या.

....

....

आ) गणितामध्ये पवनला 45 मार्क, जानकीला 75, रझियाला 65 आणि वाणीला 59 मार्क मिळालेले आहेत. ह्या चारही संख्यांना चढत्या क्रमाने लिहा.

....

....

इ) 7 दशम आणि 5 एकम असणाऱ्या संख्या लिहा.

....

....

ई) 20 + 5 = 25 ह्या समीकरणाला वापरुन एक उदाहरण लिहा.

....

....

SCERT TELANGANA

11) 4, 5, 7 ह्या संख्यांना वापरुन दोन अंकी 5 संख्या लिहा. उदाहरणात दर्शविल्याप्रमाणे लिहा.

संख्या	दशम + एकक
उदा: 57	50 + 7

12 खालील संख्या पहा. 20 आणि 30 च्या मध्ये येणाऱ्या संख्यांना ◯ करा.

उदा

64	(24)	17	20	31
26	37	22	58	93
76	21	50	64	27
19	30	29	83	18

विद्यार्थ्यांना सूचना समजवा आणि उदाहरणे त्यांना स्वत:ला करु द्या.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

13. एकम् च्या स्थानी 4 असणाऱ्या संख्यांना ◯ करा.

53	87	Ex:- (94)	68	42
43	79	84	53	59
54	32	83	74	64
81	58	34	57	40

14. उंदराच्या शेपटीचा खेळ खेळा.

खालील दिलेल्या संख्यांमध्ये उंदराची शेपटी लहान संख्येकडून मोण्या संख्येकडे न्या.

59	48	32	24
61	45	39	99
63	74	78	92
68	70	80	85

15. टेकडीच्या माथ्याचा रस्ता दाखवा.

- सर्वात खालच्या ओळीपासून सुरुवात करा.
- लहान संख्येकडून मोठ्या संख्येकडे जा.
- वर किंवा बाजूकडे जा पण खाली येऊ नका.
- 99 वरती पोहचा.
- जास्ती जास्त रस्ते दाखवा

उदा: 11, 20, 24, 39, 47, 54, 87, 94, 99

99					
63	94				
52	87	79			
46	54	75	82		
37	47	63	79	92	
30	39	37	57	69	72
19	24	43	29	63	65
20	10	41	37	29	
11	24	35			

विद्यार्थ्यांना सूचना समजवा आणि उदाहरणे त्यांना स्वत:ला करु द्या.

SCERT TELANGANA

तीन अंकी संख्या

1. काडयांचा जुडगा व सुट्या काडया बघा. 99 +1 किती ?

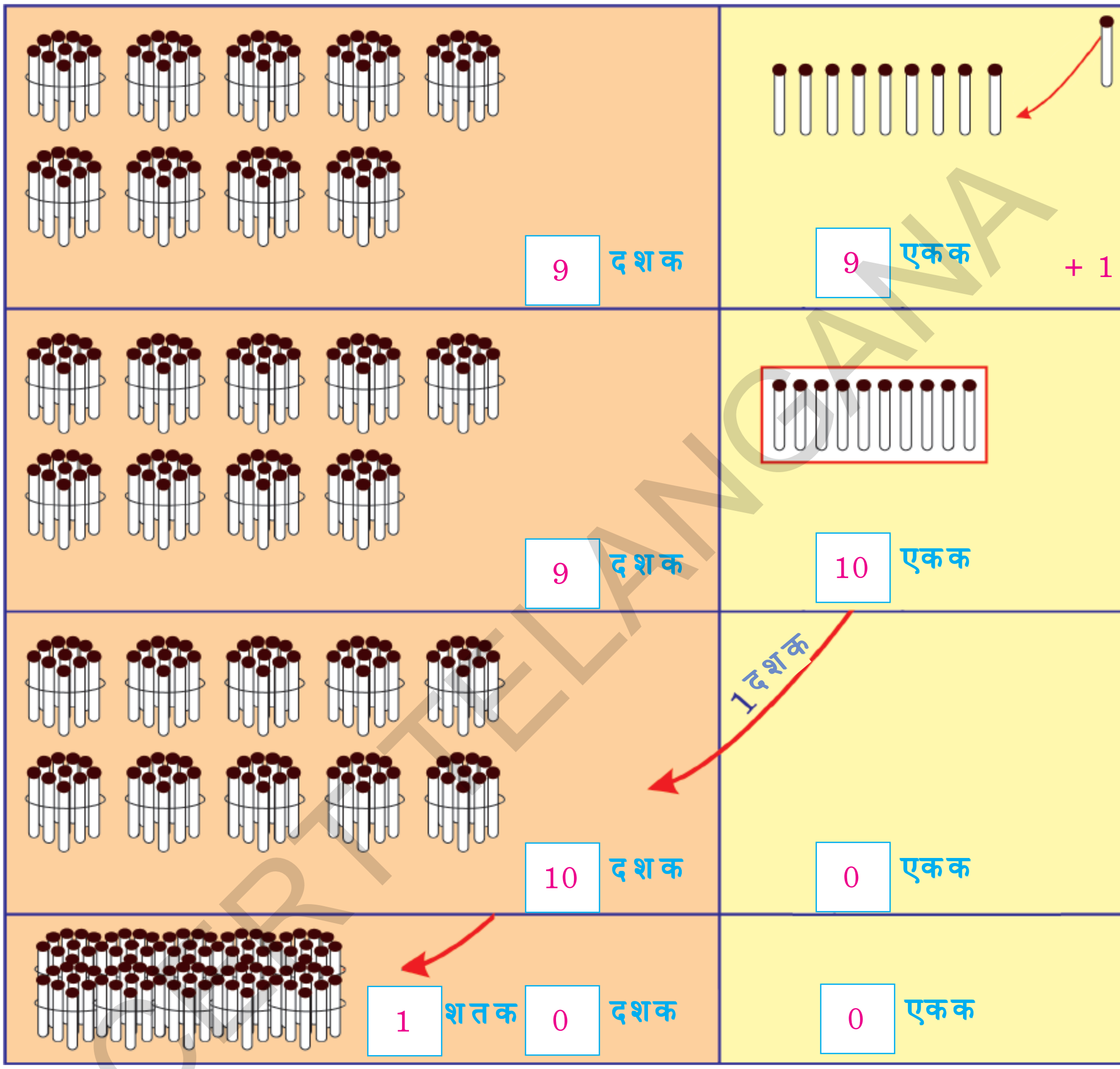

99 या संख्येन 1 ही संख्या मिळविली असता बेरीज 100 येते

99 नंतर येणारी संख्या म्हणजे 100 होय

100 या संख्येन किती दशक आहेत ? 100 या संख्येन किती एकक आहेत ?

100 = 10 दशक   100 = 100 एकक

99 ही दोन अंकी संख्या सर्बात शेवटी येते - म्हणजेच सर्वात मोठी दोन अंकी संख्या 99 आहे.

सगळ्यात पहिली तीन अंकी संख्या 100 ही आहे. म्हणजेच 100 ही सर्वात लहान तीन अंकी संख्या आहे.

दोन अंकी सर्वात मोठ्या संख्येत 1 ही संख्या मिळविली असता सर्वात लहान तीन अंकी संख्या येते.

विद्यार्थ्यांना काडयांचा जुडगा आणि एक एक काडी दाखवून शंभर या संख्याची ओळख करुन दयावी.

SCERT TELANGANA

2. शंभर (शतक) या संख्येत मोजा आणि रिकाम्या चौकटीत बरोबर लिहा.

1 शतक	+	1 शतक		100	+	100	=	200

☐ शतक	+	☐ शतक		200	+	100	=	300

☐ शतक	+	☐ शतक		300	+	☐	=	400

☐ शतक	+	☐ शतक		☐	+	100	=	500

☐ शतक	+	☐ शतक		☐	+	☐	=	600

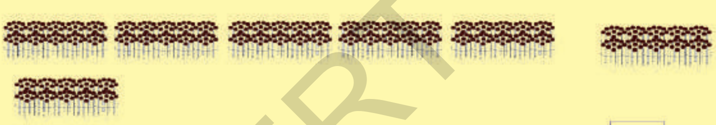

☐ शतक	+	☐ शतक		☐	+	☐	=	☐

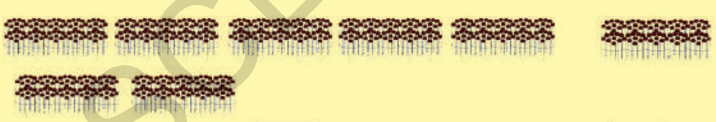

☐ शतक	+	☐ शतक		700	+	100	=	☐

☐ शतक	+	☐ शतक		800	+	100	=	900

विद्यार्थ्यांना शंभर संख्या मोजायला सांगा. त्यांना संख्या लिहून 100, 200, ... 900 समजावणे.

SCERT TELANGANA

3. खालील काडयांचा जुडगा आणि मोकळ्या काडया बघा आणि संख्या वाचा.

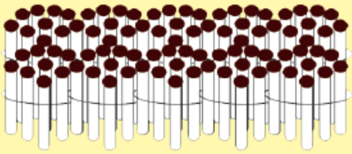 1 शतक		1 एकक	100 + 0 + 1 = 101
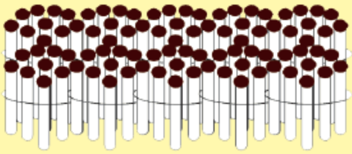 1 शतक		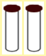 2 एकक	100 + 0 + 2 = 102
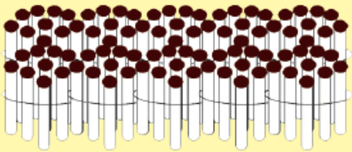 1 शतक		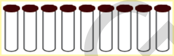 9 एकक	100 + 0 + 9 = 109
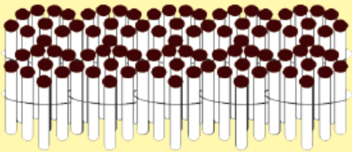 1 शतक	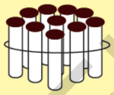 1 दशक		100 + 10 + 0 = 110
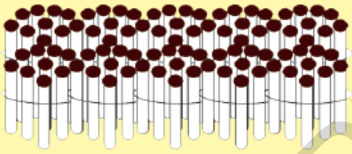 1 शतक	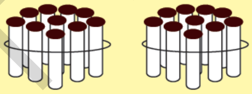 2 दशक		100 + 20 + 0 = 120
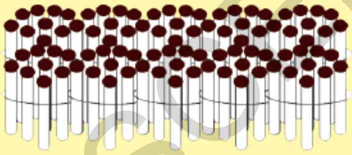 1 शतक	4 दशक		100 + 40 + 0 = 140
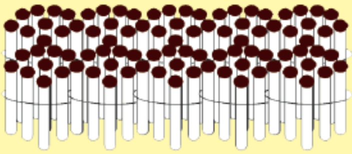 1 शतक	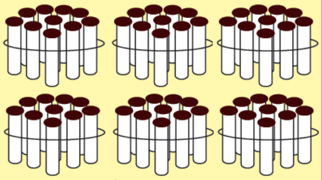 6 दशक	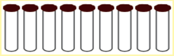 9 एकक	100 + 60 + 9 = 169

विद्यार्थ्यांना काडयांचा जुडगा आणि मोकळ्या काडया घेवून 101 ते 999 ही संख्या कशी लिहायची ती समजावून सांगा.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

4. खालील काडयांचा जुडगा व मोकळ्या काडया पाहा. आणि रिकाम्या डब्यात योग्य ती संख्या लिहा.

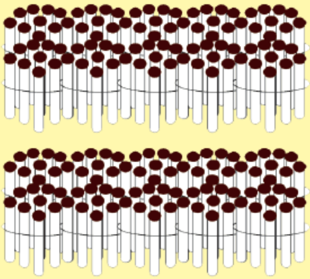 2 शतक	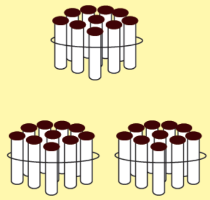 3 दशक	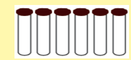 6 एकक	200 + 30 + 6 = 236
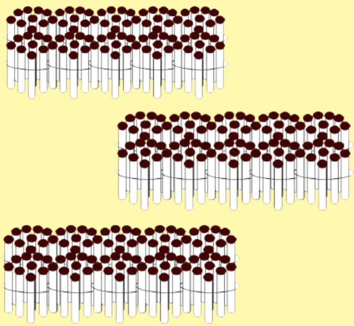 3 शतक	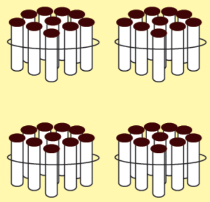 4 दशक	9 एकक	300 + 40 + 9 =
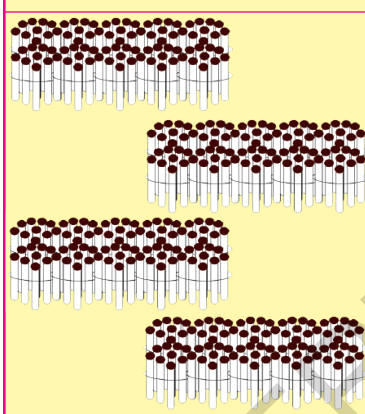 4 शतक		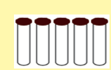 5 एकक	300 + 40 + 9 = 405
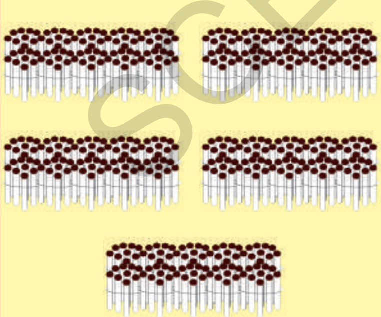 5 शतक	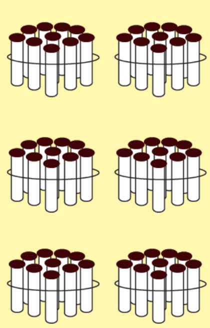 6 दशक		300 + 40 + 9 =

विद्यार्थ्यांना काडयांचा जुडगा आणि मोकळ्या काडया वापरुन शतक, दशक आणि एकक यांची ओळख करुन द्या नंतर ते 101 ते 999 ही संख्या लिहावयास शिकलील.

SCERT TELANGANA

5. विद्यार्थ्यांना दशक, शतक आणि एकक यांची ओळख काडयांचा जुडगा आणि मोकळ्या काडया यांच्या द्वारे समजावणे नंतर त्यांना 101 ते 999 संख्या लिहीण्याचा सराव घ्यावा.

6 शतक	7 दशक	1 एकक	300 + 40 + 9 = ☐
7 शतक	5 दशक	5 एकक	300 + 40 + 9 = ☐
8 शतक	8 दशक	2 एकक	300 + 40 + 9 = ☐
9 शतक	2 दशक	2 एकक	300 + 40 + 9 = ☐

SCERT TELANGANA

विद्यार्थ्यांना दशक, शतक आणि एकक यांची ओळख काडयांचा जुडगा आणि मोकळ्या काडया यांच्या द्वारे समजावणे नंतर त्यांना 101 ते 999 संख्या लिहीण्याचा सराव घ्यावा.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

6. खालील तक्त्याचे निरीक्षण करा. यामध्ये दिलेल्या संख्येच्या अंकाची स्थानिक किंमत, मूळ किंमत, दाखवित आहे.

746 या संख्येमध्ये त्याच्या अंकाची स्थानिक किंमत आणि मूळकिंमत पहा.

उदा:

संख्या	7	4	6
स्थान	शतक	दशक	एकक
स्थानिक किंमत	7 × 100 = 700	4 × 10 = 40	6 × 1 = 6
मूळ किंमत	7	4	6

805 या संख्येमधील अंकाची स्थानीक किंमत आणि मूळ किंमत पहा.

उदा:

संख्या	8	0	5
स्थान	शतक	दशक	एकक
स्थानिक किंमत	8 × 100 = 800	0 × 10 = 0	5 × 1 = 5
मूळ किंमत	8	0	5

आता 504 या संख्येतील अंकाचे स्थान, स्थानिक किंमत आणि मूळ किंमत लिहा.

उदा:

संख्या	5	0	4
स्थान	शतक	दशक	एकक
स्थानिक किंमत	☐ × ☐ = ☐	☐ × ☐ = ☐	☐ × ☐ = ☐
मूळ किंमत	☐	☐	☐

खालील तक्ता पहा संख्येचे स्थान आणि स्थानिक किंमत लिहा.

संख्या	0 चे स्थान काय?	स्थानाची किंमत किती?
420	________	________
504	________	________

जेव्हा केव्हा एखाद्या संख्येमध्ये 0 असते तेव्हा त्याची स्थानिक किंमत 0 असते.

तुमच्या विद्यार्थ्यांना संख्याच्या अंकाची स्थानिक किंमत मूळ किंमत समजण्यासाठी मदत करा. त्याचप्रमाणे त्यांना 0 ची स्थानिक किंमत समजावून सांगा.

SCERT TELANGANA

खालील नोट आणि नाणींचे निरीक्षण करा.

7. नाणी, नोट मोजा 100रु. 10रु. चे नोटा मोजा.

रमाने दुकानात जावून कांही वहया घेतल्या तिने दुकानदाराला 123रु. दिले तिच्या जवळ । शंभराची नोट 3 एक रुपयाची नोट, 2 दहा रुपयाच्या नोटा आणि 10 एक रुपयाची नाणी होती. तर तिने दुकानदारास किती नोटा आणि नाणी दिले असतील ?

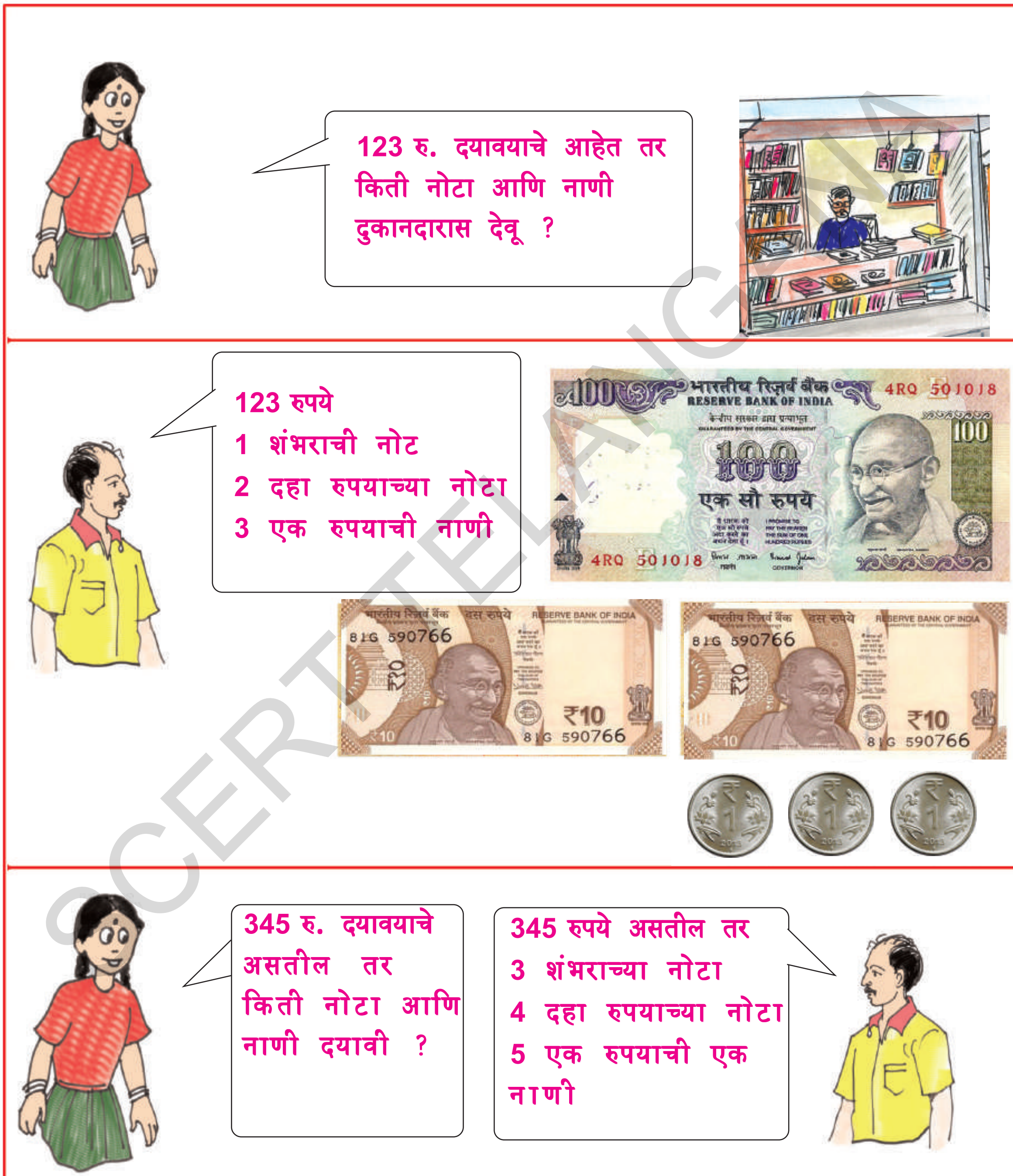

SCERT TELANGANA

विद्यार्थ्यांना वरील संख्याचे संक्षिप्त आणि विस्तारीत रुप शिकविणे.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

8. विस्तारीत रुपात लिहा. उदाहरण बघा.

उदा: 256 = 200+50+6

2 ची स्थानीक किं = 200

5 ची स्थानीक किं = 50

6 ची स्थानीक किं = 6

(1) 384 चे विस्तारीत रुप...............

3 ची स्थानीक किं =

8 ची स्थानीक किं =

4 ची स्थानीक किं =

(2) 709 चे विस्तारीत रुप..............

7 ची स्थानीक किं =

0 ची स्थानीक किं =

9 ची स्थानीक किं =

(3) 650 चे विस्तारीत रुप..............

6 ची स्थानीक किं =

5 ची स्थानीक किं =

0 ची स्थानीक किं =

9. खालील संख्याचे संक्षिप्त रुप लिहा.

उदा:- 400 + 60 + 5 = 465

	4	0	0
	+	6	0
		+	5
	4	6	5

उदा:- 800 + 0 + 5 = 805

	8	0	0
	+	0	0
		+	5
	8	0	5

(1) 900 + 50 + 6 = ...

	+		
		+	

(2) 600 + 30 + 0 = ...

	+		
		+	

विद्यार्थ्यां कडून वरील प्रमाणे संक्षिप्त रुप आणि विस्तारीत रुप यांचा सराव करुन द्यावा.

SCERT TELANGANA

10. नोट आणि नाण्यांकडे बघा. जर 999 मध्ये एक मिसळले तर तूम्हाला किती मिळेल ते सांगा.

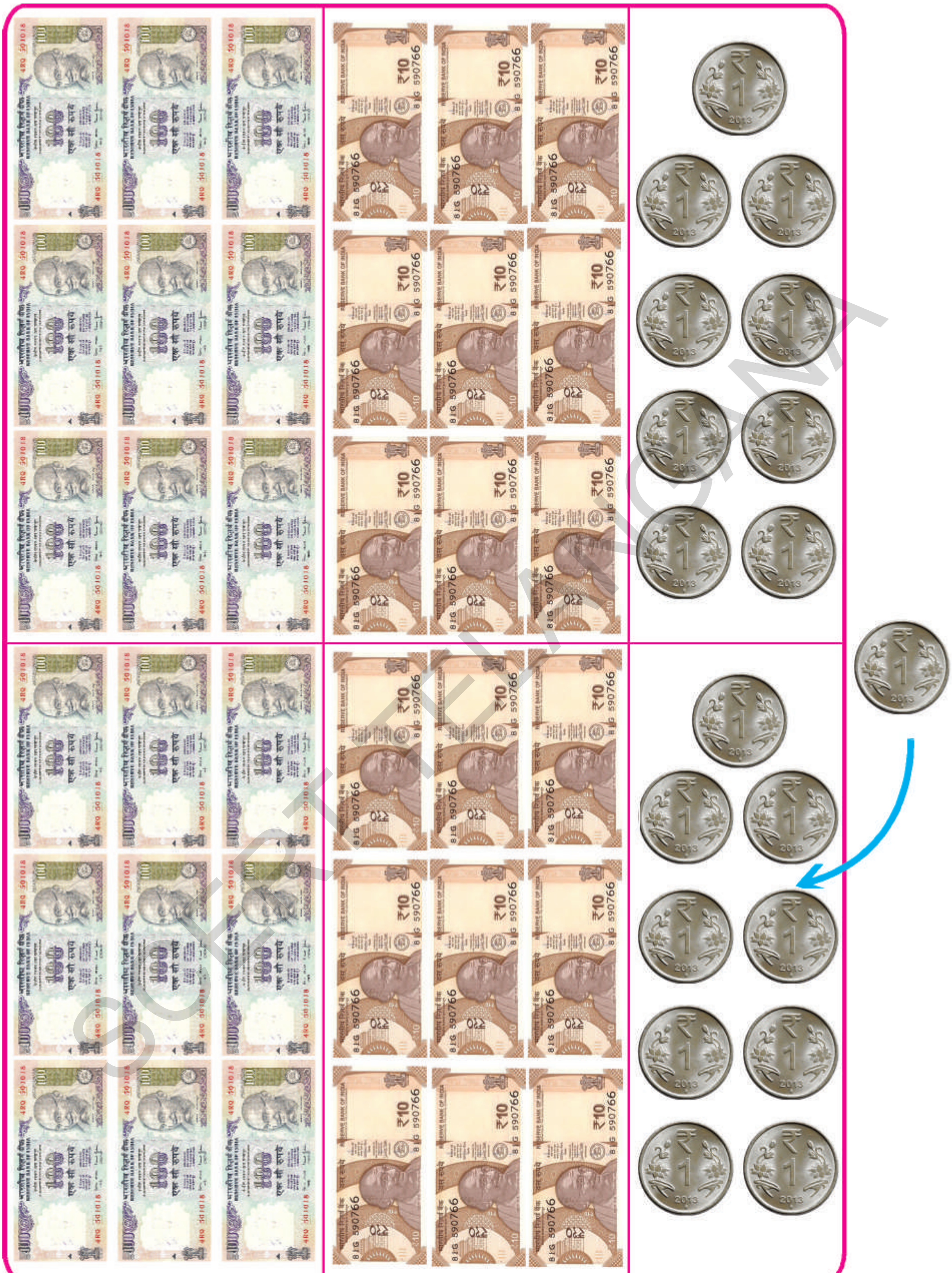

तूमच्या विद्यार्थ्यांना नोट आणि नाण्यांचे निरीक्षण करण्यास सांगा. 1000 पर्यंतच्या संख्यांची त्यांना ओळख करुन द्या

SCERT TELANGANA

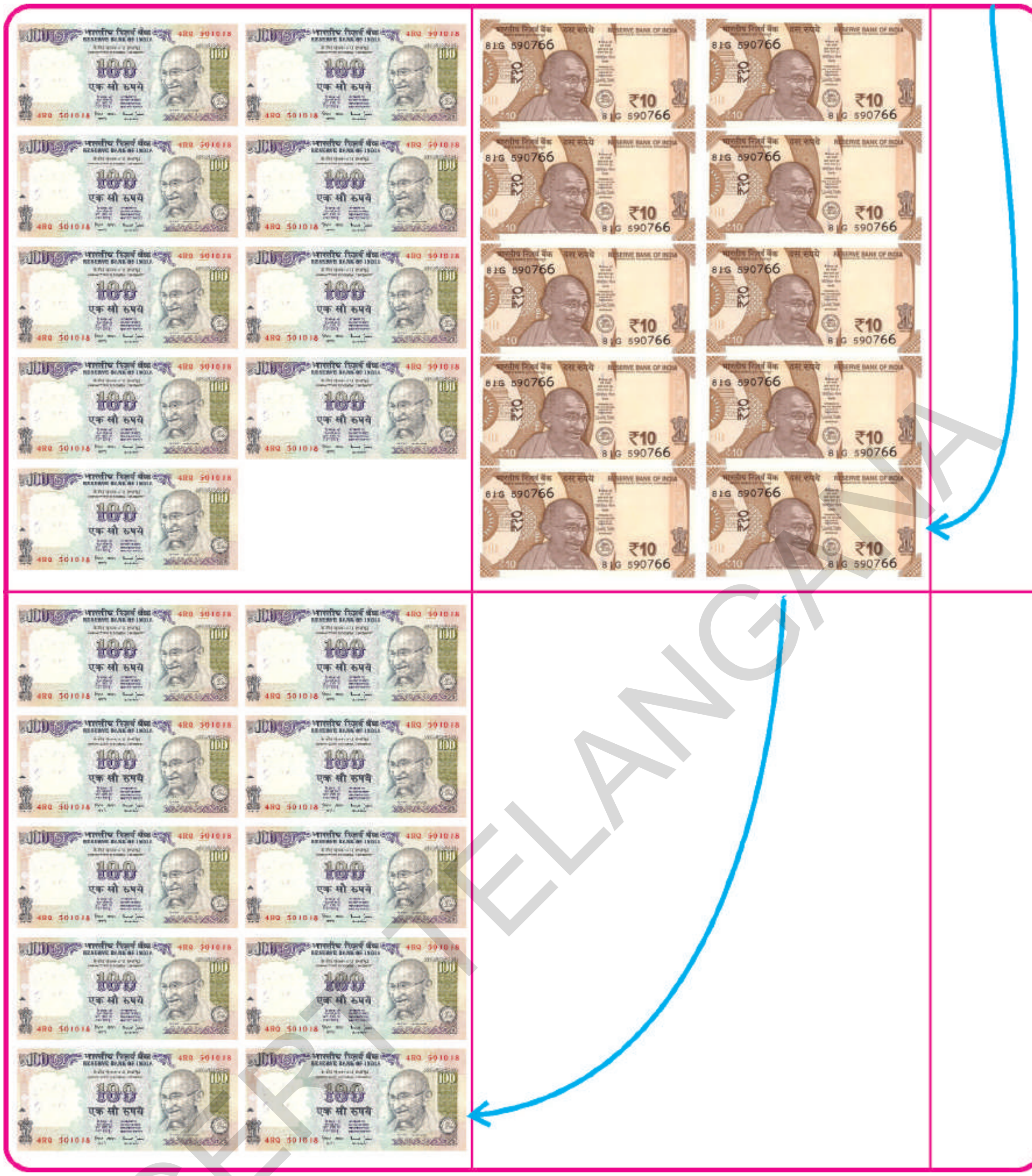

जर तूम्ही 1 मध्ये 999 मिसळले तर 1000 मिळते

999 + 1 = 1000

एक हजारमध्ये किती शंभर आहेत ? किती 10 आहेत ? किती एकम आहेत ?

1000 = 10 शंभर, 1000 = 100 दशम, 1000 = 1000 एकम

हजार ही चार अंकी संख्या आहे.

तिन अंकी संख्यामध्ये 999 ही शेवटची संख्या आहे.

तिन अंकी संख्यामध्ये 999 ही सर्वात मोठी संख्या आहे.

चार अंकी संख्यामध्ये 1000 ही पाहीली संख्या आहे.

चार अंकी संख्यामध्ये 1000 ही सर्वात लहान संख्या आहे.

तूमच्या विद्यार्थ्यांना नोट आणि नाण्यांचे निरीक्षण करण्यास सांगा. 1000 पर्यंतच्या संख्यांची त्यांना ओळख करुन द्या.

SCERT TELANGANA

प्रश्नसंग्रह

1. खालील रिकाम्या चौकटीत अचूक संख्या लिहा.

अ)

101	102	103	104	105	106	107	108	109	110
111			114		116	117		119	120
121		123		125	126		128		
131	132			135		137	138		140
141			144			147		149	
151		153			156		158	159	
161			164			167		169	170
171		173			176				
181	182				186				
191				195		197			200

आ)

201		203		205		207		209	210
211			214			217			220
221				225			228		
231			234		236			239	
		243		245					250
251									260
		263			266				
271			274				278		
	282			285					290
291						297			

SCERT TELANGANA

तुमच्या विद्यार्थ्यांना सुचना समजावून द्या आणि जाळी पूर्ण करु द्या.

इ)

301	302	303	304	305	306	307	308	309	310
311									320
321									330
									340
									350
									360
									370
									380
									390
									400

ई)

401	402	403	404	405	406	407	408	409	410
411									420
421									430
									440
									450
									460
									470
									480
									490
									500

SCERT TELANGANA

विद्यार्थ्यांना माहिती दिल्या प्रमाणे व्यवस्थित उत्तरे लिहावयास सांगणे.

उ)

501	502	503	504	505	506	507	508	509	510
511									520
521									530
									540
									550
									560
									570
									580
									590
									600

ऊ)

601	602	603	604	605	606	607	608	609	610
611									620
621									630
									640
									650
									660
									670
									680
									690
									700

SCERT TELANGANA

दिलेल्या माहिती प्रमाणे योग्य ती संख्या चौकटीत लिहावयास सांगणे.

ऋ)

701	702	703	704	705	706	707	708	709	710
711									720
721									730
									740
									750
									760
									770
									780
									790
									800

ए)

801	802	803	804	805	806	807	808	809	810
811									820
821									830
									840
									850
									860
									870
									880
									890
									900

SCERT TELANGANA

दिलेल्या माहिती प्रमाणे योग्य ती संख्या चौकटीत लिहावयास सांगणे.

ऐ)

901	902	903	904	905	906	907	908	909	910
911									920
921									930
									940
									950
									960
									970
									980
									990

(2) खालील दिलेल्या नोटा आणि नाणींचे निरीक्षण करा. रिकाम्या डब्यात अचूक संख्या लिहा.

उदा:

3

2

5

300 + 20 + 5 = 325

☐ + ☐ + ☐ = ☐

तूमच्या विद्यार्थ्यांना वर दिलेली उदाहरणे सुचनेप्रमाणे सोडाविण्यासाठी मदत करा.

SCERT TELANGANA

(3) रेघ ओढलेल्या संख्याची स्थान आणि स्थानिक किंमत लिहा.

संख्या	रेघ ओढलेली संख्याची किं	स्थानिक किंमत
उदा:- $\underline{2}\ 4\ 9$	शतक	200
$3\ \underline{9}\ 6$		
$4\ 8\ \underline{7}$		
$\underline{5}\ 5\ 5$		
$7\ 9\ \underline{0}$		
$9\ \underline{0}\ 9$		

(4) खालील संख्येचे विस्तारीत रुप लिहा.

उदा:- 617 = [600] + [10] + [7]

अ) 918 = [ ] + [ ] + [ ]

आ) 807 = [ ] + [ ] + [ ]

इ) 794 = [ ] + [ ] + [ ]

ई) 543 = [ ] + [ ] + [ ]

उ) 496 = [ ] + [ ] + [ ]

ऊ) 333 = [ ] + [ ] + [ ]

(5) खालील संख्येचे संक्षिप्त रुप लिहा.

उदा:- **600+40+9 = 649**

अ) **700+30+6 =** [ ]

आ) **900+50+4 =** [ ]

इ) **400+40+4 =** [ ]

ई) **900+20+4 =** [ ]

उ) **300+10+4 =** [ ]

दिलेल्या माहितीप्रमाणे अचूक उत्तर चौकटीत लिहावयास सांगणे.

SCERT TELANGANA

(6) विस्तारीत रुप लिहा आणि त्यांना अक्षरात लिहा.

	विस्तारीत	
उदा:-175 =	100 + 70 + 5	एकशे पंच्याहत्तर
अ) 782 =	700 + 80 + 2	
आ) 976 =		
इ) 999 =		
ई) 407 =		
उ) 340 =		

(7) अक्षरांत दिलेल्या संख्याना अंकात लिहा

उदा:- एकशे त्रेचाळीस	=	143
अ) दोनशे अठ्ठावन्न	=	
आ) तिनशे पाच	=	
इ) चारशे शह्यऐंशी	=	
ई) नऊशे सात	=	
उ) पाचशे अठ्ठावीस	=	
ऊ) एकशे अकरा	=	
ऋ) आठशे अठ्याण्णव	=	

विद्यार्थ्यांना दिलेल्या उदाहरणावरुन समजून बाकीची उत्तरे लिहावयास सांगणे.

SCERT TELANGANA

(8) खालील उदाहरणे सोडवा

1. **4, 6 आणि 9 चा संख्या वापरुन तीन अंकी संख्या लिहा.**

   469, 694, 496, ..., ..., ...,

2. **5 ही संख्या शतक स्थानी ठेवून तीन संख्या लिहा.**

   502, ..., ..., ..., ..., ...,

3. **800 ते 900 या संख्येमधील 5 संख्या लिहा 5 ही संख्या दशक स्थानी असावी.**

   856, ..., ..., ..., ..., ...,

4. **चौकटीत दिलेली संख्या बाजूच्या पैकी (तीन संख्या पैकी) कोणत्या संख्येत येते त्यास ✓ खूण करा.**

उदा:-	885	800—850	850—900 ✓	750—800
अ)	632	600—650	650—700	700—750
आ)	304	250—300	300—350	350—400
इ)	287	200—300	700—800	600—700
ई)	654	500—600	400—500	600—700
उ)	707	600—700	700—800	800—900

(9) प्रत्येक ओळीतील संख्यांचे निरीक्षण करा. प्रत्येक ओळीतील नंतरच्या 5 संख्या लिहा.

अ) 100, 200, 300, ..., ..., ..., ..., ..., ...

आ) 110, 120, 130, ..., ..., ..., ..., ..., ...

इ) 350, 400, 450, ..., ..., ..., ..., ..., ...

ई) 400, 425, 450, ..., ..., ..., ..., ..., ...

उ) 900, 800, 700, ..., ..., ..., ..., ..., ...

विद्यार्थ्यांना दिलेली माहिती नीट वाचून अचूक उत्तरे लिहाण्यास सांगणे.

SCERT TELANGANA

(10) योग्य जोडया जुळवा

सर्वात मोठी 2 अंकी संख्या	4 7 5
सर्वात लहान 3 अंकी संख्या	4 2 4
दशक स्थानी 7 संख्या	9 9
456 या संख्येत 5 चे स्थान	दशक
795 या संख्येत 7 चे स्थान	3 6 7
425 या संख्येच्या पहिली संख्या	1 0 0
821 या संख्येत 8 ची मूळ किंमत	8
300+60+7 यांचे संक्षीप्त रुप	5 0
698 या संख्येत 8 ची स्थानिक किंमत	3 5 0
705 या संख्येत 0 ची स्थानिक किंमत	एकक
3 शतक 5 दशक 0 एकक असलेली संख्या	0

SCERT TELANGANA

दिलेल्या माहितीवरुन अचूक उत्तरे लिहावास सांगणे.

(11) खेळः खेळूया-

टाळी - चुटकी - ठोकून आवाज (बडवणे)

चुटकी म्हणजे दोन बोटानी हळू आवाज करणे

चुटकी = एकक (1)

टाळी म्हणजे दोन्ही हात एकमेकोवर मारणे

टाळी = दशक (10)

Tap म्हणजे एखाद्या वस्तूबर हाताने मारल्यावर निघालेला आवाज (बडवणे)

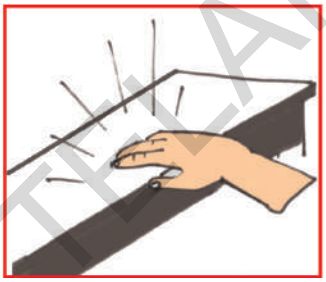

(बडवणे = शतक

शिक्षकांनी दिलेले आवाज करुन दाखविणे जसे चुटकी, टाळी टेबलावर हाताने बडवणे, विद्यार्थ्यांनी शिक्षकांनी आवाज केल्यावर. ओळखणे जसे एकक, दशक किंवा शतक.

उदा:-

बडवणे	टाळी	चुटकी	स्थानिक किंमत			संख्या
2	5	8	200	50	8	258

यामध्ये विद्यार्थ्यांनी शिक्षकांनी सांगितल्याप्रमाणे अचूक उत्तरे देवून हा खेळ खेळावा ज्यांनी आवाज ऐकूनही उत्तर चुकीचे दिल्यास तो विद्यार्थी खेळात बाद होईल. नंतर शेवट पर्यंत असेच खेळतजावे शेवटी जो विद्यार्थी राहील तो जिंकला.

विद्यार्थ्यांना हा खेळ शिकवा विद्यार्थ्यांना दशक, एकक, शतक यांची स्थानीक किंमत ओळखण्यास मदत होईल.

SCERT TELANGANA

(12) काडयांचा खेळ.

1 मोठी काडी = 100

1 मध्यम काडी = 10

1 लहान काडी = 1

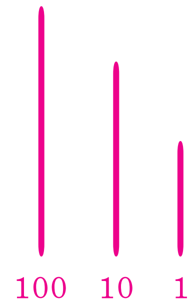

दोन विद्यार्थ्यांना खेळण्याचा खेळ. 9 मोठ्या काडया, 9 मध्यम काडया, 9 लहान काडया. या सर्व काडया हाताने जोरात हलवून जमिनीवर टाका. काडी दुसऱ्या काडील न हलविता उचला. दिलेल्या किंमतीप्रमाणे प्रत्येक काडीची किंमत मोजा. नंतर एकूण संख्या काढा. काडील काडी लागली असता दुसऱ्या खेळाडूला खेळावयास दयावे. या खेळात दोन व्यक्ती एकानंतर एक खेळू शकतात. ज्यांनी सर्वात मोठी संख्या सांगेल त्याला जास्त मार्क.

उदा: काडया उचला

मोठी काडी	मध्यम काडी	लहान काडी	येणारी एकूण संख्या
4	6	5	400 + 60 + 5 = 465

अशा प्रकारे पाच वेळेस खेळा, ज्याने जास्त मार्क मिळविले तो जिंकला.

विद्यार्थ्यांकडून हा खेळ खेळवून घ्या. त्यांना अंकाची स्थानीक किंमतीची माहिती मिळेल.

SCERT TELANGANA

4 तीन अंकी संख्यांची तूलना

1. नोट आणि नाण्यांकडे बघा. कोणती किंमत जास्त किंवा कमी आहे ते सांगा.

एके दिवशी रंगाम्मा आणि सिताम्मा आठवड्याच्या बाजारमध्ये भाजी विकण्यासाठी गेल्या. त्यांच्या नावाखाली जे नोट आणि नाणी दाखविले आहे ते त्यांना मिळाले. कोणाचे उत्पन्न जास्त आहे ?

रंगाम्मा

सिताम्मा

रंगाम्माचे उत्पन्न [ ]

सिताम्माचे उत्पन्न [ ]

तूमच्या विद्यार्थ्यांना नोट आणि नाण्यांचा उपयोग करुन तिन अंकी संख्याचे तूलना करण्यास सांगा. तूलना करण्याची क्रिया समजण्यास त्यांना मदत करा.

SCERT TELANGANA

452 मध्ये 4 शंभर आहेत. 381 मध्ये 3 शंभर आहेत.

400 रु पेक्षा 300 रु कमी आहेत. ह्याचाच अर्थ रंगम्माचे उत्पन्न जास्त आहे.

381 रु. 452 रुपयापेक्षा कमी आहे.	381 < 452	किंवा
452 रु. 381 रुपयापेक्षा जास्त आहे.	452 > 381	

दूसऱ्या दिवशी रंगम्मा आणि सिताम्माने भाजी विकली आणि त्यांना खालील नोट आणि नाणी मिळांले. कोणाचे उत्पन किती आहे ?

SCERT TELANGANA

रंगाम्माचे उत्पन्न :

सिताम्माचे उत्पन्न:

ह्याचा अर्थ दोघांचे उत्पन्न समान आहे. 216 = 216

तूमच्या विद्यार्थ्यांना नोट आणि नाण्यांचा तूलना करण्यास सांगा. तूलना करण्याची क्रिया समजण्यास त्यांना मदत करा.

2. खाली दिलेल्या नोट आणि नाणेकडे बघा. कोणते जास्त आणि कोणते कमी आहे ते सांगा.

354			
321			

354 आणि 321 मध्ये शतम समान आहेत.

आता दशम स्थानाचे निरीक्षण करा.

354 मध्ये च्या दशम स्थानात 5 आहे.

321 च्या दशम स्थानामध्ये 2 आहे.

354 चे दशम स्थान 321 च्या दशम स्थानापेक्षा मोठे आहे.

म्हणून 354 ही मोठी आहे.

354 ही संख्या 321 पेक्षा मोठी आहे असे आपण सांगू शकतो.

आपण असे लिहू शकतो 354 > 321

अशाच पद्धतीने 321 ही 354 पेक्षा लहान आहे.

आपण असे लिहू शकतो 321 < 354

जर 3 अंकी संख्यामध्ये शतम स्थान समान असेल तर ज्या संख्याचे दशम स्थान मोठे असेल ती संख्या मोठी असते.

तूमच्या विद्यार्थ्यांना नोट आणि नाण्यांचा उपयोग करुन तीन अंकी संख्या संख्यांची तूलना करण्यास सांगा. तूलना करण्याची क्रिया समजण्यास त्यांना मदत करा.

SCERT TELANGANA

3. खाली दिलेल्या नोट आणि नाण्यांकडे बघा. कोणते जास्त आणि कोणते कमी आहे ते सांगा.

231			
235			

231 आणि 235 ह्या दोन संख्यामध्ये शतम आणि दशम स्थान हे दोन्ही समान आहेत.

आता एकम स्थानाचे निरीक्षण करा.

231 च्या एकम स्थानामध्ये 1 आहे.

235 च्या एकम स्थानामध्ये 5 आहे.

म्हणून 235 ही संख्या मोठी आहे.

ह्याचाच अर्थ 231 पेक्षा 235 मोठी आहे. $235 > 231$

231 हे 235 पेक्षा लहान आहे. $231 < 235$

तीन अंकी संख्यामध्ये जर शतम आणि दशम स्थान समान असेल तर ज्या संख्यांचे एकम स्थान मोठे असेल तर ती संख्या मोठी असते.

तूमच्या विद्यार्थ्यांना नोट आणि नाण्यांचा उपयोग करुन तीन अंकी संख्या संख्यांची तूलना करण्यास सांगा. तूलना करण्याची क्रिया समजण्यास त्यांना मदत करा.

SCERT TELANGANA

1. मोठी संख्येवर '✓' खूण करा

उदाः 294, 319 ✓

अ) 756, 432

आ) 670, 679

इ) 550, 543

ई) 856, 851

2. लहान संख्येवर '◯' खूण करा.

उदाः (738), 769

अ) 463, 154

आ) 537, 645

इ) 248, 264

ई) 707, 705

3. खाली दिलेल्या चौकटीत योग्य चिन्हांचा >, <, = वापर करा.

उदाः- 304 [>] 201; 475 [<] 616; 254 [=] 254

अ)	620	☐	580
आ)	937	☐	975
इ)	763	☐	746
ई)	864	☐	953

अ)	520	☐	520
आ)	987	☐	965
इ)	736	☐	746
ई)	864	☐	864

4. दिलेल्या संख्येचा चढता क्रम उतरता क्रम लिहा.

	संख्या	चढता क्रम	उतरता क्रम
उदाः-	367, 212, 684, 801	212 367 684 801	801 684 367 212
अ)	405, 408, 500, 306	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐
आ)	684, 648, 635, 653	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐
इ)	339, 333, 337, 335	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐
ई)	569, 575, 557, 596	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐

पुढील पानांवरील माहिती बघून योग्य ते उत्तरे लिहा. तुमच्या विद्यार्थ्यांना प्रत्येक प्रश्नाची सुचना समजावून देण्यास मदत करा.

SCERT TELANGANA

5. 7, 8 आणि 9 या संख्या वापरुन तीन अंकी संख्या लिहा.

789

सर्वात लहान संख्या

मोठी संख्या

चढता क्रम लिहा:

उतरता क्रम:

6. 9 ही संख्या दशक स्थानी घेवून कोणत्याही 10 तीन अंकी संख्या लिहा.

वरील संख्येतील सर्वात मोठी संख्या

सर्वात लहान संख्या

7. 7, 4 आणि 6 ही संख्येचा उपयोग करुन 3 दोन अंकी संख्या 3 तीन अंकी संख्या लिहा.

उदा: दोन अंकी संख्या : 74, 67, 46, ...

तीन अंकी संख्या : 476, 467, 674, ...

रिकाम्या चौकटीत चिन्हांचा वापर पाहून योग्य ती संख्या लिहा. $>$ (किंवा) $<$

उदा:	74	$>$	46	उदा:	467	$<$	674
अ)		$<$		इ)		$<$	
आ)		$>$		ई)		$>$	

प्रश्नसंग्रहमध्ये उदाहरण दिलेले आहे त्याला अनुसरुन बाकीची अचूक उत्तरे लिहा.

प्रश्नां च्या सूचना समजावून देण्यास मदत करा.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

5 संख्यांची बेरीज

मेणबत्या पाहून. त्यांची एकूण संख्या सांगा.

मेणबत्या एकूण किती ?

सितम्मा आणि रामुलम्मा मेणबत्या तयार करतात. एकेदिवशी सितम्माने 34 आणि रामुलम्माने 25 मेणबत्या बनविल्या त्यांनी ते विकायचे ठरविले.
खालील दिल्याप्रमाणे त्यांनी मेणबत्या मोजल्या.

सितम्मा

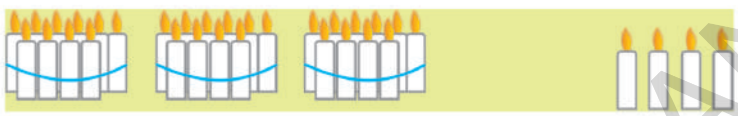

3 दशक 4 एकक = 30 + 4

रामुलम्मा

2 दशक 5 एकक = 20 + 5

5 दशक 9 एकक = 50 + 9 = 59

वेगवेगळ्या पद्धतीने बेरीज करु शकतो.

दशकाची बेरीज
3 + 2 = 5

द	ए
3	4
+2	5
5	9

एककाची बेरीज
4 + 5 = 9

विद्यार्थ्यांना अशाप्रकारची बेरीज समजावून सांगा सराव करुन घ्या.

SCERT TELANGANA

प्रश्नसंग्रह

1. काडयांच्या जुडग्यांचा वापर करुन दिलेली बेरीज करुन घेणे.

अ) 52 + 21	आ) 24 + 22	इ) 30 + 24	ई) 52 + 27
उ) 18 + 21	ऊ) 16 + 33	ऋ) 37 + 51	ए) 13 + 81
ऐ) 71 + 26	ओ) 30 + 20	औ) 62 + 25	क) 34 + 43
ख) 12 + 26	ग) 14 + 63	घ) 35 + 21	ङ) 25 + 40
च) 55 + 43	छ) 43 + 21	ज) 40 + 38	झ) 60 + 23
ञ) 15 + 12	ट) 12 + 53	ठ) 66 + 13	ड) 56 + 12

विद्यार्थ्यांना व्यवस्थित समजावून देणे. नंतर त्यांना स्वतः उदाहरणे सोडवावयास सांगणे.

SCERT TELANGANA

2. दिलेल्या उदाहरणाचे निरीक्षण करुन बेरीजा करा.

23 + 32 = किती ?

उदा: 23	=	2	दशक +	3	एकक	=	20	+	3	= 23
32	=	3	दशक +	2	एकक	=	30	+	2	= 32
+	=	5	दशक +	5	एकक	=	50	+	5	= 55

अ) 45 + 24 = किती ?

45	=	☐	दशक +	☐	एकक	=	☐	+	☐	= ☐
24	=	☐	दशक +	☐	एकक	=	☐	+	☐	= ☐
+		☐	दशक +	☐	एकक	=	☐	+	☐	= ☐

आ) 54 + 24 = किती ?

54	=	☐	दशक +	☐	एकक	=	☐	+	☐	= ☐
24	=	☐	दशक +	☐	एकक	=	☐	+	☐	= ☐
+		☐	दशक +	☐	एकक	=	☐	+	☐	= ☐

3. दिलेल्या जोडयांची बेरीज करा.

अ) 46 + 23	आ) 37 + 52	इ) 30 + 66	ई) 45 + 54
उ) 18 + 20	ऊ) 26 + 32	ऋ) 54 + 25	ए) 47 + 12
ऐ) 34 + 32	ओ) 68 + 21	औ) 52 + 25	क) 16 + 71
ख) 72 + 10	ग) 84 + 12	घ) 69 + 20	ङ) 26 + 62

विद्यार्थ्यांना समजावून देणे नंतर त्यांना स्वतः उदाहरणे सोडावयास सांगणे.

SCERT TELANGANA

4. डाव्याबाजूला कांही संख्या दिलेल्या आहेत त्यातील अचूक उत्तराभोवती '◯' गोल करा.

उदा:	42 + 26	62	(68)	88
	75 + 24	99	89	79
	22 + 6	28	48	38
	51 + 17	78	68	88
	43 + 6	49	59	69
	25 + 31	66	46	56

5. खालील दाखविलेल्या अंकाची बेरीज करा.

(a) बेरीज 10

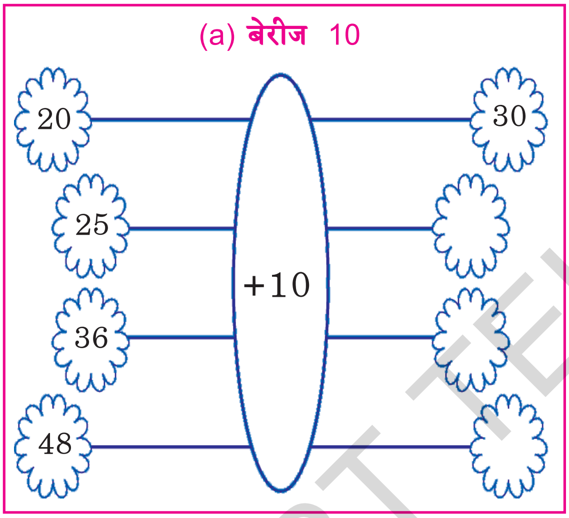

(b) बेरीज 14

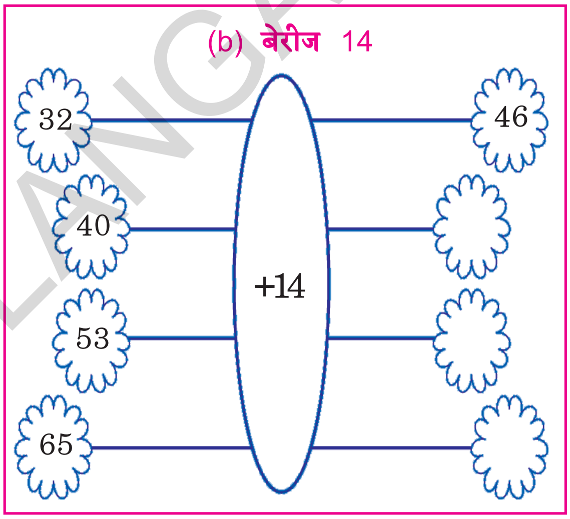

6. उभ्या स्तंभातील अंकाची व आडव्या स्तंभातील अंकाची बेरीज करा उत्तरे दिलेल्या उदाहरणाप्रमाणे लिहा.

+	21	32	24	34
13	**34**			
14				
15				

उदा: 13 + 21 = 34 ....

....

....

....

....

....

तुमच्या विद्यार्थ्यांना वरील प्रश्न सोडविण्यासाठी सूचना समजावून सांगा. त्यांना प्रश्नांची उत्तरे सोडवू द्या.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

SCERT TELANGANA

7. उमा आणि सुभाने अंकाची तोंडी बेरीज कशी केली ते पाहू या.

उदा: **25 + 14 = ?**

उमा

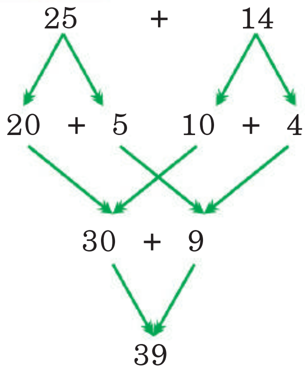

सुमा

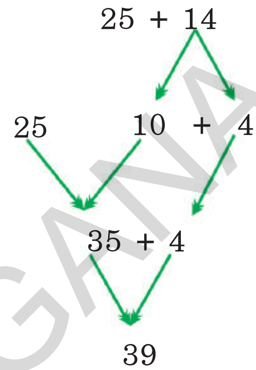

खालील दाखविल्या प्रमाणे तुम्ही सुद्धा अंकाची बेरीज करा.

(a) **45 + 12**

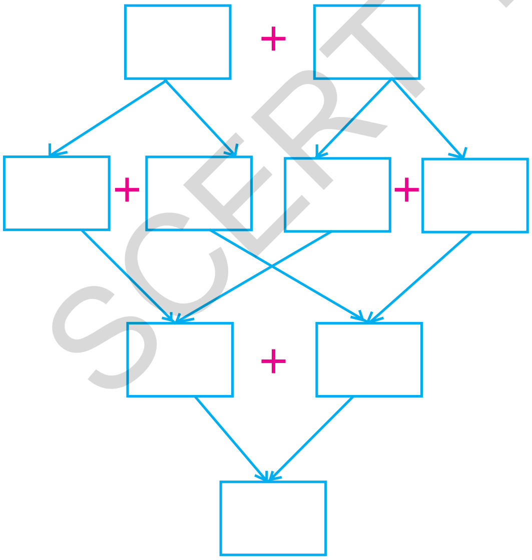

(b) **45 + 12**

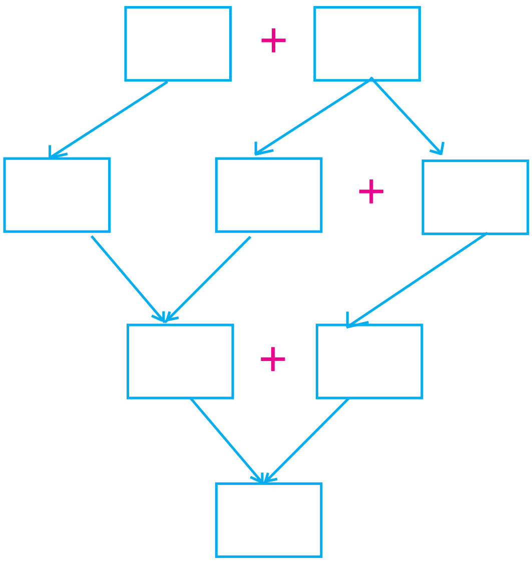

तुमच्या विद्यार्थ्यांना वरील उदाहरणे सोडविण्यासाठी सूचना समजावून सांगा त्यांना सोडविण्यास मदत करा.

SCERT TELANGANA

8. खालील तक्त्यांचे अवलोकन करा. त्यामध्ये प्रत्येक ओळीमध्ये अंकाच्या 4 जोड्या आहेत त्यातील एका जोडीची बेरीज वेगळी आहे ती ओळखा व त्याभोवती ◯ गोल करा.

उदा:	43 + 3;	33 + 13;	23 + 23;	(33 + 14)
अ)	26 + 12;	21 + 17;	24 + 34;	18 + 20
आ)	52 + 7;	57 + 2;	51 + 6;	50 + 9
इ)	50 + 10;	50 + 20;	30 + 30;	40 + 20
ई)	16 + 33;	15 + 34;	23 + 36;	17 + 32

9. खेळ खेळूया

* दहा विद्यार्थी हा खेळ खेळू शकता

* कागदाच्या 50 चिठ्ठ्या कापा त्यावर 1 ते 50 अंक लिहा. त्या चिठ्ठ्या एका डब्यात टेवा.

* प्रत्येक विद्यार्थ्यांने 2 चिठ्ठ्या उचलून त्यावरील अंकाची बेरीज करा व त्यांची नोंद करा.

* ज्याची बेरीज कमी असेल तो खेळातून बाद होईल.

* इतर विद्यार्थी प्रत्येक 2 चिठ्या उचलतील व खेळ चालू ठेवतील.

* जो विद्यार्थी शेवटपर्यंत खेळेल तो विजेता.

सूचनेप्रमाणे तुमच्या विद्यार्थ्यांना खेळ खेळू द्या. त्यांना तोंडी अंकाची बेरीज करावयास समजू द्या त्यांना इतरांनी केलेल्या चूका शोधू द्या.

SCERT TELANGANA

6 अंकाची बेरीज (हातच्यासह)

1. दोघांजवळ एकूण किती आहे ते सांगा -

रामूजवळ 28 रुपये आहेत. रंगाजवळ 15 रु. आहेत. आता आपण त्यांच्याजवळ एकूण किती रुपये आहेत हे बघू.

काडयांचा जुडगा आणि मोकळया काडया काडया चा उपयोग करुन हा प्रश्न सोडवु या.

28 =

+15 =

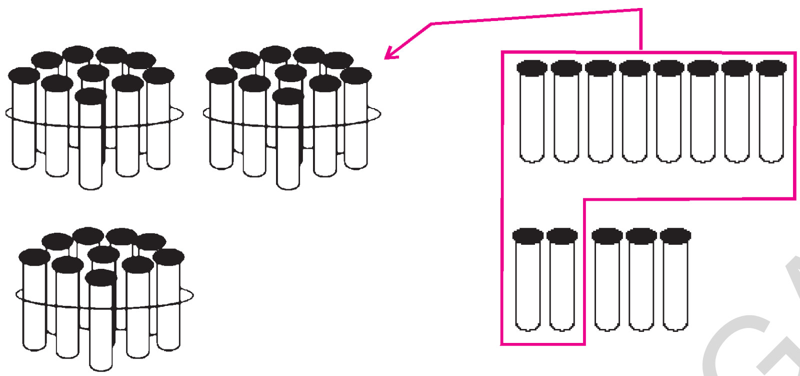

20 + 8

10 + 5

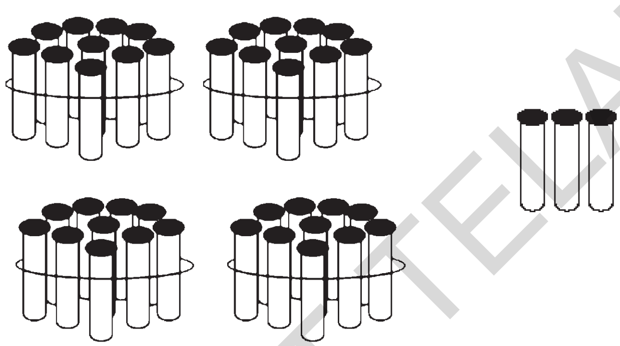

30 + 13

30 + 10 + 3

= 40 + 3 = 43

आपण वरील उदाहरण यापद्धतीने देखील सोडवू शकतो.

28 = 2 दशक + 8 एकक

+ 15 = 1 दशक + 5 एकक

= 3 दशक + 13 एकक

= 3 दशक + 10 एकक + 3 एकक

= 3 दशक + 1 दशक + 3 एकक

= 4 दशक + 3 एकक = 40 + 3 = 43

विद्यार्थ्यांना हातच्याची बेरीज कशी करावयाची ते समजावून सांगा सराव करुन घ्या. नोट, नाणी, काडयांचा जुडगा आणि मोकळ्या काडयांचा उपयोग करुन बेरीज करण्यास समजावुन द्या.

SCERT TELANGANA

2. दोन अंकाची बेरीज कशी केली ते पहा.

द	ए
2	8
+1	5

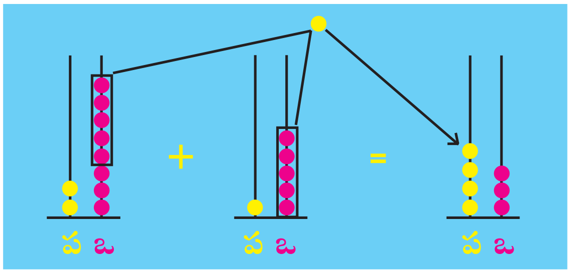

जेव्हा आपण दशकांची बेरीज करते
2 दशक + 1 दशक = 3 दशक
3 दशक + 1 दशक = 4 दशक

द	ए
(1)	
2	8
+ 1	5
4	3

जेव्हा आपण एककाची बेरीज करतो
8 एकक + 5 एकक = 13 एकक
13 एकक = 1 दशक + 3 एकक

उदा:-

द	ए
(1)	
3	9
+ 4	3
5	2

उत्तर 52

अ)

द	ए
4	5
+ 4	9

आ)

द	ए
2	7
+ 5	6

इ)

द	ए
7	9
+ 1	8

ई)

द	ए
6	3
+ 2	8

उ)

द	ए
5	9
+ 3	2

तुमच्या विद्यार्थ्यांना एककांची बेरीज व दशकांची बेरीज कशी करायची ती समजावून सांगा. सराव करुन घ्या

SCERT TELANGANA

प्रश्नसंग्रह

1. खालील चौकटीत योग्य उत्तरे लिहा:

अ) 48 + 28 = ?

48 = ☐ दशक + ☐ एकक

28 = ☐ दशक + ☐ एकक

☐ दशक + ☐ एकक

☐ दशक + ☐ एकक

☐ + ☐ →

द	ए
○	
4	8
+2	8

आ) 24 + 49 = ?

24 = ☐ दशक + ☐ एकक

49 = ☐ दशक + ☐ एकक

☐ दशक + ☐ एकक

☐ दशक + ☐ एकक

☐ + ☐ →

द	ए
○	
2	4
+4	9

विद्यार्थ्यांना 1 ते 9 या संरचेची माहिती समजावून सांगा त्यांना उत्तरे स्वतः सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

2. काडयांचा जुडगा व मोकळ्या काडया घेवुन बेरीज करावयास सांगा.

अ) 4 3 +2 8 _____	आ) 3 6 + 4 7 _____	इ) 5 6 +2 9 _____	ई) 7 4 + 9 _____
उ) 4 5 +2 6 _____	ऊ) 5 4 + 3 6 _____	ऋ) 2 7 +4 9 _____	ए) 5 3 +3 7 _____
ऐ) 6 1 +2 9 _____	ओ) 2 7 +5 3 _____	औ) 7 3 +1 9 _____	क) 2 9 +4 5 _____

3. खालील संख्यांची बेरीज करा.

अ) 37 + 28 =	☐	आ) 58 + 24 =	☐
इ) 24 + 6 =	☐	इ) 9 + 76 =	☐
उ) 46 + 27 =	☐	ऊ) 17 + 73 =	☐
ऋ) 56 + 14 =	☐	ए) 49 + 26 =	☐

4. खालील उदाहरण तोंडी सोडवा.

उदा: एका बागेत 68 पेरुंची झाडी आणि 24 मोसंबीची झाडी आहेत, तर एकूण किती झाडी बागेत आहेत ?

पेरुंची झाडे = 68
मोसंबीची झाडे = 24
एकूण झाडे = 92

● क्रिकेटच्या सामन्यात लक्षण ने 47 धावा केल्या आणि द्राविड ने 26 धावा केल्या तर एकूण दोघांनी मिळून किती धावा केल्या ?

लक्ष्मणने केलेल्या धावा = 47
द्रविडने केलेल्या धावा = 26
एकूण = _____

वरील प्रत्येक उदाहरण सोडविण्यासाठी तुमच्या विद्यार्थ्यांना सुचना समजावून सांगा. त्यांना उदाहरणे स्वतः सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

5. खालील तक्त्याचे निरीक्षण करा. त्यामधील ज्या अंकाची बेरीज 36 येते त्या जोड्या खालील उदाहरणाप्रमाणे लिहा.

22	18	10	(19)
(17)	15	21	32
12	39	18	33
26	14	34	31

उदा: 19 + 17 = 36

....

....

....

....

6. प्रत्येक ओळीतील पहिल्या तीन अंकांचे निरीक्षण करा. आणि पुढील तीन अंक क्रमाने लिहा.

उदा :	2,	4,	6,	8,	10,	12
अ)	5,	10,	15,	.............,	.............,	....
आ)	3,	5,	7,	.............,	.............,	....
इ)	20,	30,	40,	.............,	.............,	....

वरील प्रत्येक उदाहरण सोडविण्यासाठी तुमच्या विद्यार्थ्यांना सूचना समजावून सांगा. त्यांना उदाहरणे स्वतः सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

7. प्रत्येक ओळीतील अंकाच्या जोडीचे निरीक्षण करा. त्यापैकी एक जोडी वेगळी आहे. ती शोधून काढा त्याभोवती ◯ गोल करा. एक उदाहरण दिलेले आहे.

उदा:	(27 + 46)	16 + 67	26 + 57	36 + 47
अ)	18 + 19	20 + 17	20 + 19	15 + 22
आ)	27 + 35	30 + 12	40 + 22	38 + 24
इ)	47 + 35	58 + 24	40 + 48	68 + 14

8. पहिल्या स्तंभातील संख्याचे निरीक्षण करा. प्रत्येक जोडीची बेरीज करा. त्यांची बेरीज आडव्या ओळीत दिलेल्या संख्याच्या दरम्यान येईल त्यापुढे ✓अशी खूण करा.

		30 – 40	40 – 50	50 – 60	60 – 70
उदा:	34 + 12		✓		
अ)	45 + 20				
अ)	27 + 11				
अ)	36 + 27				
अ)	28 + 25				

9. सोनीने केलेल्या बेरीजेचे निरीक्षण करा. जर कांही चूका असतील तर त्या चूका दुरुस्त करा. अचूक उत्तर (   ) कंसात लिहा.

अ)	आ)	इ)	ई)	उ)
48	53	60	39	76
+24	+22	+30	+17	+15
612	85	80	416	61
( )	( )	( )	( )	( )

वरील प्रत्येक उदाहरण सोडविण्यासाठी तुमच्या विद्यार्थ्यांना सूचना समजावून सांगा. त्यांना उदाहरण स्वतः सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

7 वजाबाकी

खाली दिलेल्या नोट आणि नाणी कडे बघा. किती उरले ?

माझ्याकडे
45 रु आहेत.

मला 23 रु
दयावयाचे आहे

किती उरले ?

आपण ही क्रिया अशाप्रकारे दाखवू शकतो

दशक	एकक
4	5
- 2	3
2	2

वजाबाकीचे चिन्ह '–'आहे.

तूमच्या विद्यार्थ्यांना वजाबाकीची संकल्पना समजावून सांगा त्यांना नोट आणि नाण्यांचा उपयोग करु द्या. त्यांना वजाबाकीच्या चिन्हाची ओळख करुन द्या.

SCERT TELANGANA

प्रश्नसंग्रह

1. विस्तारीत रुपातील वजाबाकी:

			दशक		एकक		
उदा:	45	=	4	+	5	=	40 + 5
–	23	=	2	+	3	=	20 + 3
	22	=	2	+	2	=	20 + 2

हे म्हणजे

	द	ए
	4	5
–	2	3
	2	2

किंवा 45 – 23 = 22

अ)

	द	ए				
	6	5	=	☐	+	☐
–	3	0	=	☐	+	☐
			=	☐	+	☐

आ)

	द	ए				
	3	9	=	☐	+	☐
–		8	=	☐	+	☐
			=	☐	+	☐

इ)

	द	ए				
	8	5	=	☐	+	☐
–	4	3	=	☐	+	☐
			=	☐	+	☐

ई)

	द	ए				
	6	5	=	☐	+	☐
–	3	5	=	☐	+	☐
			=	☐	+	☐

उ)

	द	ए				
	9	5	=	☐	+	☐
–	9	1	=	☐	+	☐
			=	☐	+	☐

ऊ)

	द	ए				
	5	8	=	☐	+	☐
–	3	2	=	☐	+	☐
			=	☐	+	☐

SCERT TELANGANA

वरील प्रत्येक उदाहरण सोडविण्यासाठी तुमच्या विद्यार्थ्यांना सूचना समजावून सांगा. त्यांना उदाहरण स्वतः सोडवू द्या.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

2. काडयांचा जुडगा आणि मोकळ्या काडयांचा वापर करुन वजाबाकी करणे.

अ) 48 −26 ____	आ) 59 −24 ____	इ) 68 −20 ____	ई) 99 −69 ____	उ) 29 − 5 ____
ऊ) 69 −26 ____	ऋ) 74 −34 ____	ए) 85 −30 ____	ऐ) 66 −23 ____	ओ) 97 −41 ____
औ) 37 −15 ____	क) 49 − 4 ____	ख) 58 −10 ____	ग) 79 −69 ____	घ) 39 − 3 ____

3. खालील संख्यांची वजाबाकी करा.

उदा: 54 − 31 = [23]

ई) 35 − 23 = [ ]

अ) 65 − 24 = [ ]

उ) 76 − 30 = [ ]

आ) 49 − 5 = [ ]

ऋ) 75 − 15 = [ ]

इ) 83 − 23 = [ ]

ए) 66 − 61 = [ ]

4. उभ्या ओळीतील संख्येतून पहिल्या आडव्या रेषेतील संख्या वजा करा.

−	60	50	40	30
90	30			
80				
70				

उदा: 90 − 60 = 30 ....

....

....

....

....

वरील प्रत्येक उदाहरण सोडविण्यासाठी तुमच्या विद्यार्थ्यांना सूचना समजावून सांगा. त्यांना उदाहरण स्वत: सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

5. दिलेल्या आतील वर्तुळातील 80 या संख्येतून बाजूच्या संख्या वजा करा.

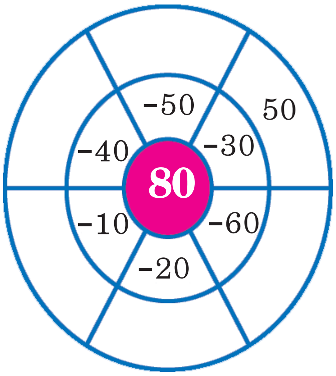

उदा: 80 - 30 = 50 ....

....

....

6. योग्य चिन्हाचा (+ किंवा -) वापर करुन रिकाम्या जागा भरा.

35		12	=	23
47		13	=	60
88		22	=	66

7. ज्या वजाबाकीतील फरक 10 आहे ती वजाबाकी लिहा.

उदा: 20 - 10 = 10

अ) .... आ) ....

इ) .... ई) ....

8. खालील उदाहरणाचे निरीक्षण करा. रिकाम्या चौकटीत ती संख्या लिहा.

उदा:

60	-	23	=	37
-		-		-
17	-	12	=	5
=		=		=
43	-	11	=	32

(a)

19	-	4	=	
-		-		-
1	-		=	0
=		=		=
	-	3	=	15

प्रत्येक उदाहरण सोडविण्यासाठी तुमच्या विद्यार्थ्यांना सूचना समजावून सांगा. त्यांना उदाहरण स्वत: सोडवू द्या.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

SCERT TELANGANA

9. दिलेल्या तक्त्यातील पहिल्या स्तंभातील संख्याची वजाबाकी करा. आलेले उत्तर कोणत्या आडव्या संख्येत बसेल त्याला ✓ अशी खूण करा.

उदा:

	20 – 30	30 – 40	40 – 50	50 –60
39 – 14	✓			
66 – 33				
98 – 50				
57 – 12				
65 – 14				

10. रिकाम्या चौकटीत योग्य ती संख्या लिहा.

अ.	30 – 0 = □
आ.	95 – □ = 80
इ.	12 – 5 = □

ई.	75 – 75 = □
उ.	25 – □ = 25
ऊ.	60 – 5 = □

11. रिकाम्या चौकटीत योग्य ती संख्या लिहा.

अ)

```
   3 6
 - 1 □
 -----
   2 3
```

आ)

```
   4 7
 - 2 □
 -----
   2 5
```

इ)

```
   7 5
 - 2 □
 -----
   5 0
```

ई)

```
   6 8
 - 3 □
 -----
   □ 0
```

SCERT TELANGANA

वरील प्रत्येक उदाहरण सोडविण्यासाठी तुमच्या विद्यार्थ्यांना सूचना समजावून सांगा. त्यांना उदाहरण स्वतः सोडवू द्या.

12. रिकाम्या चौकटीत योग्य ती संख्या लिहा.

36	-	20	=	
+		+		+
17	-	12	=	
=		=		=
	-		=	

13. प्रत्येक ओळीतील वजाबाकीच्या जोडीचे निरीक्षण करा. एक योग्य उत्तर वेगळे आहे. ते शोधून त्याभोवती ◯ गोल करा. एक उदाहरण समजावून दिले आहे.

उदा:	47 - 30;	37 - 20;	67 - 50;	(87 - 40)
अ)	36 - 21;	67 - 52;	46 - 32;	26 - 11
आ)	59 - 42;	77 - 16;	47 - 30;	38 - 21
इ)	48 - 15;	77 - 44;	68 - 35;	76 - 53

14. क्रमाने दिलेल्या संख्याचे निरीक्षण करा. प्रत्येक ओळीतील संख्याच्या पुढील दोन संख्या लिहा.

उदा: 10, 8, 6 , __4__, __2__,
अ) 9, 7, 5, ______, ______
आ) 12, 9, 6, ______, ______
इ) 30, 25, 20, ______, ______

प्रत्येक उदाहरण सोडविण्यासाठी तुमच्या विद्यार्थ्यांना सूचना समजावून सांगा. त्यांना उदाहरण स्वत: सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

8 संख्याची वजाबाकी (हातच्याची) (दशक मोकळा करुन))

1. नाणी आणि नोटा यांचे निरीक्षण करा. 45-27 किती बाकी उरेल.

लता 45 रु, घेवून दुकानात गेली. तिने 27 रुपयाचे कांटी वस्तू विकत घेतले. तिच्याजवळचे 45 रुपये तिने दुकानदारास दिले. दुकानदाराने तिला 8 रुपये परत दिले. ती विचारातपडली की वहुतेक दुकानदाराने आपणास कमी पैसे परत दिले.

तिने खालील प्रमाणे हिशोव केला. हिशोवाचे निरीक्षण करा.

द	ए
4	5
- 2	7

5 या संख्येतून 7 ही संख्या वजा होत नाही मग ती पद्धत कशी करायची ?

द	ए
4	5
- 2	7

हे सोपे आहे जर आपण एक दशकाचे 10 एकक करू. एक दशक = 10 एकक

विद्यार्थ्यांना हातच्याची वजाबाकीची पद्धत समजावून द्या. त्यांना नोटा आणि नाण्यांचा 3 पयोग करुन दोन अंकी वजाबाकी करावयास शिकवा.

SCERT TELANGANA

द	ए
4	5
- 2	7

एक दशकाला बदलून त्याला एककान रुपांतर करु. 3 दशक, उरले आता आपण 10 एकक आणि 5 एककची बेरीज करु.

द	ए
4	5
- 2	7

45 या संख्येतून 27 (2 दशक 7 एकक)वजा करावयास असल्यास.

द	ए
4	5
- 2	7
1	8

एक दशक आणि 8 एकक उरतील. म्हणजेच 18 बाकी उरेल.

विद्यार्थ्यांना हातच्याची वजाबाकीची पद्धत समजावून द्या. त्यांना नोटा आणि नाण्यांचा 3 पयोग करुन दोन अंकी वजाबाकी करावयास शिकवा.

SCERT TELANGANA

आपण याला वेगवेगळ्या पद्धतीने करु शकतो.

✻ जर 4 दशकास बदलून एकाकात करु. तेव्हा 3 दशक येती.

✻ 3 दशक - 2 दशक = एक दशक

	द	ए
	4	5
-	2	7
	1	8

✻ 5 ही संख्या 7 पेक्षा लहान

✻ 4 दशकात बदलून 1 एकक केल्यास त्यात 5 मिळविले असता 15 संख्या येईल

✻ 15 एकक - 7 एकक = 8 एकक

किंवा

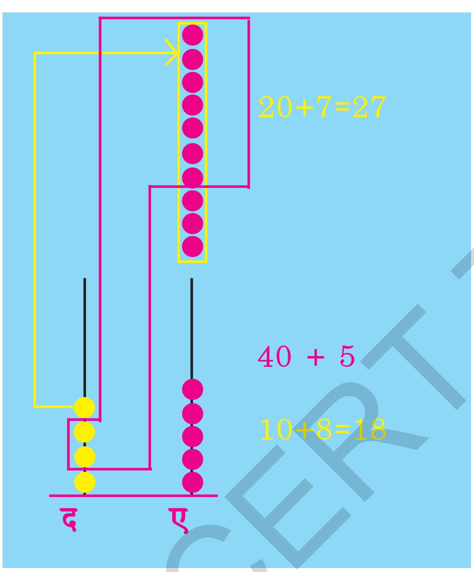

	द	ए
	3	15
	4	~~5~~
-	2	7
	1	8

विद्यार्थ्यांना सगळ्या पद्धातीने वजाबाकी करावयास शिकविणे. त्यांना नाणी आणि नोटा द्वारे दोन अंकी वजाबाकी शिकविणे.

SCERT TELANGANA

2. खालील संख्याचा क्रम पाहा तुम्हाला यात काय समजले.

50, 45, 40, ______, ______, ______

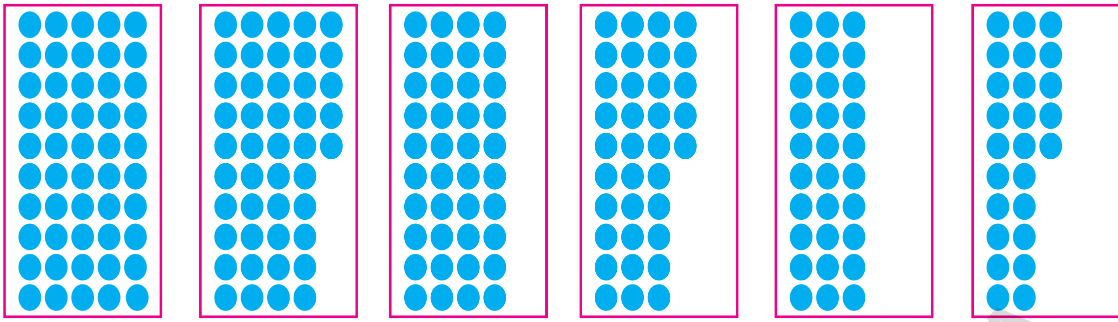

50	45	40			

जर ठिपके 5 च्या उतरत्या क्रमाने आढळले असतील याचा अर्थ यापुढील तीन संख्या त्याच क्रमाने लिहू शकतो.

50, 45, 40, <u>35</u>, <u>30</u>, <u>25</u>

याच प्रमाणे खालील संख्याच्या पुढील तीन संख्या क्रमाने लिहा.

50, 48, 46, ______, ______, ______

3. खेळ खेळूया: 80, 75, 70, ______, ______, ______

- ✯ दोन विद्यार्थी हा खेळ खेळू शकतात.
- ✯ 0 ते 5 आणि 4 ते 9 या क्रमांकाच्या दोन सोंगट्या तयार करा.
- ✯ दोन्ही एकाच वेळेस ओंजळीत घोळून खाली टाका.
- ✯ सोंगटचा वरील आकडयावरुन दोन अंकी संख्या तयार होईल तिची नोंद करा. उदा. दे अंक 4 आणि 5. याच्या अर्थ ती संख्या 45 आणि 54.
- ✯ मोठ्या संख्येतून लहान संख्या वजा करा.

  उदा: 54 - 45 = 09
- ✯ दुसरा विद्यार्थी देखिल असेच करेल.
- ✯ ज्या विद्यार्थ्याची वजाबाकी जास्त येईल. त्याला एक गुण देण्यात यावा.
- ✯ असे 5 वेळेस करतील (खेळतील)
- ✯ ज्यांची गुणसंख्या जास्त तो विजेता.

ठराविक क्रमाच्या संख्येमधील फरक ओळखण्याची सराव करुन घ्या. पुढील संख्या त्यांना लिहायला लावा. वरील खेळ त्यांना खेळायला लावा.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

SCERT TELANGANA

प्रश्नसंग्रह

1. खालील संख्येचे वजाबाकी करा.

अ) 34 − 18 = ____

आ) 82 − 57 = ____

इ) 64 − 39 = ____

ई) 92 − 46 = ____

उ) 48 − 39 = ____

ऊ) 65 − 48 = ____

ऋ) 76 − 58 = ____

ए) 50 − 28 = ____

ऐ) 60 − 42 = ____

ओ) 70 − 39 = ____

औ) 91 − 23 = ____

क) 64 − 25 = ____

2. वजाबाकी करा.

अ) 75 − 29 =   आ) 87 − 58 =   इ) 83 − 59 =   ई) 61 − 25 =

उ) 84 − 39 =   ऊ) 73 − 26 =   ऋ) 62 − 38 =   ए) 55 − 27 =

3. खालील तक्त्याचे निरीक्षण करा. ज्या दोन संख्येतील जोडया मधील अंकाचा फरक 25 असेल त्या शोधा, त्याची वजाबाकी दिलेल्या रेषेवर करा.

(50)	49	5
40	15	30
24	10	(25)

उदा: 50 − 25 = 25

____

____

____

____

____

____

____

वरील अभ्यास क्रमातील प्रत्येक उदाहरण समजून घेण्यासाठी विद्यार्थ्यांना सूचित करा. त्यांना 1 ते 7 उदाहरणे स्वत: करायला लावा.

SCERT TELANGANA

4. खाली दिलेल्या प्रत्येक दोन अंकी जोडीची वजाबाकी करा. ज्या वजाबाकीचे उत्तर वेगळे आहे त्यापुढे ✓ अशी खूण करा. एक उदाहरण दिलेले आहे.

उदा:-	32 – 18;	30 – 16;	54 – 40;	84 – 54 ✓
अ)	76 – 29;	50 – 15;	68 – 33;	71 – 36
आ)	55 – 35;	60 – 40;	36 – 16;	68 – 58

5. माधवीने केलेल्या वजाबाकीचे निरीक्षण करा जर त्यात चूक असेल तर बरोबर उत्तर कंसात लिहा (   ).

अ)	आ)	इ)	ई)	उ)
5 4	6 8	3 0	7 6	8 4
-3 8	-2 9	-1 4	-5 8	-7 9
2 4	4 9	2 4	1 8	10 5
( )	( )	( )	( )	( )

6. पहिल्या स्तंभातील संख्याची वजाबाकी करा. तुमचे उत्तर आडव्या ओळीतील ज्या संख्येच्या दरम्यान असेल त्यापुढे ✓ अशी खूण करा. एक उदाहरण दिलेले आहे.

	30 — 40	40 — 50	50 — 60	60 — 70
उदा:- 76 — 28		✓		
50 — 19				
82 — 23				
73 — 15				
64 — 17				

7. खालील संख्यांच्या क्रमाने त्यापुढील तीन संख्या लिहा.

अ) 60, 50, 40,______, ______, ______

आ) 85, 80, 75,______, ______, ______

इ) 54, 45, 36,______, ______, ______

प्रत्येक उदाहरण सोडविण्यासाठी तुमच्या विद्यार्थ्यांना सूचना समजावून सांगा. त्यांना उदाहरण स्वत: सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

9 संख्याचा गुणाकार - I

1. खालील चित्रे पहा. झाडांच्या ओळींचे निरीक्षण करा. ते एकूण किती आहेत ते सांगा.

शिक्षक : तुला झाडांच्या उंचीप्रमाणे किती रांगा दिसत आहेत.

रवि : दोन रांगा.

शिक्षक : प्रत्येक रांगेत किती झाडे आहेत. एकूण संख्या किती ?

रवि : प्रत्येक रांगेत 6 झाडे आहेत. एकूण संख्या 6+6=12 याचा अर्थ दोन रांगामध्ये प्रत्येकी 6 झाडे आहेत. आपण ते असे लिहू शकतो 2 × 6 = 12 याचा अर्थ दोन वेळेस 6 मिळविल्यास.

6 + 6 = 12
2 × 6 = 12

शिक्षक : रहीम झाडांच्या जाडीवरुन तुला किती झाडे दिसत आहेत.

रहीम : 6 रांगा.

शिक्षक : प्रत्येक रांगेत किती झाडे आहेत. ते किती आहेत ?

रहीम : तिथे प्रत्येक रांगेमध्ये दोन झाडे आहेत. त्यांची एकूण संख्या 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 12

याचा अर्थ 6 रांगेत 2 झाडे आहेत

ते आपण असे लिहू 6 × 2 = 12

याचा अर्थ 6 वेळेस 2 ची बेरीज करणे.

2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 12
6 × 2 = 12

पुन्हा पुन्हा संख्या मिळविणे याला बेरीजेची पुनरावृत्ती म्हणतात. बेरीजेची पुनरावृत्ती म्हणजे गुणाकार होय.

2 ☒ 6 = 12   6 ☒ 2 = 12

इथे आपण × असे चिन्ह वापरले त्याला गुणाकाराचे चिन्ह म्हणतात.

एकूण बेरीज/लागोपाठ येणारी बेरीज हे गुणाकाराचे दुसरे रुप ?

वरील चित्रातद दाखविल्याप्रमाणे तुमच्या विद्यार्थ्यांना एकूण झाडे, झाडांच्या रांगा व प्रत्येक रांगेतील झाडे याचा वापर करुन गुणाकाराचा संदर्भ शोधण्यास सांगा. त्यांना गुणाकाराचा चिन्हाची ओळख करुन द्या.

SCERT TELANGANA

2. खालील पंख्याचे चित्र पहा. त्याची पाते मोजा. ते किती आहेत.

संख्याचा गुणाकार:

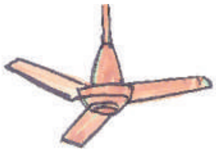

एका पंख्याला तीन पाते आहेत = 1 × 3

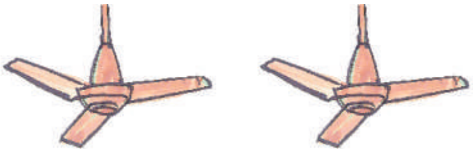

दोन पंख्याचे 3 + 3 = 6 पाते = 2 × 3

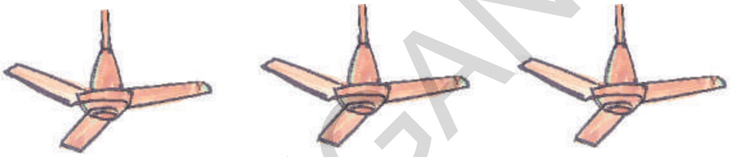

तीन पंख्याचे 3 + 3 + 3 = 9 पाते = 3 × 3

4 पंख्याचे 3 + 3 + 3 + 3 = 12 पाते = 4 × 3

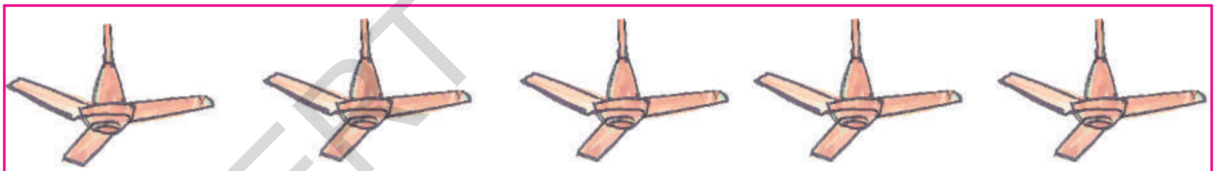

5 पंख्याचे 3 + 3 + 3 + 3 + 3 = 15 पाते = ...

SCERT TELANGANA

आता तुम्ही गुणाकाराने पाढा तयार करा.

1 × 3 = **3**
2 × 3 = **6**
3 × 3 = **9**
4 × 3 = **12**
5 × 3 = **15**

3, 6, 9, 12, 15 ही संख्या आहे.

विद्यार्थ्यांना पंख्याच्या पात्यांची ओळख करुन गुणाकार करावयास शिकवा. उत्तर कशाप्रकारे येईल याचा सराव करुन द्या.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

3. खाली चित्रात बेडूकाची उडी दाखविली आहे. एक वेळेस 2 फूट उडी दाखविली आहे. खालच्या तक्त्याचे अवलोकन करुन रिकाम्या चौकटीत योग्य संख्या लिहा.

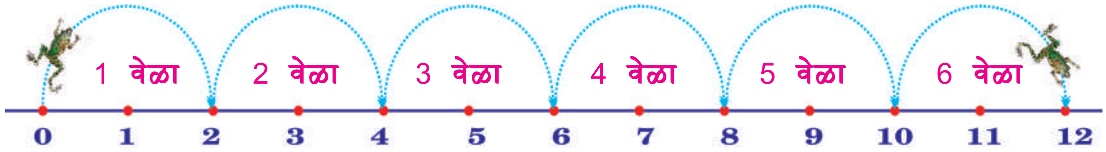

उडयांची संख्या	फूटाचे अंतर	संख्या	गुणाकारच्या रुपात
1	2	2	1 × 2 = 2
2	2 + 2	4	2 × 2 = 4
3	2 + 2 + 2	6	3 × 2 =
4			4 × 2 =
5			
6			
7			
8			
9			
10			

SCERT TELANGANA

विद्यार्थ्यांना वरील तकत्याचे निरीक्षण करण्यास सांगणे. बेडकाने मारलेल्या उडीची संख्या मोजा. प्रत्येक उडीची संख्या गुणाकाराच्या रुपात लिहा.

3. दिलेल्या बोटांचे चित्र मोजा. रिकाम्या चौकटीत योग्य उत्तर लिहा.

एका हाताच्या बोटांची संख्या = 5 = 1 × 5 = 5

दोन हाताच्या बोटांची संख्या = 5 + 5 = 2 × 5 = 10

तीन हाताच्या बोटांची संख्या = ☐ + ☐ + ☐ = ☐ × ☐ = ☐

चार हाताच्या बोटांची संख्या = ☐ + ☐ + ☐ + ☐ = ☐ × ☐ = ☐

पाच हाताच्या बोटांची संख्या = ☐ + ☐ + ☐ + ☐ + ☐ = ☐ × ☐ ☐

विद्यार्थ्यांना प्रत्येक उदाहरणाची सूचना द्या. त्या 1 ते 10 उदाहरणे स्वत: सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

2. खालील बेरीजा गुणाकाराच्या रुपात लिहा.

उदा:	4 + 4 + 4 + 4 + 4	=	5	×	4	=	20
अ)	7 + 7 + 7 + 7	=		×		=	
आ)	3 + 3+ 3 + 3 + 3+ 3 + 3	=		×		=	
इ)	6 + 6 + 6 + 6 + 6	=		×		=	
ई)	2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2	=		×		=	

3. खालील गुणाकार बेरीजेच्या पुनरावृत्ती रुपात लिहा. एक उदाहरण दिलेले आहे.

उदा:	7 × 8	=	8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8
अ)	3 × 4	=	
आ)	6 × 5	=	
इ)	8 × 3	=	
ई)	5 × 2	=	
उ)	4 × 6	=	

विद्यार्थ्यांना प्रत्येक उदाहरणाची सूचना समजावून द्या. त्यांना स्वत: ती उदाहरणे सोडवावयास सांगा.

SCERT TELANGANA

4. स्तंभातील आणि ओळीतील ठिपके मोजा. खालील तक्ता भरा. गुणाकाराच्या रुपात लिहा.

ठिपके	स्तंभातील	ओळीतील	गुणाकाराच्या रुपात
	5	3	5 × 3 = 15
	3	5	....
	....	....	....
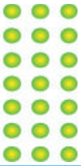	....	....	....

5×3 = 3×5 = 15

__×__ = __×__ = __

5. संख्येचा गुणाकार दिलेला आहे.

अ) 4 × 5 =

आ) 3 × 4 =

इ) 5 × 2 =

ई) 8 × 6 =

6. पहिल्या स्तंभातील संख्येला वरच्या ओळीतील संख्याने गुणा. रिकाम्या चौकटीत बरोबर उत्तर लिहा.

×	4	6	7	8	9
2 →	↓ 8				
3					
5					

उदा:- 2 × 4 = 8

विद्यार्थ्यांना उदाहरणे व्यवस्थित समजावून सांगा. त्यांना स्वत:ला उदाहरणे सोडवावयास सांगा.

SCERT TELANGANA

7. प्रत्येक ओळीत तीन गुणाकार दिलेला आहे, त्यापैकी एक वेगळे उत्तर आहे. त्यांना ओळखून त्या संख्येभोवती ◯ गोल करा. एक उदाहरणार्थ दिलेले आहे.

उदा:	4 × 3;	6 × 2;	(5 × 4)
अ)	2 × 8;	4 × 4;	3 ×4
आ)	6 × 6;	7 × 6;	9 × 4
इ)	8 × 5;	8 × 3;	6 × 4

8. रिकाम्या चौकटीत योग्य उत्तर लिहा.

उदा: [3] × [4] = [4] × [3]

अ) [5] × [6] = [6] × [ ]

आ) [2] × [5] = [ ] × [ ]

इ) [ ] × [ ] = [8] × [7]

ई) [3] × [ ] = [9] × [3]

9. योग्य जोड्या लावा:

2 + 2 + 2 + 2 गुणाकार पद्धत	27
9 × 3	6 × 3
2 × 3	12
3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3	5 + 5 + 5
सहा सायकलीच्या चाकांची संख्या	4 × 2
3 × 5	3 × 2

(उदाहरणार्थ: 2 + 2 + 2 + 2 गुणाकार पद्धत — 4 × 2)

विद्यार्थ्यांना प्रत्येक उदाहरण समजावून त्यांना सराव करुन घ्यावा.

SCERT TELANGANA

10. खेळ खेळूया

1	2	3	4	5	6
7	8	9	10 ●	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36

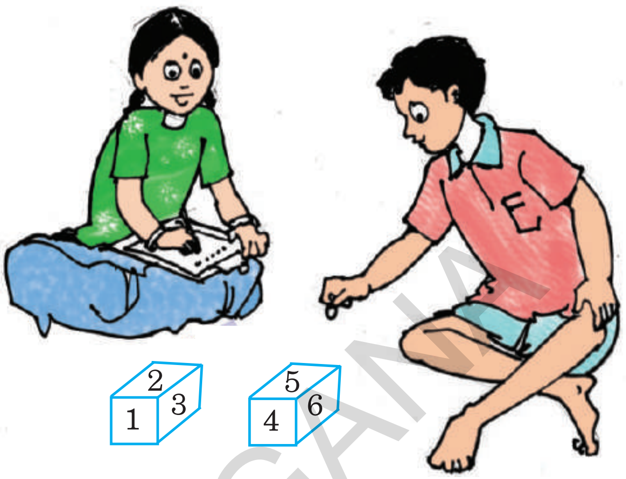

- ✯ दोन विद्यार्थी हा खेळ खेळू शकता.
- ✯ दोन सोंगट्या घेऊन त्यावर 1, 2, 3, 4, 5, आणि 6 संख्या लिहा.
- ✯ दोन्ही सोंगट्या हातात घोळवून जमिनीवर टाका.
- ✯ सोंगट्याच्या दोन्ही बाजूला दिसणाऱ्या संख्याचा गुणाकार करा. वरील तक्तयावर आलेल्या उत्तराची संख्यावर खूण करा.

  उदा: सोंगट्यावरील संख्या 2, 5

  $2 \times 5 = 10$

- ✯ दुसऱ्याने देखिल परत असेच करावे. तक्त्यावर परत तशीच खूण करावी.
- ✯ समान संख्या आल्यास खूण करु नये. दुसऱ्या विद्यार्थ्याला संधी दयावी.
- ✯ दहा वेळेस असेच खेळल्यानंतर, ज्याने तक्तयामध्ये जास्त मार्कांची खूण केली असेल तो विजेता होईल.

विद्यार्थ्यांना खेळण्याचे नियम समजावून सांगावे. त्यांना छोटया छोटया संख्याचा गुणाकार करावयास दयावा.

SCERT TELANGANA

10 गुणाकाराचा पाढा (1 ते 10)

खाली दिलेल्या माळीतील मण्या मोजा. ते किती आहेत ते सांगा.

प्रत्येक माळीत 10 मण्या आहेत. हो की नाही

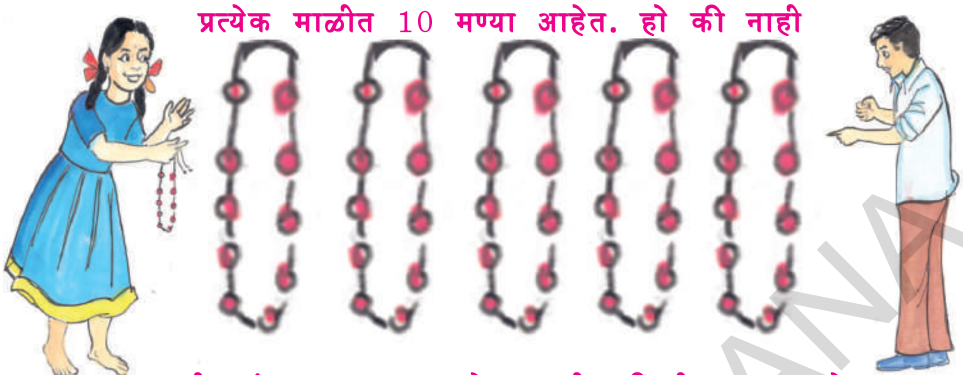

तुम्ही सांगू शकाल का दोन माळीत किती मण्या आहेत ?

10+10 = 2×10 = 20

2 दशक म्हणजे 20 मण्या

त्याचप्रमाणे तुम्ही सांगू शकताल का की 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 आणि 10 संख्येच्या माळीमध्ये किती मण्या आहेत.

माळांची संख्या	सरला माळीतील मण्या मोजून खालीलप्रमाणे संख्या लिहीली.		
1	10	1 दशक	1 × 10 = 10
2	10 + 10	2 दशक	2 × 10 = 20
3	10 + 10 + 10	3 दशक	3 × 10 = 30
4	10 + 10 + 10 + 10	4 दशक	4 × 10 = 40
5	10 + 10 + 10 + 10 + 10	5 दशक	5 × 10 = 50
6	10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10	6 दशक	6 × 10 = 60
7	10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10	7 दशक	7 × 10 = 70
8	10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10	8 दशक	8 × 10 = 80
9	10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10	9 दशक	9 × 10 = 90
10	10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10 + 10	10 दशक	10 × 10 = 100

विद्यार्थ्यांना वेगवेगळ्या वस्तुंचा समूह करुन मोजून अशा गुणाकाराच्या तक्त्याप्रमाणे लिहायला सांगा.

SCERT TELANGANA

प्रश्नसंग्रह

1. खालील 5 बेरीजेची पुनरावृत्ती पाहा. 5 चा पाढा गुणाकार पद्धतीने लिहा.

एक पाच	5	$1 \times 5 = 5$
दोन पाच	5 + 5	$2 \times 5 = 10$
तीन पाच	5 + 5 + 5	
चार पाच	5 + 5 + 5 + 5	
पाच पाच	5 + 5 + 5 + 5 + 5	
सहा पाच	5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5	
सात पाच	5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5	
आठ पाच	5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5	
नऊ पाच	5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5	
दहा पाच	5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5	

2. 2 चा पाढा गुणाकार पद्धतीने कसा लिहीला ते पहा. त्याचप्रमाणे चौकोन रेखांकीत वरुन उ पा लिहा.

2 चा पाढा	3 चा पाढा
$2 \times 1 = 2$	$3 \times 1 = 3$
$2 \times 3 = 6$	
$2 \times 4 = 8$	
$2 \times 5 = 10$	
$2 \times 6 = 12$	
$2 \times 7 = 14$	
$2 \times 8 = 16$	
$2 \times 9 = 18$	
$2 \times 10 = 20$	

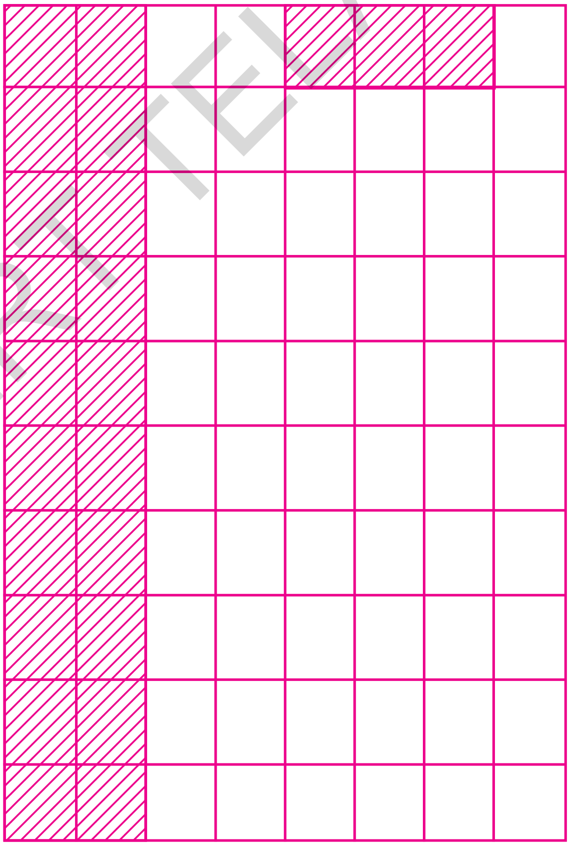

विद्यार्थ्यांना उदाहरणे करताना समजावून सांगणे. त्यांना उदाहरणे स्वत:लाच करु द्या. त्यांना स्वत: लाच 1 ते 11 सगळे पाढे लिहावयास सांगा

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

SCERT TELANGANA

3. 4 चा पाढा गुणाकार पद्धतीने लिहा.

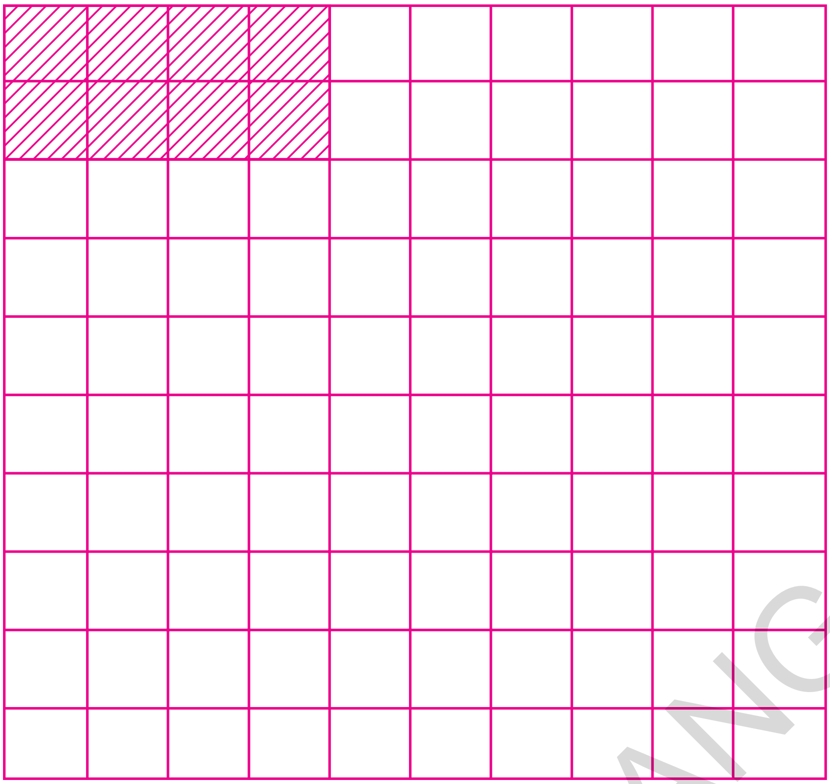

4 × 1 = 4

4 × 2 = 8

4. 6 चा पाढा गुणाकाराच्या पद्धतीने लिहा.

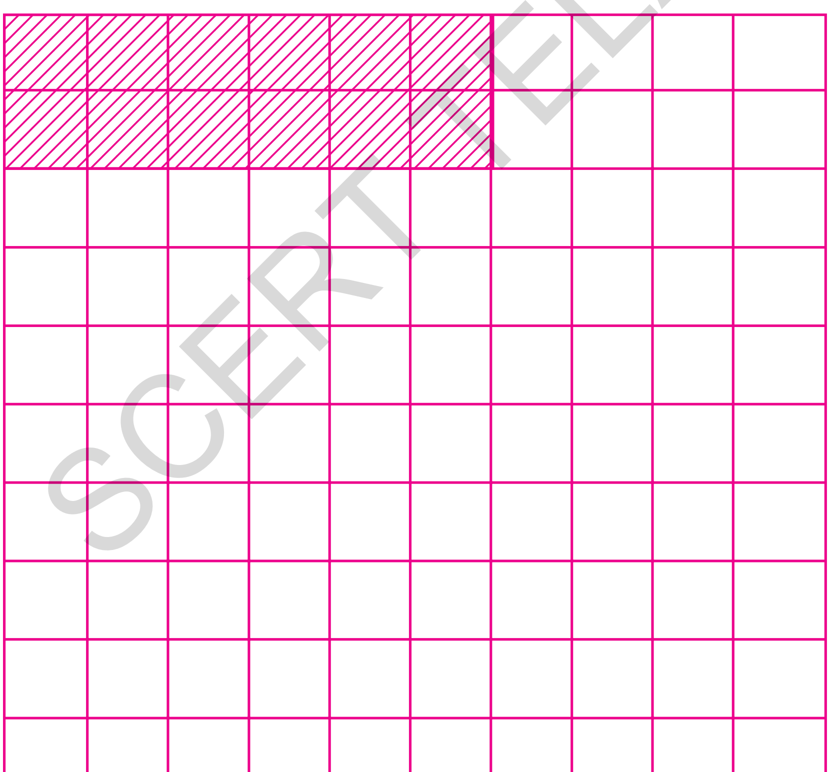

6 × 1 = 6

6 × 2 = 12

विद्यार्थ्यांना उदाहरणे समजावून कांही सूचना द्या. त्यांना उदाहरणे स्वतः करु द्या.

SCERT TELANGANA

5. 7 चा पाढा गुणाकार पद्धतीने लिहा.

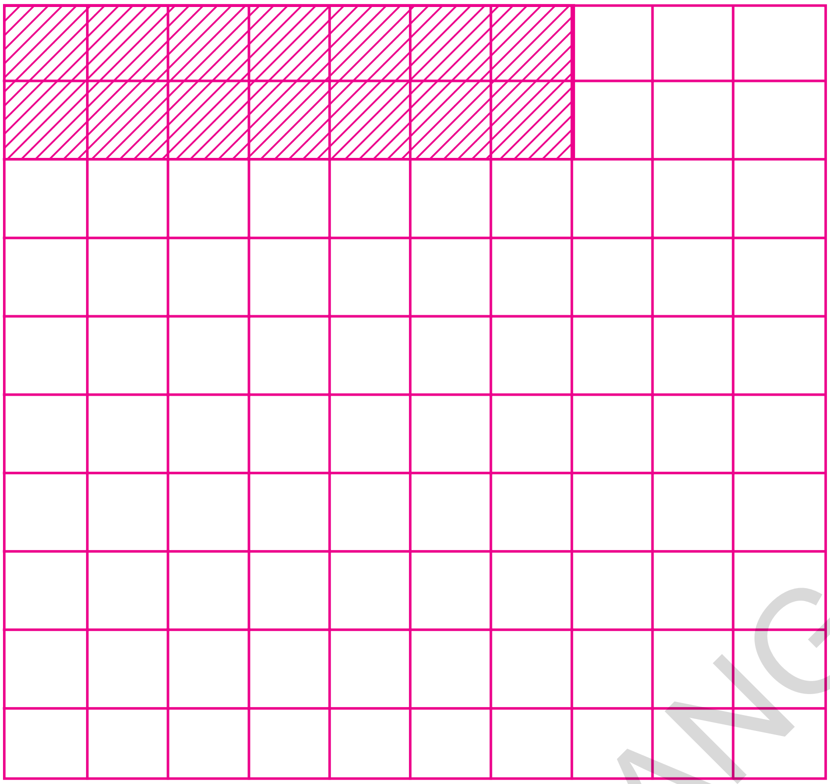

7 × 1 = 7

7 × 2 = 14

6. 9 चा पाढा गुणाकार पद्धतीने लिहा.

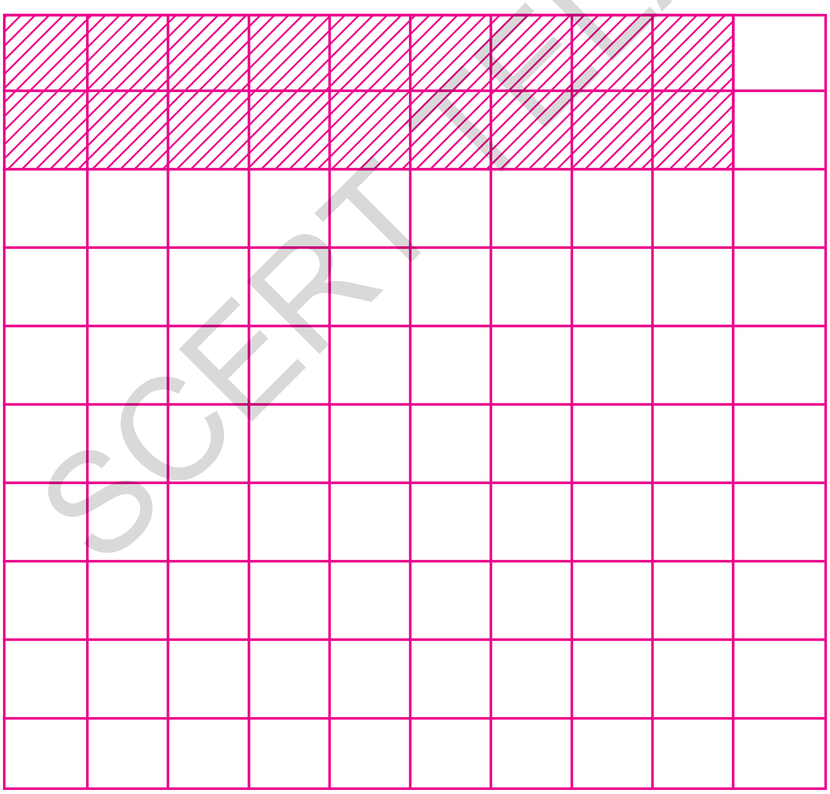

9 × 1 = 9

9 × 2 = 18

विद्यार्थ्यांना उदाहरणे माहिती समजावून द्या. त्यांना उदाहरणे स्वतः सोडवावयास सांगा.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

7. खालील तक्ता पहा. 3 चा पाढा कसा लिहीला आहे तो पहा. त्याप्रमाणे 6 चा पाढा लिहा.

2 चा पाढा	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
1 चा पाढा +	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3 चा पाढा	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30

6 चा पाढा लिहा.

5 चा पाढा	5	10								
1 चा पाढा +	1	2								
6 चा पाढा	6	12								

8. खाली दिलेले फुले मोजा. रिकाम्या चौकटीत वरील कुंडीतील फुलांची संख्या लिहा.

4				

9. 0 (शून्याचा) चा पाढा लिहा.

1 शून्य — $1 \times 0 = 0$

2 शून्य — $2 \times 0 = 0$

3 शून्य — $3 \times 0 = 0$

4 शून्य — ....

5 शून्य — ....

6 शून्य — ....

7 शून्य — ....

8 शून्य — ....

9 शून्य — ....

10 शून्य — ....

विद्यार्थ्यांना उदाहरणे माहिती समजावून द्या. त्यांना उदाहरणे स्वत: सोडवावयास सांगा.

SCERT TELANGANA

10. खालील गुणाकाराच्या तक्त्यातील रिकाम्या चौकटीत योग्य ती संख्या लिहा.

×	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	1									
2			6							
3										
4							28			
5		10								
6									54	
7				28						
8										80
9					45					
10								80		

11. पहिल्या तक्तामध्ये 7 ने आणि दुसऱ्या तक्त्यामध्ये 9 ते बाकीच्या प्रत्येक संख्येला गुणाकार करुन आलेले उत्तर रिकाम्या चौकटीत लिहा.

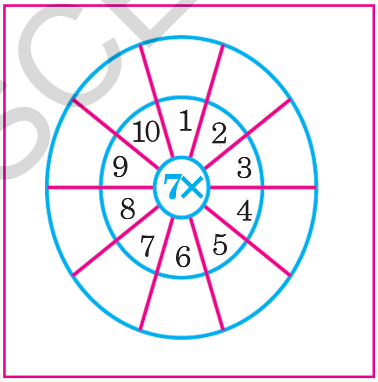

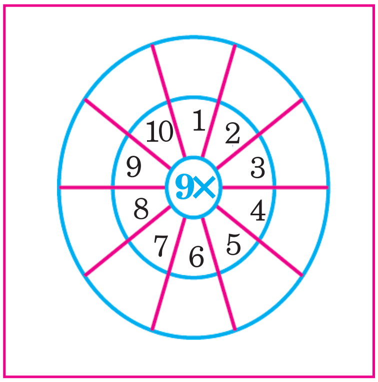

विद्यार्थ्यांना प्रत्येक उदाहरण समजावून सांगणे आणि त्यांना स्वत: उदाहरण सोडवावयास सांगणे त्यांच्याकडून सराव करुन घ्यावा.

SCERT TELANGANA

11 संख्याचा गुणाकार - 2

1. खालील पेन्सिली मोजा. त्या किती आहेत ?

गीता लताला म्हणते, ''एका पॉकेटमध्ये 15 पेन्सिली आहेत.'' तर 3 पॉकेटमध्ये किती पेन्सिली असतील, लताने खालीलप्रमाणे मोजून घेतले. तुम्ही निरीक्षण करा. किती पेन्सिली आहेत ते मोजा.

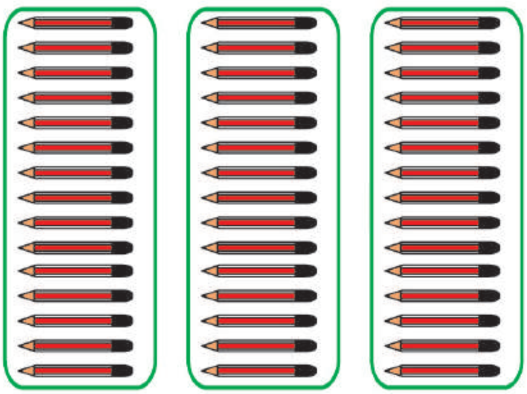

15 + 15 + 15

जर 15 × 3 = 45

=

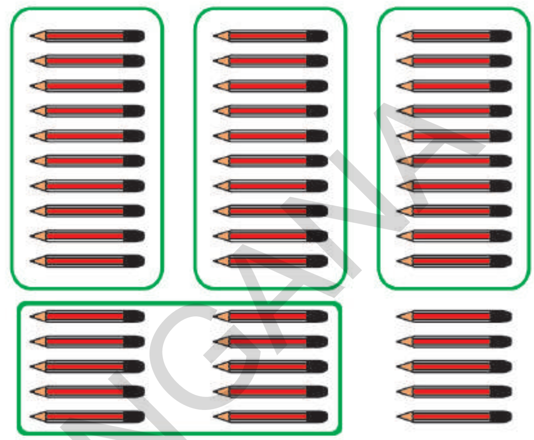

4 दशक + 5 एकक

= 40 + 5 = 45

आपण दुसऱ्या पद्धतीने देखिल करु शकतो

15	=	10 + 5
× 3		× 3
	=	30 + 15
	=	30 + 10 + 5
	=	40 + 5
	=	45

किंवा

दशकाचा गुणाकार
3 × 1 = 3 दशक
3 दशक + 1 दशक = 4 दशक

द	ए
(1)	
1	5
×	3
4	5

एककाचा गुणाकार
5 × 3 = 15 एकक
15 एकक = 1 दशक + 5 एकक

विद्यार्थ्यांना गुणाकाराचे निरीक्षण करायला सांगा. गुणाकाराचे उदाहरण समजून द्या.

SCERT TELANGANA

2. खालील गुणाकाराचे निरीक्षण करा. दूसरे उदाहरण याच पद्धतीने सोडवा.

द	ए
3	6
×	6

= 30 + 6

× 3

= 30×3 + 6 × 3

= 90 + 18

= 90 + 10 + 8

= 100 + 8

= 108

द	ए
3	6
×	3
10	8

द	ए
3	6
×	3

= 6 एकक × 3 = 18 एकक = 1द + 8 एकक

= 3 दशक × 3 = 9 द

\+

= 10द + 8 एकक

= 100 + 8

= 108

SCERT TELANGANA

रिकाम्या चौकटीत योग्य ती संख्या लिहा.

अ)

4 7 = 40 + 7

× 2 × 2

= ☐ + ☐

= ☐ + ☐ + ☐

= ☐ + ☐

= ☐

आ)

2 4 = 20 + ☐

× 4 × 4

= 80 + 16

= ☐ + ☐ + ☐

= ☐ + ☐

= ☐

विद्यार्थ्यांना गुणाकाराच्या पद्धतीचे निरीक्षण करावयास सांगणे. त्यांना रिकाम्या चौकटीत योग्य संख्या लिहावयास लावणे.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

प्रश्नसंग्रह

1. खालील संख्याचा गुणाकार करा.

अ)

द	ए
1	9
×	5

आ)

द	ए
2	8
×	2

इ)

द	ए
2	4
×	3

ई)

द	ए
1	5
×	6

उ)

द	ए
3	3
×	4

ऊ)

द	ए
1	9
×	2

ऋ)

द	ए
2	6
×	3

ए)

द	ए
1	8
×	7

2. दिलेल्या संख्येला 2 ने गुणाकार करुन आलेले उत्तर रिकाम्या चौकटीत लिहा.

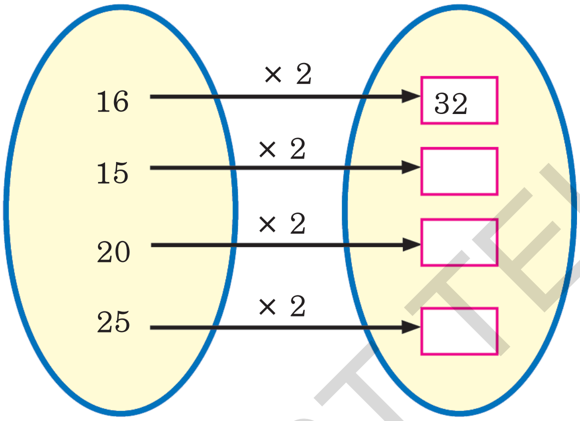

3. पहिल्या स्तंभातील संख्येला आडव्या ओळीतील संख्येने गुणा खालील उत्तर उदाहरणाप्रमाणे लिहा.

×	5	6	7	8
12	60			
14				
16				
18				

उदा: 12 × 5 = 60 ....

....

....

....

....

....

विद्यार्थ्यांना प्रत्येक उदाहरणाच्या सूचना द्या. त्यांना स्वतः लाच 1 ते 6 उदाहरणे करु द्या.

SCERT TELANGANA

4. दिलेल्या ओळीतील पहिल्या तीन संख्याचे निरीक्षण करा. नंतरच्या 3 संख्या क्रमाने लिहा.

अ) 2, 4, 6, ______, ______, ______
आ) 5, 10, 15, ______, ______, ______
इ) 7, 14, 21, ______, ______, ______
ई) 9, 18, 27, ______, ______, ______

5. खाली दिलेल्या संख्येमध्ये वेगळी संख्या शोधा. त्याला ◯ गोल करा. उदाहरण दिलेले आहे.

उदा: 3, 6, 9, 11, 15, 18
अ) 5, 10, 15, 21, 25, 30
आ) 8, 16, 24, 32, 38, 48
इ) 6, 12, 18, 24, 30, 32
ई) 7, 14, 21, 25, 35

6. दिलेल्या बाणाप्रमाणे संख्येचा गुणाकार करा. उत्तर रिकाम्या वर्तुळात (गोलात) लिहा.

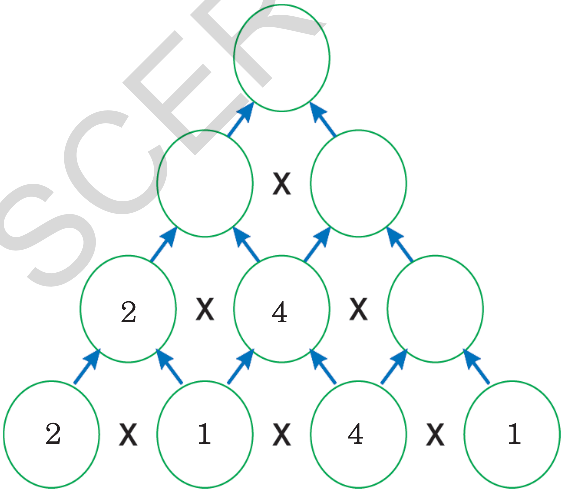

विद्यार्थ्यांना दिलेल्या सूचनेप्रमाणे उदाहरणे सोडवण्याचा सराव करुन द्या.

SCERT TELANGANA

12 एका संख्येने दुसऱ्या संख्येला भाग देणे

1. आंब्यांची संख्या मोजा, किती समान ढीग आहेत ?

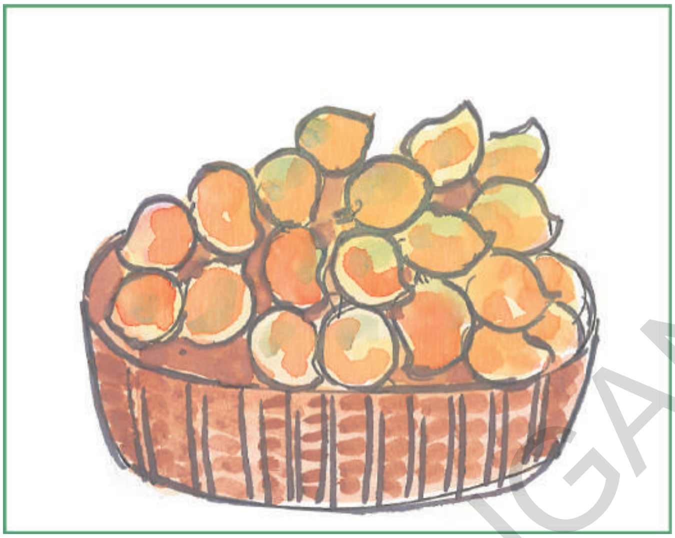

वरील टोपलीत एकूण किती आंबे = ☐

प्रत्येक टोपलीत असेलेल्या आंब्यांची संख्या

☐ ☐ ☐ ☐

20 आंब्यामधून 5 आंब्याचा एकूण किती ढीग रचला ?

जेव्हा 20 आंब्यामधून 5 आंब्याचा ढीग रचला, तेव्हा 4 ढीग तयार होतात.

म्हणजेज आपण जेव्हा 20 संख्येला 5 ने भाग देतो तेव्हा 4 अत्तर येते.

आपण असे लिहू या 20 ÷ 5 = 4

एकूण आंब्यामधून मोजून समप्रमाणात रचल्यावर नंतर त्याचा किती ढीग तयार होतील हे काढू शकतो

भागाकाराचे चिन्ह ÷

विद्यार्थ्यांना निरीक्षण करुन बघावयास सांगणे कि प्रत्येक ढीग मध्ये समान फळे आहेत. एकूण किती ढीग झाले ते विचारा. भागाकाराचे चिन्ह व पद्धती समजून देण्यास मदत करणे.

SCERT TELANGANA

2. 15 गोट्या 5 मुलांना समप्रमाणात वाटायचे.

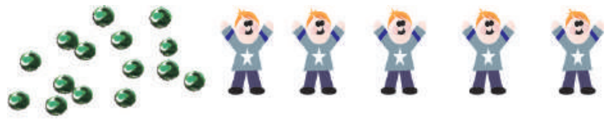

एकूण गोट्या = 15

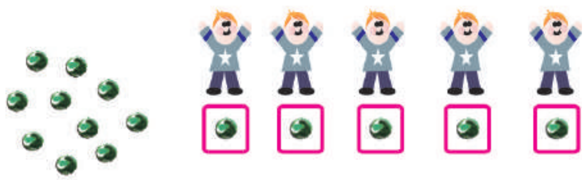

पहिल्या वेळेस बाटल्या = ☐

बाकी उरलेल्या गोट्या = ☐

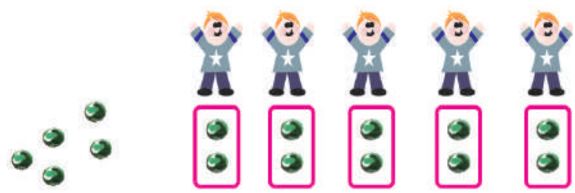

दुसऱ्या बेळेस वाटल्या = ☐

बाकी उरलेल्या गोट्या = ☐

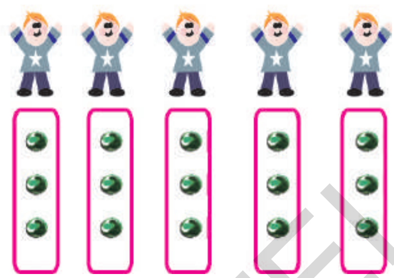

दुसऱ्या बेळेस वाटल्या = ☐

बाकी उरलेल्या गोट्या = ☐

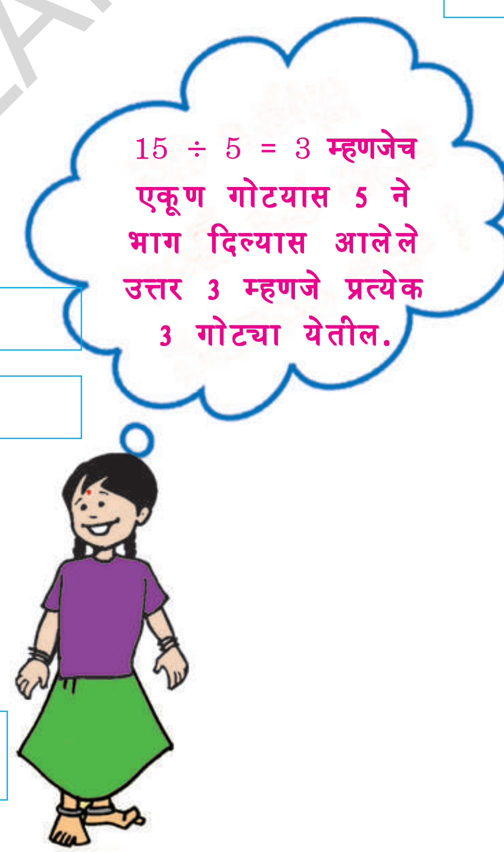

एकूण गोट्या = ☐

किती मुलांत गोट्या वाटल्या = ☐

किती वेळेस समप्रमाणात वाटल्या = ☐

प्रत्येकास किती मिळाले = ☐

15 गोट्यांचे वाटप केल्यास ☐

समान, प्रत्येकास मिळणाऱ्या ☐ गोट्या

या प्रमाणे भागाकार करा. $15 \div 5 =$ ☐

विद्यार्थ्यांना अशा प्रकारे गोट्या घेचून समप्रमाणात कसे वाटायचे याची माहिती द्या. त्यांना योग्य उत्तरे चौकटीत लिहावयास सांगा - त्यांना भागाकाराची पद्धतीची माहिती द्या.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

प्रश्नसंग्रह

1. खाली कांही चित्रे दिलेली आहेत ती मोजा. भागाकार पद्धतीने करा. उदाहरण दिलेले आहे. रिकाम्या चौकटीत आणि ◯ गोलात संख्या लिहा.

उदा:

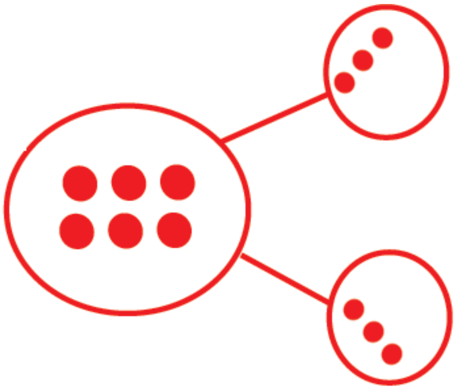

6 ÷ 2 = 3

अ)

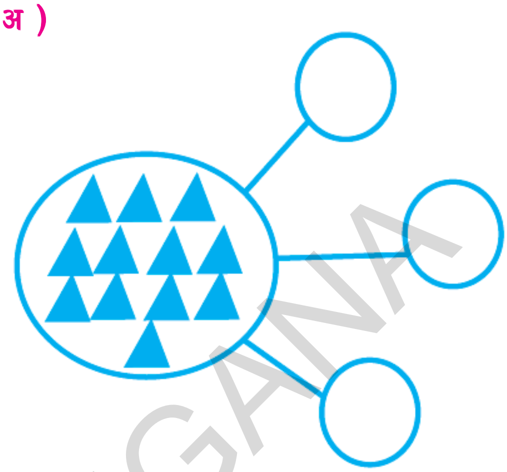

☐ ÷ ☐ = ☐

आ)

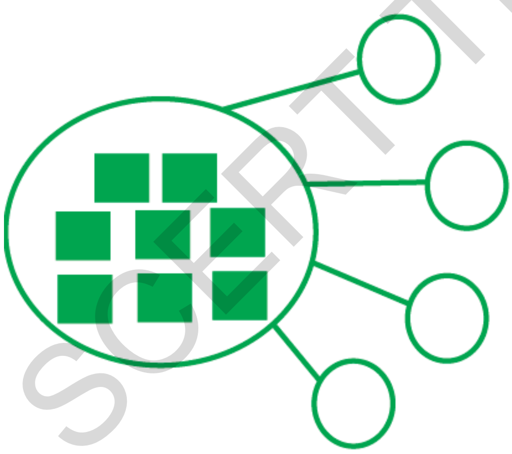

☐ ÷ ☐ = ☐

इ)

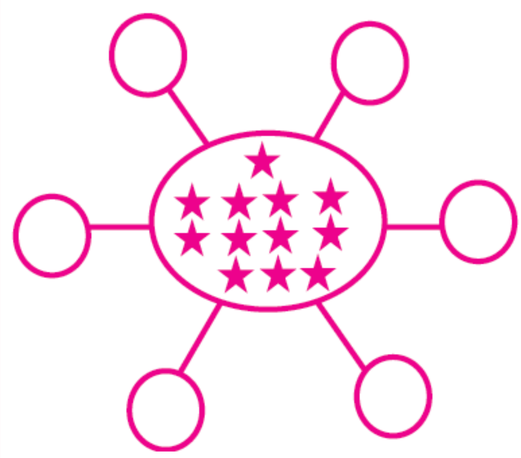

☐ ÷ ☐ = ☐

विद्यार्थ्यांना प्रत्येक उदाहरण समजावून सांगा आणि त्यांना 1 ते 5 उदाहरणे स्वत: सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

2. खालील वस्तूंचे समप्रमाणात केलेल्या वाटणीचे भागाकारात रुपांतर करुन लिहा.

अ) 18 आंबे 6 जणांना समान वाटा.

एकूण आंबे	=	18
पहिल्या वेळेस 6 जणांना	=	-6
बाकी उरलेले आंबे	=	12
दुसऱ्या वेळेस 6 जणांना	=	
बाकी उरलेले आंबे	=	
तिसऱ्या वेळेस 6 जणांना	=	
बाकी उरलेले आंबे	=	

भागाकाराचे उत्तर = ☐

प्रत्येकांना समप्रमाणात = ☐

भागाकार पद्धतीने ☐ ÷ ☐ = ☐

आ) 20 गोट्या 5 जणांमध्ये समप्रमाणात वाटा. (भागाकार म्हणजे वजाबाकीची पुनरावृत्ती)

एकूण गोट्या	=	☐
पहिल्या वेळेस गोट्या वाटल्या	=	☐
बाकी उरलेल्या गोट्या	=	☐
दुसऱ्या वेळेस गोट्या वाटल्या	=	☐
बाकी उरलेल्या गोट्या	=	☐
तिसऱ्या वेळेस गोट्या वाटल्या	=	☐
बाकी उरलेल्या गोट्या	=	☐
चौथ्या वेळेस गोट्या वाटल्या	=	☐
बाकी उरलेल्या गोट्या	=	☐

भागाकार (उत्तर) = ☐

प्रत्येकांना समप्रमाणात वाटल्या = ☐

भागाकार पद्धतीन ☐ ÷ ☐ = ☐

विद्यार्थ्यांना प्रत्येक उदाहरणे समजावून द्या. त्यांना स्वत: उदाहरणे सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

3. गटामध्ये वाटणी करुन भागाकार रुपात लिहा.

उदा: रजनीच्या तीन मैत्रिणी होत्या. तिने प्रत्येकाना किती चॉकलेट द्यावे. तिच्या जवळ एकूण 15 चॉकलेट होते.

एकूण चॉकलेट = 15

किती जणांना चॉकलेट देण्यात येतील = 3

प्रत्येक मैत्रिणीस वाटण्यात येतील = 5

भागाकार पद्धत = 15 ÷ 3 = 5

केलेल्या भागाकाराचे उत्तर ____

अ) एका बाकावर 3 विद्यार्थी बसतात. तर 21 विद्यार्थ्यांना बसण्यास किती बाक लागतील.

एकूण विद्यार्थी = ____

प्रत्येक बाकावर बसणारे = ____

लागणाऱ्या बाकांची संख्या = ____

भागाकार पद्धत = ____ ÷ ____ = ____

भागाकार पद्धतीने येणारे उत्तर? ____

आ) रामय्याजवळ 48 मेंढया होत्या. त्याने आपल्या 4 मुलास समान वाटप करण्यास ठरविले. तर प्रत्येक मुलास किती मेंढ्या मिळतील ?

एकूण मेंढ्याची संख्या = ____

मुलांची संख्या = ____

प्रत्येक मुलास = ____ मेंढ्या मिळतील

भागाकार पद्धत = ____ ÷ ____ = ____

भागाकार पद्धतीने उत्तर ____

विद्यार्थ्यांना प्रत्येक उदाहरण करताना सूचना द्या आणि त्यांना स्वत: उदाहरण सोडण्यासाठी सांगा.

SCERT TELANGANA

4. खालील तक्ता पहा. रिकाम्या चौकटीत योग्य संख्या लिहावयास सांगा. प्रत्येकाची भागाकार पध्दत लिहा.

वाटणाऱ्या वह्यांची संख्या	वह्या घेण्याऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या	प्रत्येक विद्यार्थीला मिळालेल्या वह्यांची संख्या	भागाकार पद्धत
उदा: 8	2	4	$8 \div 2 = 4$
12			
15			
18			
42			

5. खालील भागाकाराच्या जोड्या जुळवा

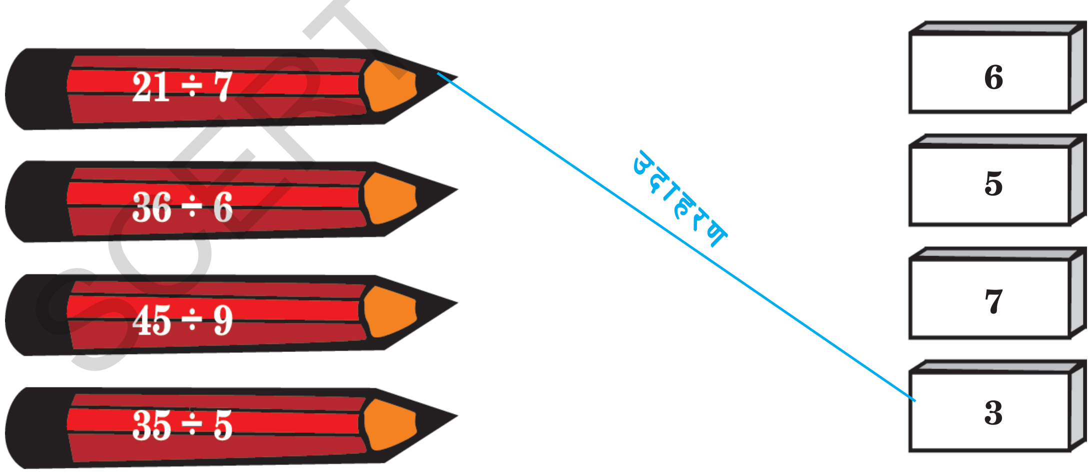

विद्यार्थ्यांना प्रत्येक उदाहरण सूचित करा. त्यांना स्वत: सोडावयास सांगा.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

13 वस्तूंची लांबी

1. खालील चित्रे पहा. फुलांचे हार कसे मोजतात ते सांगा.

☆ फुलांचा हार कशापद्धतीने मोजत होते ?

☆ प्रत्येकांचा मोजताना फरक का येत होता ?

☆ तिधांपैकी कोणाचे फुट जास्त आहे ?

☆ तिधांपैकी कोणाचे फुट कमी आहे ?

☆ तुम्ही खेळताना कोणत्या लांबीच्या मापनाचा उपयोग करता.

विद्यार्थ्यांना वरील चित्रांचे निरिक्षण करावयास सांगा. त्यांना कळू द्या की अयोग्य मापनाने काय परिणाम होतात. त्यांना समजावून सांगा की प्रत्येक लोकांच्या लांबीचे मापन वेगवेगळे का येते.

SCERT TELANGANA

2. खालील चित्रे पहा. खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या:

1

2

3

4

5

6

1. टेबल कोणत्या मापनाने मोजत आहेत ?
2. गोट्यामधील अंतर कशाने मोजत आहेत?
3. फु लांचा हार कोणत्या मापनाने मोजत आहेत?
4. विटी दांडूच्या खेळात कशाने मोजत आहेत ?
5. दोरीला कोणत्या मापनाने मोजत आहेत ?
6. रवोलीची लांबी कशाच्या सहाय्याने मोजत आहेत ?

मुलांना चित्राचे निरीक्षण करु द्या त्यांना आपापसात चर्चा करु द्या की अयोग्य मापन असल्यावर काय चूक होते. लांबी मोजण्यासाठी कोणते अयोग्य मापन उपयोगात आणले जाते - ध्या वर त्यांना चर्चा करु द्या.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

प्रश्नसंग्रह

1. मोजा आणि लिहा:

अनुक्रमणिका	विद्यार्थ्यांचे नाव	वापरणाऱ्या काठीचे अंदाजे मापन		
		चार बोटांचा माप	वितीचे माप	काठीचे माप
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

2. पहिले अंदाज करुन माप लिहा:-

अनुक्रमणिका	वस्तू	काठीचे मोजलेले माप	प्रत्यक्ष काठीने मोजलेले माप
1.	फळा		
2.	टेबल		
3.	वर्गाची लांबी		
4.			
5.			

विद्यार्थ्यांना प्रत्येक उदाहरणातील उपकरणाची माहिती द्या. त्यांना स्वत: उदाहरणे सोडावयास सांगा त्यांच्याकडून सराव करुन घ्या.

SCERT TELANGANA

14 वस्तूंचे वजन

चित्रांकडे बघा. गोष्टीचे कथन करा.

रोज मीठाचे ओझे वाहत मी मरत आहे

पाऊस खूप पडत आहे. नदी पाण्याने भरुन वाहत आहे.

ओह ! आता माझे वजन हलके वाटत आहे. रोज मी असाच पाण्यामधून जाईल.

हा, हा, हा !

हे काय ? हा गाढव रोज पाण्यामधून जात आहे. कापसाची पोती पून्हा ह्याच्या पाठीवर ठेवून मी ह्याला धडा शिकवेन.

अरे देवा ! आज माझे वजन का वाढलेले आहे ? उद्यापासून मी पून्हा पाण्यामधून जाणार नाही.

धडा मिळाला

तूमच्या विद्यार्थ्यांना वरील गोष्टीवरुन वजनाची संकल्पना समजवा.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

प्रश्नसंग्रह

1. प्रत्येक चौकटीमधील दोन वस्तूंच्या वजनाचे अनुमान करा. जड वस्तूजवळ रिकाम्या चैकटीमध्ये '✓' करा.

अ)

आ)

इ)

2. एकत्रीत दिलेल्या दोन वस्तूंच्या वजनाचे अनूमान करा. हलक्या वस्तूच्या रिकाम्या चौकटीमध्ये '✓' करा.

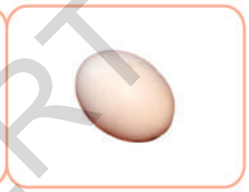

तूमच्या विद्यार्थ्यांना प्रत्येक प्रश्नाचे सुचना समजवा. प्रश्नसंग्रह 1 ते 3 त्यांना सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

3. खाली दिलेल्या वस्तूंना त्यांच्या वाढत्या वजनानुसार 1 ते 4 क्रमांक द्या. खाली एक उदाहरण दिलेले आहे.

उदा:

2		3	4

अ)

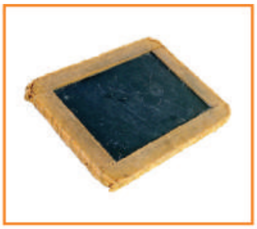			

आ)

	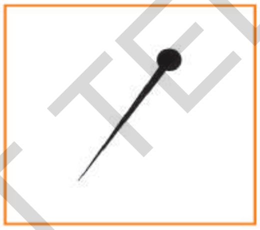		

4. जास्त वजन असलेल्या मूलीच्या रिकाम्या चौकटीमध्ये '✓' करा.

तूमच्या विद्यार्थ्यांना प्रत्येक प्रश्नाचे सुचना समजवा त्यांना उदाहरणे सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

15 द्रव पदार्थांचे मापन

1. खाली दिलेल्या चित्राकडे बघा. कोणत्या भांड्याचा उपयोग दूध मोजण्यासाठी करतात ते सांग.

रोज रवी, राजू आणि रमाला 3 निरनिराळ्या लोकांपासून 2 लिटर दूध मिळते.

रवीच्या घरामध्ये रंगम्मा 4 ग्लास भरुन दूध घालते.

राजूच्या घरामध्ये वनजाम्मा गवळीन 2 मगभरुन दूध घालते.

रमाच्या घरामध्ये हूसेन गवळी 8 छोटे ग्लासभरुन दूध घालतो

तिन्ही मूलांना त्यांना मिळत असलेल्या दूधाबद्दल शंका आहे. कोण अचूक दूध घालत आहे ?

तूमच्या विद्यार्थ्यांना वरील चित्राचे निरीक्षण करण्यास सांगा. परिमाण नसलेले मापन जसे ग्लास, मग इ. चा उपयोग दूध मोजण्यासाठी कसा करतात हयाची चर्चा त्यांच्याबरोबर करा.

SCERT TELANGANA

2. हा खेळ खेळा.

- ☆ हा खेळ दोन विद्यार्थी खेळू शकतात.
- ☆ पाण्याने भरलेली मोठी बादली घ्या. छोटी बादली, जग आणि मग सुद्धा घ्या.
- ☆ प्रथम एक विद्यार्थी जग घेऊन. त्यामध्ये मोठ्या बादलीमधून पाणी घेऊन ते पाणी छोट्या बादलीमध्ये टाका.
- ☆ दूसरा विद्यार्थी सुद्धा पाणी मगच्या सहाय्याने घेऊन ते पाणी छोट्या बादलीमध्ये टाकेल.
- ☆ अशाप्रकारे एकामागे एक विद्यार्थी पाणी टाकतील.
- ☆ लहान बादली भरेपर्यंत हा खेळ चालू ठेवा.
- ☆ ज्या विद्यार्थ्यांच्या जगच्या / मगच्या पाण्याच्या सहाय्याने लहान बादली भरेल तो जिंकेल.

तूमच्या विद्यार्थ्यांना खेळासाठी दिलेल्या सुचनेनूसार खेळ खेळण्यास सांगा. बादली भरण्यासाठी मोजण्याच्या भांडयाचे त्यांना अनुमान करु द्या. चर्चा करण्यासाठी त्यांना मदत करा.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

प्रश्नसंग्रह

1. खाली दिलेल्या बादलीपेक्षा कमी पाण्याच्या क्षमतेच्या बादलीचे चित्र रिकाम्या चौकटीमध्ये काढा.

2. खाली दिलेल्या ग्लासपेक्षा जास्त पाण्याची क्षमता असलेल्या ग्लासचे चित्र काढा.

3. खाली दिलेल्या प्रत्येक भांडयाला त्यांच्यामध्ये असलेल्या पाण्याच्या क्षमतेनूसार क्रमांक द्या.

बादली

घागर

जग

मग

ग्लास

प्रत्येक उदाहरणासाठी दिलेल्या सुचना तूमच्या विद्यार्थ्यांना समजवा. त्यांना उदाहरणे सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

1. प्रत्येक भांड्यामध्ये किती पाणी आहे ते सांगा. मोजून शोधण्याचा प्रयत्न करा.

मध्ये किती पाणी ओतावे लागेल ? अनुमान करा. मोजा आणि शोधण्याचा प्रयत्न करा.

मध्ये किती पाणी ओतावे लागेल ? अनुमान करा. मोजा आणि शोधण्याचा प्रयत्न करा.

मध्ये किती पाणी ओतावे लागेल ? अनुमान करा. मोजा आणि शोधण्याचा प्रयत्न करा.

वर दिलेल्या कृतीच्या आधारे खाली दिलेला रिकामा तक्ता भरा.
कोणाचे अनुमान अचुक आहे ते सांगा.

अनुक्रमांक	वरील कृती करणाच्या तूमच्या मित्राचे नाव	अनुमान केलेले मापन	खरे मापन	अनुमान केलेले अचुक आहे/चुक आहे
1.				
2.				
3.				
4.				

तूमच्या विद्यार्थ्यांना वरील प्रत्येक उदाहरणासाठी दिलेल्या सुचना समजावून सांगा. त्यांना उदाहरणे सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

16 वेळ

1. चित्राकडे बघा - कोणत्या वेळेस तूम्ही कोणती क्रिया करतात ते सांगा.

SCERT TELANGANA

☆ तुम्ही सकाळी कोणाती क्रिया करतात ?

☆ तुम्ही दूपारी कोणती क्रिया करतात ?

☆ तुम्ही संध्याकाळी कोणती क्रिया करतात ?

तूमच्या विद्यार्थ्यांना वरील चित्राचे निरीक्षण करण्यास सांगा. सकाळपासून संध्याकाळपर्यंत ते काय करतात ह्याची त्यांना चर्चा करु द्या. त्यांना वेळेची संकल्पना समजण्यासाठी तूम्ही मदत करा.

2. खाली चित्रामध्ये दिलेल्या आठवड्याच्या दिवसांच्या नावांकडे बघा.

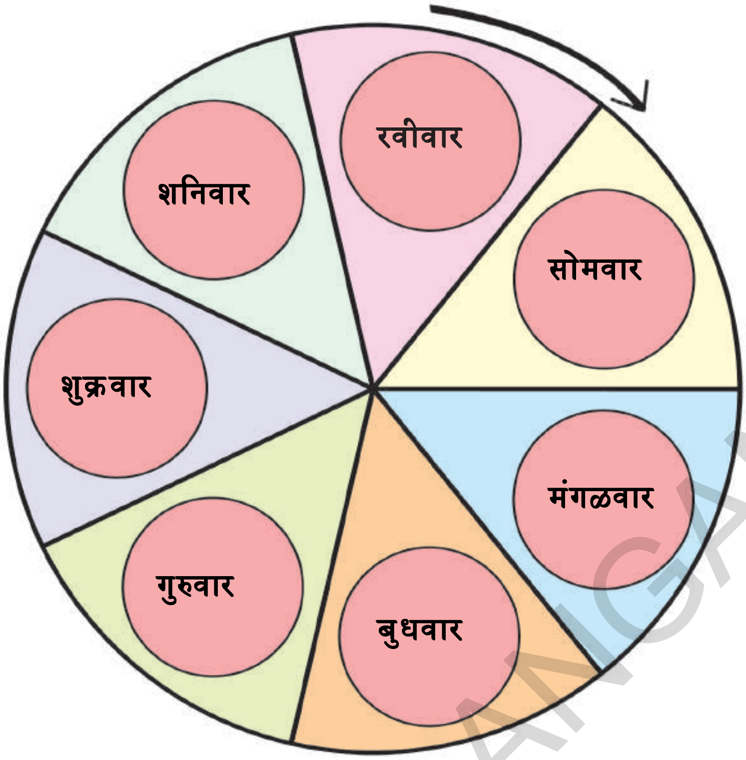

अ) रवीवार नंतर कोणता दिवस आहे ? ______

आ) सोमवार आणि बूधवार मध्ये कोणता दिवस आहे ? ______

इ) शनिवार नंतर कोणता दिवस आहे ? ______

ई) रवीवार नंतर शुक्रवार कधी येतो ? ______

उ) सोमवार ते रवीवार पर्यंत किती दिवस आहे ? ______

ऊ) आठवड्यामद्ये किती दिवस आहेत ? ______

तूमच्या विद्यार्थ्यांना वरील चित्राचे निरीक्षण करण्यास सांगा. आठवड्यामधील दिवसाच्या संख्यांची त्यांना चर्चा करु द्या.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

SCERT TELANGANA

3. खाली दिलेल्या चित्रांमधील महिन्यांकडे बघा.

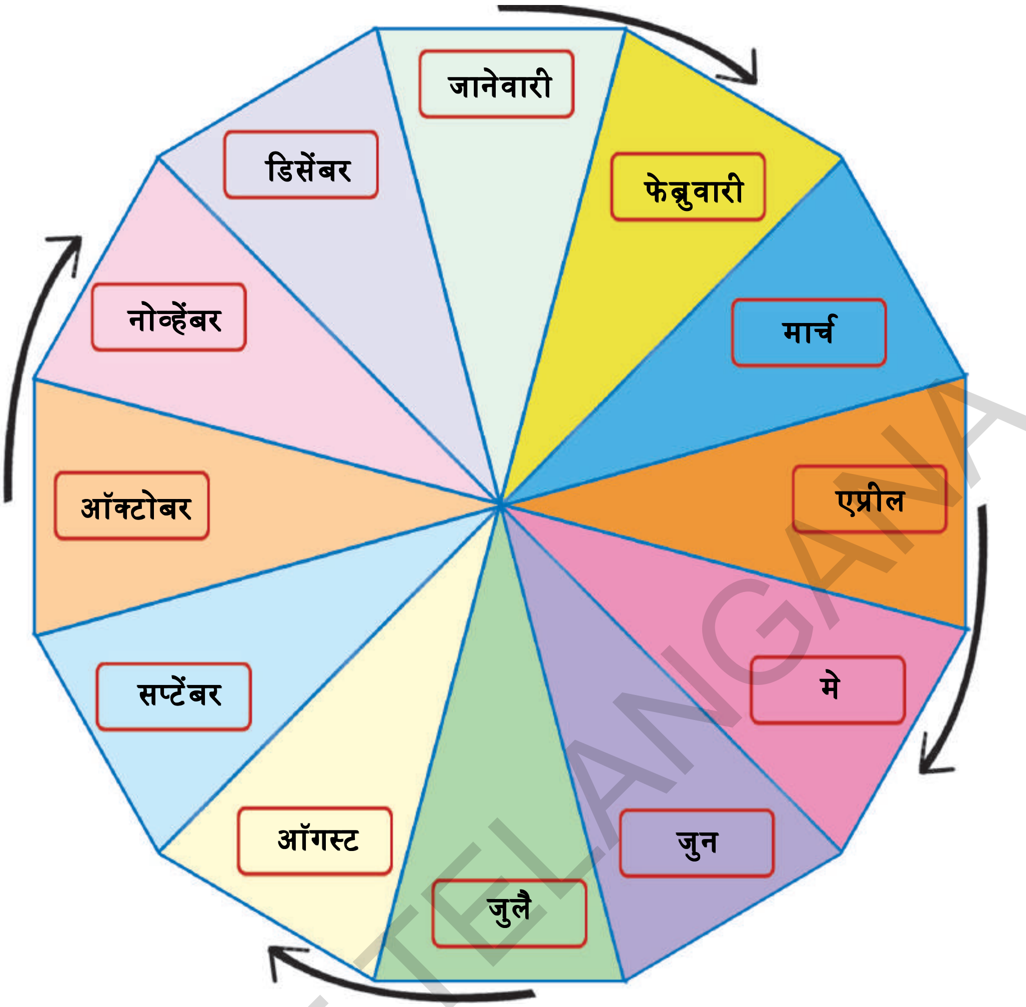

आता खाली दिलेल्या प्रश्नांची उत्तर लिहा.

अ) जानेवारीनंतर कोणता महिना येतो ? [ ]

आ) एप्रील आणि जून मध्ये कोणता महिना आहे ? [ ]

इ) जुलै नंतर कोणता महिना येतो ? [ ]

ई) सप्टेंबर नंतर किती महिन्यानंतर डिसेंबर येतो ? [ ]

उ) चित्रामध्ये एकूण किती महिने आहेत ? [ ]

तूमच्या विद्यार्थ्यांना वरील चित्राचे निरीक्षण करण्यास सांगा. वर्षामधील महिन्यांच्या संख्यांची त्यांना चर्चा करु द्या.

SCERT TELANGANA

प्रश्नसंग्रह

1. सुट्टीच्या दिवशी तूम्ही कोणत्या क्रियेमध्ये जास्त वेळ घालावितात ? त्या क्रियेला '✓' करा.

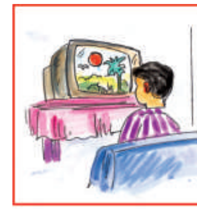

2. कोणत्या वेळेस तूम्ही काय करतात हे खाली दिलेल्या कृतीनूसार क्रमामध्ये लिहा.

3. कोणत्या क्रियेला जास्त वेळ लागतो ? ज्या क्रियाला जास्त वेळ लागतो त्या क्रियेला '✓' करा.

4. जे वाहन जलद जाते त्या वाहनाला '✓' करा.

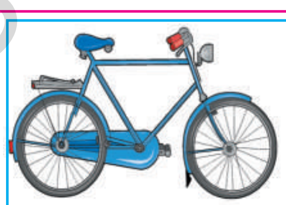

तूमच्या विद्यार्थ्यांना प्रत्येक उदाहरणाच्या सुचना समजण्यास मदत करा. त्यांना उदाहरणे सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

17 पैसे

1. खाली दिलेल्या नोट आणि नाण्यांकडे बघा. प्रत्येकाची किंमत सांगा.

SCERT TELANGANA

तूमच्या विद्यार्थ्यांना नोट आणि नाण्यांचे निरीक्षण करण्यास सांगा. ते त्यांना ओळखू द्या. त्यांना प्रत्येकाची किंमत ओळखण्यास सांगा.

2. खाली दिलेल्या नाण्यांकडे बघा. किती प्रकारे मोड देऊ शकतो ते सांगा.

तूमच्या विद्यार्थ्यांना वर दिलेल्या नाण्यांचे निरीक्षण करण्यास सांगा. मोठी किंमत असलेल्या नाण्यांचे आपण किती प्रकारे मोड देऊ शकतो ह्याची त्यांच्याबरोबर चर्चा करा.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

3. खाली दिलेल्या नाणी आणि नोटकडे बघा. किती प्रकारे आपण मोड देऊ शकतो ते सांगा.

SCERT TELANGANA

तूमच्या विद्यार्थ्यांना नोट आणि जाण्यांचे निरीक्षण करण्यास सांगा. मोठी किंमत असलेल्या नोट्चे आपण किती प्रकारे मोड देऊ शकतो ह्याचे त्यांच्याबरोबर चर्चा करा.

कृती

1. खालील नाण्यांकडे बघा आणि त्यांची किमत दिलेल्या रिकाम्या चौकटीमध्ये लिहा.

अ) + = ☐ रुपये

आ) + = ☐ रुपये

इ) + = ☐ रुपये

ई) + = ☐ रुपये

2. खाली दिलेल्या वस्तूंचे किंमत बघा. किंमतला अनुसरुन नाण्यांचे किंमत लिहा.

उदाहरण पहा

उदा: = +

रु.6

अ) = ◯ + ◯ + ◯

रु.8

आ) = ◯ + ◯ + ◯

रु.9

इ) = ◯ + ◯

रु.10

तूमच्या विद्यार्थ्यांना वरील कृती करण्यांसाठी दिलेल्या सुचना समजावून सांगा. कृती त्यांना करु द्या.

SCERT TELANGANA

18 आकार

1. खालील चित्र पहा.

खालील प्रश्नांचे तोंडी उत्वर द्या :

अ) झेंड्याचा व फलकाचा आकार सारखा आहे का?

आ) हयासारखा आकार असणाऱ्या दुसऱ्या वस्तूंची (शाळेतील व शाळेबाहेरील) नावे सांगा.

विद्यार्थ्यांना वरील चित्राचे निरीक्षण करु द्या. त्यांना वस्तूंच्या आकाराबद्दल चर्चा करु द्या.

SCERT TELANGANA

प्रश्नसंग्रह

1. सारखा आकार असणाऱ्या आकृत्यांच्या जोड्या जुळवा उदाहरण पहा.

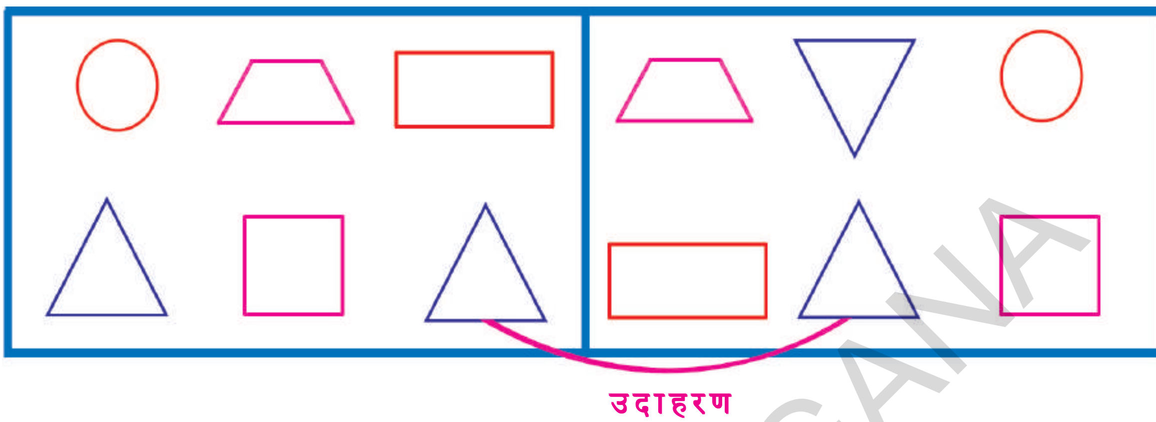

2. डावीकडील वस्तूंच्या उजवीकडील त्यांच्या आकारा बरोबर जोड्या जुळवा.

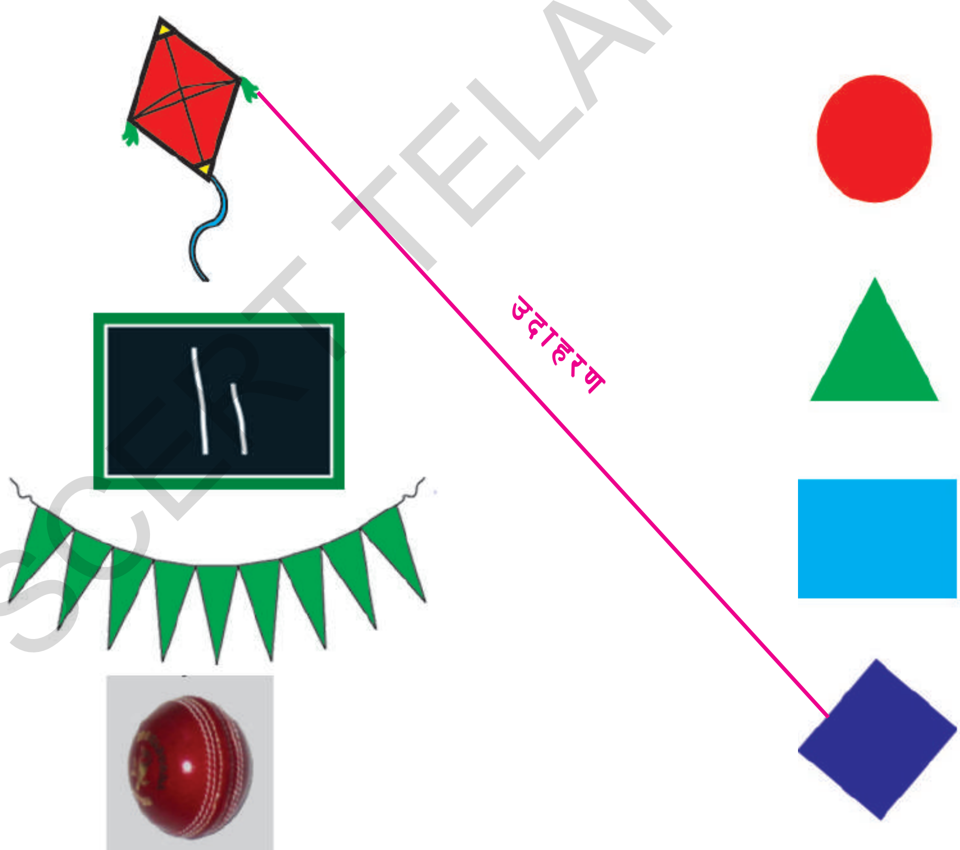

विद्यार्थ्यांना प्रत्येक उदाहरणासाठी असलेल्या सूचना समजवा 1 ते 7 उदाहरणे त्यांना स्वत:ला सोडविण्यास सांगा.

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21
SCERT TELANGANA

प्रत्येक ओळीतील तीन वस्तुंचे निरीक्षण करा.

3. खाली दिलेल्या चित्रामधील वेगळा आकार असलेल्या चित्राला ओळखा.

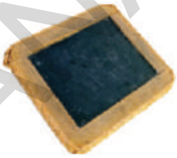

4. खाली दिलेल्या चित्रामधील आकाराला ओळखून ते मोजून लिहा.

अ)

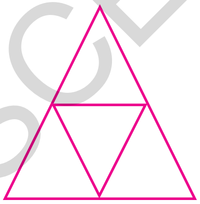

एकूण किती △ आहेत ? ________

आ)

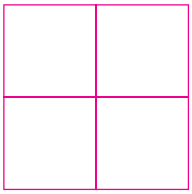

एकूण किती □ आहेत ? ________

विद्यार्थ्यांना उदाहरणासाठी दिलेल्या सूचना समजवून सांगा. उदाहरण त्यांना सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

5. खाली दिलेल्या रिकाम्या चौकटीमधील आकृती काढा.

उदा:

अ)

आ)

इ)

ई)

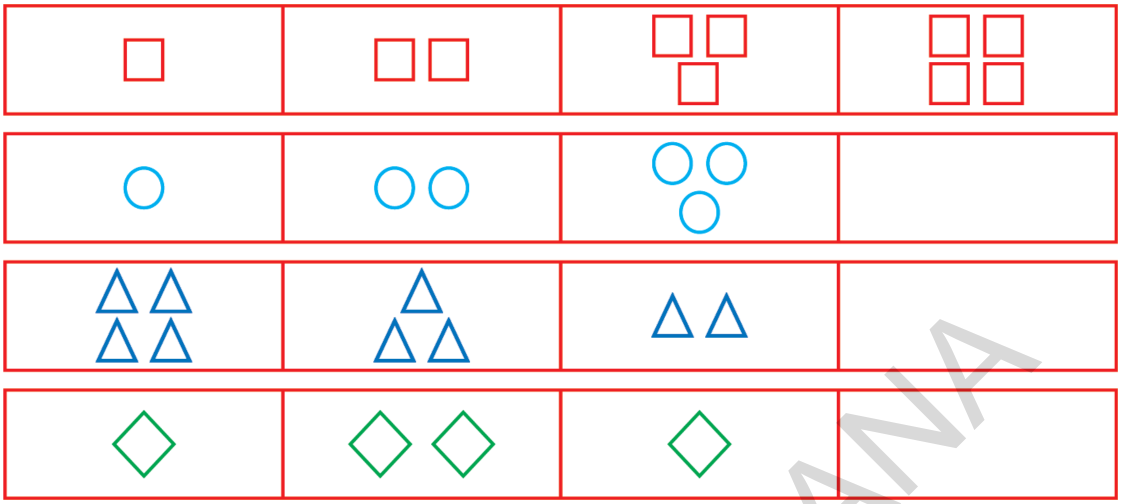

6. खाली दिलेल्या टिंबांना जोडून आकार काढा. तुमच्यासाठी एक करुन देण्यात आले आहे.

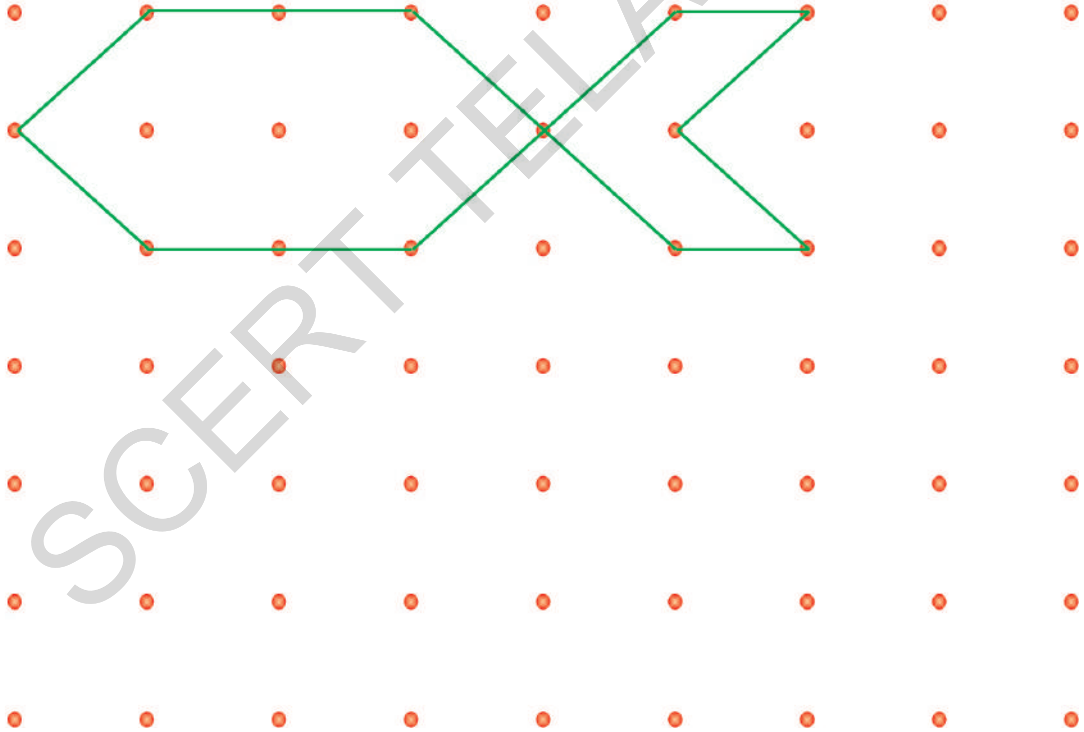

विद्यार्थ्यांना उदाहरणासाठी दिलेल्या सुचना समजवून सांगा. उदाहरण त्यांना सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

तेलंगाना शासनामार्फत मोफत वाटप 2020-21

7. खाली दिलेल्या चित्राला बघा. एकाच प्रकारच्या आकाराला समान रंगाने रंगवा. एकाच प्रकारचे आकार किती आहेत ते मोजून रिकाम्या चौकटीमध्ये लिहा.

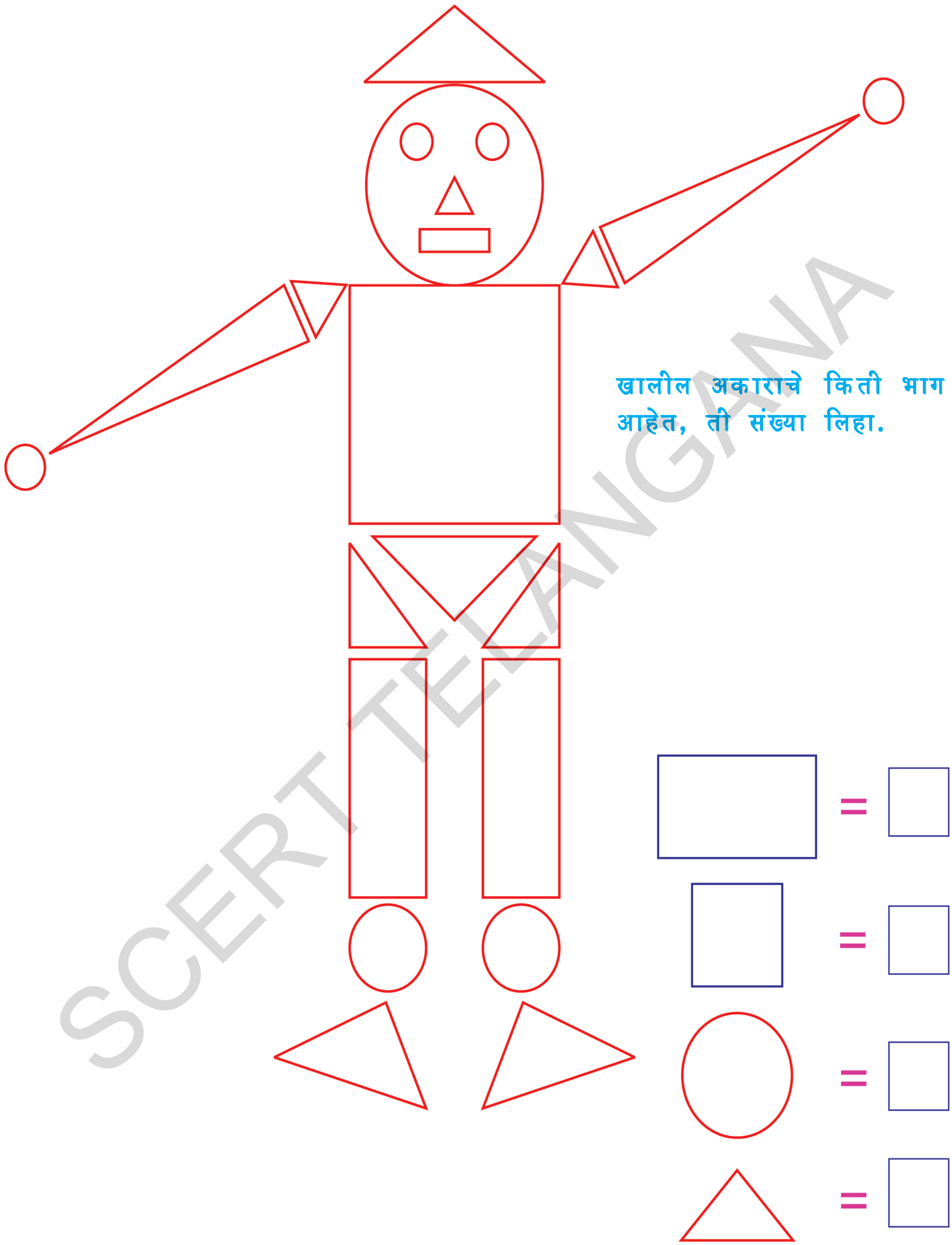

खालील आकाराचे किती भाग आहेत, ती संख्या लिहा.

विद्यार्थ्यांना उदाहरणासाठी दिलेल्या सुचना समजवून सांगा. उदाहरण त्यांना सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA

19 नोंद करा

1. फुलांचे रंग पहा.

प्रत्येक रंगाचे फुल किती आहेत, ती संख्या खालील तक्त्यात लिहा.

फूलाचा रंग	संख्या
लाल	9
पिवळा	
पांढरा	

विद्यार्थ्यांना फुलांच्या रंगाचे निरीक्षण करु द्या. त्यांना प्रत्येक रंगाची फुले किती आहेत ते मोजू द्या. त्यांना दिलेल्या तक्त्यात योग्य संख्येची नोंद करावयास सांगा.

SCERT TELANGANA

2. खाली दिलेल्या तक्त्यातील चित्र पहा.

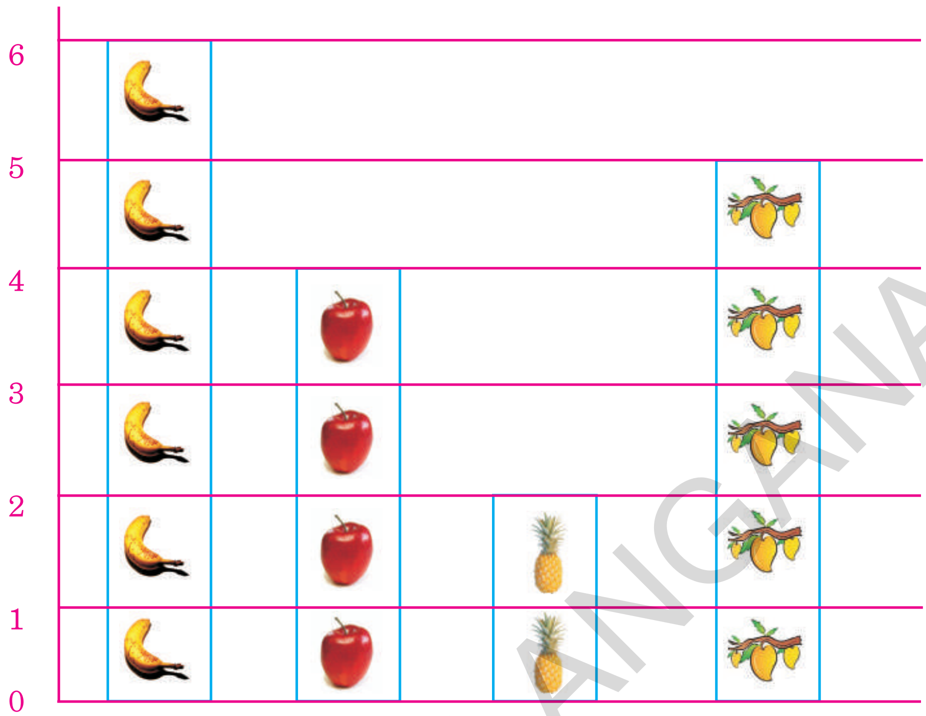

प्रत्येक प्रकारचे फळ मोजा	तक्त्यात संख्येची नोंद करा
फळ	त्याची संख्या

विद्यार्थ्यांना फळांच्या तक्त्याचे निरीक्षण करु द्या. त्याने प्रत्येक प्रकारचे फळ मोजू द्या. त्यांना दिलेल्या तकत्यात योग्य संख्येची नोंद करावयास सांगा.

SCERT TELANGANA

3. रामय्या कडे असणाऱ्या गाई, बकऱ्या, कोंबड्यांचा तपशील चित्राच्या रुपात दिलेला आहे. त्यांची संख्या मोजा.

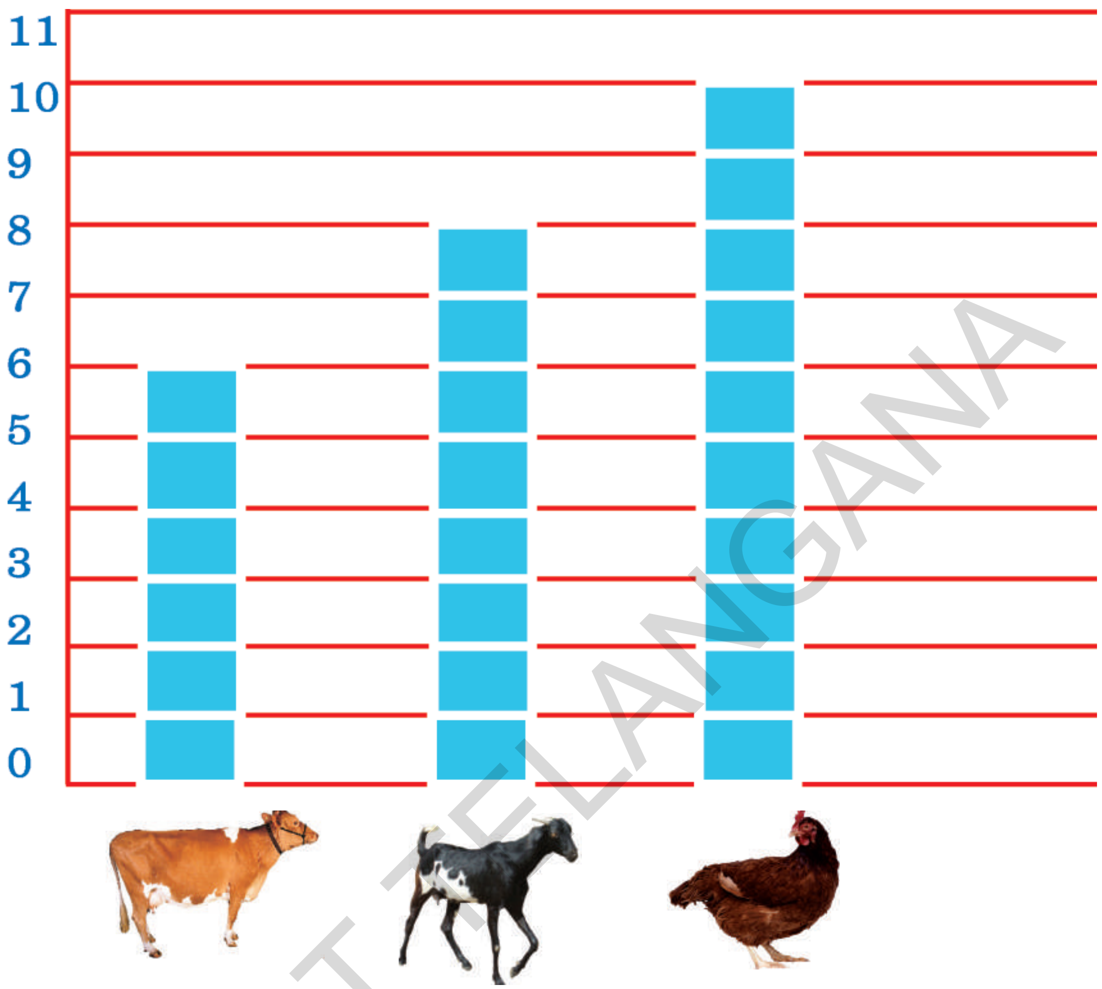

आता खाली दिलेल्या तक्त्यात संख्येची नोंद करा. रामय्याच्या शेतातील जनावरे खालीलप्रमाण.

प्राणी	संख्या

विद्यार्थ्यांना चित्राचे निरीक्षण करु द्या. त्याना जनावरांची संख्या मोजून त्यांची नोंद तक्त्या करावयास सांगा.

SCERT TELANGANA

प्रश्नसंग्रह

चित्र पहा. तुम्हाला दिसणारी प्रत्येक वस्तू मोजा. त्यांचा तपशील खाली दिलेल्या तक्त्यात लिहा.

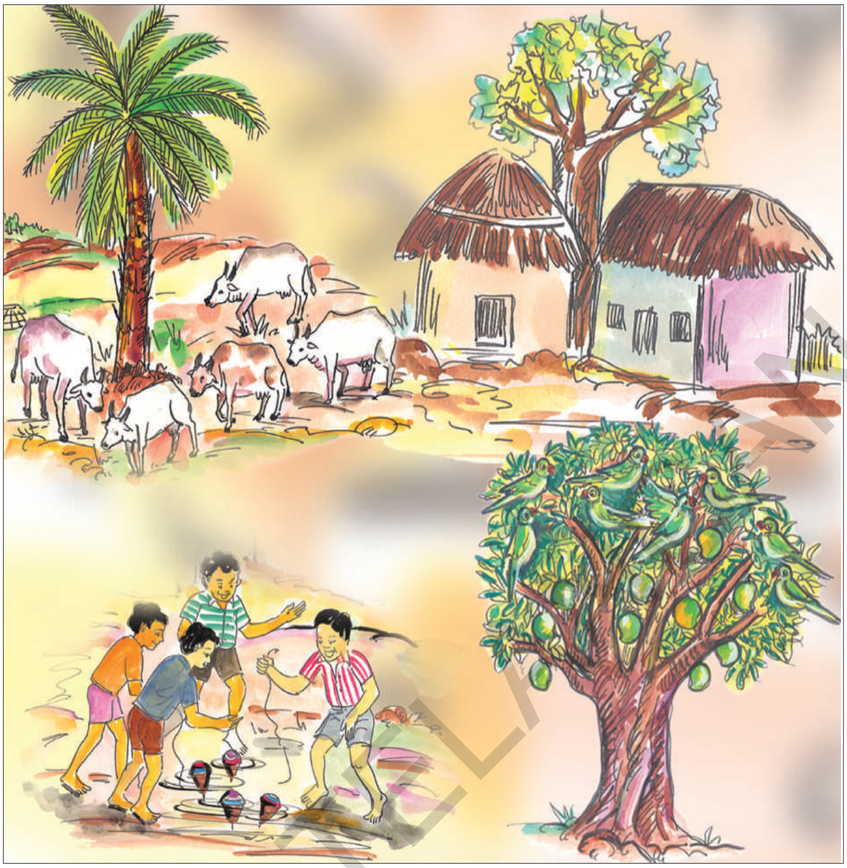

उदा:

वस्तू	संख्या
गाय	5

विद्यार्थ्यांना उदाहरणासाठी दिलेल्या सूचना समजून सांगा. उदाहरण त्यांना स्वत:ला सोडवू द्या.

SCERT TELANGANA